

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

DİN VE MEDENİYET ULUSAL ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

ÖZET BİLDİRİ KİTABI

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ
Dr. Öğr. Üyesi Üsame BOZKURT

Dr. Öğr. Üyesi İsmail KANBAZ
Dr. Faruk EVRENK

Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumu

Bildiri Özetleri

ISBN

978-625-98028-0-0

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ
Dr. Öğr. Üyesi İsmail KANBAZ
Dr. Öğr. Üyesi Üsame BOZKURT
Dr. Faruk EVRENK

Kapak ve İç Düzen

Ahmet AKTÜRK

Baskı: Elektronik

DİFAV Yayınları

Diyarbakır 2024

DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT VAKFI YAYINLARI No: 1

22/07/2024 Tarih ve 1 Numaralı Dicle Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları Yayın Kurulu Kararı ile 25/07/2024 Tarih ve 1 Toplantı Sayılı Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yönetim Kurulu Kararına istinaden basımı uygun görülmüştür.

Kitaptaki görüşlerin yasal ve bilimsel sorumluluğu, metin yazarlarına aittir.

Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumu I

ONUR KURULU

Prof. Dr. Mehmet KARAKOÇ (*Dicle Üniversitesi Rektörü*)

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI (*Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı*)

Dr. Bahadır OPUS (*Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü*)

Celal BÜYÜK (*Diyarbakır İl Müftüsü*)

Murat KÜÇÜKALİ (*Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürü*)

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Dr. Öğr. Üyesi İsmail KANBAZ

Dr. Faruk EVRENK

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ZAMUR

Dr. M. Şafi BİLİK

Dr. Öğr. Üyesi Üsame BOZKURT

Fatime KARTI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fadıl ÜNSAL

Mehmet Hanifi ÖĞE

Dr. Öğr. Üyesi Abulmelik İBRAHİMOĞLU

Arif GÜNDÜZ

Dr. Öğr. Üyesi Alaattin TEKİN

Abdolvahit YIKILMAZ

Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumu II

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCI
(Siirt Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdurrahman CANDAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali AKAY
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Hulusi ARSLAN
(İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Vechi SÖNMEZ
(Batman Üniversitesi)
Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Yahya SUZAN
(Batman Üniversitesi)
Prof. Dr. Aydın TAŞ
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Nazım HASIRCI
(Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay BOZAN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN
(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyfettin ASLAN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Sinan ÖGE
(Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin BOZAN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan YILMAZ
(Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Tahirhan AYDIN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdulbaki GÜNEŞ
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet BİLEN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Celil ABUZER
(Harran Üniversitesi)
Prof. Dr. İdris KADIOĞLU
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Necmi DERİN
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Davut IŞIKDOĞAN
(Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Canan SEYFELİ
(Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut ÇINAR
(Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali KARAKAŞ
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Osman AYDIN
(Hitit Üniversitesi)
Doç. Dr. Mutlu SAYLIK
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Nafi ARSLAN
(Siirt Üniversitesi)
Doç. Dr. Halil AKÇAY
(Mardin Artuklu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet AKGÜÇ
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram KANARYA
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Doç. Dr. Fuat İSTEMİ
(Batman Üniversitesi)
Doç. Dr. Cüneyt ÖZ
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet ÇELİK
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdulkерim ÖNER
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Fikret ÖZÇELİK
(Mardin Artuklu Üniversitesi)
Doç. Dr. İhsan AKAY
(Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Latif ALTUN
(Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE
(Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hasan GÜLER
(Kafkas Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kayhan BAYRAM
(Şırnak Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İkrаm FİLİZ
(Muş Alparslan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Orhan AYAZ
(Harran Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TATLI
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan DOĞANAY
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZKAN
(Dicle Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

İnsan Vücuduna Yapılan Kalıcı Estetik Müdahalelerin İslam Hukuku Açısından Sınırlarının Değerlendirilmesi.....	1
<i>Abdulkadir KAYA</i>	
Gazzâlî'nin İnsan Psikolojisi Hakkındaki Bazı Yorumlarına Günümüz Perspektifinden Bir Bakış	2
<i>Ahmet AKTÜRK</i>	
Nurettin Brifkani ve Zühd Kavramı.....	4
<i>Ahmet BARAN</i>	
Modern Arap Şiirinde Bürde Geleneği: Tamim el-Bargûsî Örneği	5
<i>Ahmet Fatih ŞAYBAK</i>	
İsrâîlîyyatın Kabulü ve Tefsir Kitaplarına Girme Sebepleri Bağlamında İsrâîlîyata Farklı Bir Bakış	7
<i>Ahmet Kaan ÇEBİ</i>	
Filistin-İsrail Savaşının Arka Planı	9
<i>Ahsen Zehra BALA</i>	
En Alttaki Tuğla: Ebû Hüreyre.....	10
<i>Aykut BALTA</i>	
Medeniyetlerin Dönüşüm Kavşağında Din ve Dinî Aktarım	10
<i>Ayşe BAYDAŞ</i>	
Akademik Çalışmalarda Kadın Temsiline Dair Bir İnceleme	12
<i>Betül AKAY</i>	
Fuat Sezgin'e Göre İslam Medeniyetinin Duraklamasının Başlangıcı ve Yaratıcılığın Son Bulmasının Nedenleri.....	14
<i>Betül DİNÇ</i>	
İbn Haldûn'un Asabiyet, Devlet ve Siyaset Anlayışı.....	15
<i>Beyaz YANDI</i>	
Şark Hâlidî Tekkelerinin Bölgenin Dinî ve Tasavvufî Hayatı Üzerindeki Etkileri.....	16
<i>Canan BEKİ</i>	
Arap Dilinde "İltifat"	17
<i>Cihat TAŞAR</i>	
Diyarbakır'ın Müslümanlarca Fethi	18
<i>Dilan ÖZ</i>	

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çok Dinli Medeniyetin İzini Türkülerde Sürmek: Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Çok Kimlikli Müzikal Miras ...	19
<i>Dilek ATAY - Dr. Ahmet Vedat KOÇAL</i>	
Tasavvuf İrfan Geleneğinin Batıda Sufî Kadınların Eserlerine Yansıması	21
<i>Ebru DİNÇ</i>	
Alvin Plantinga ve J. L. Mackie'de Kötülük Problemi	21
<i>Elif EKİNCİ</i>	
Dinin Paydaşları: Edebiyat, İrfan ve Medeniyet	23
<i>Enes GÖKÇE</i>	
Medeniyetin İnşasında İlk Düzey Eğitim	24
<i>Esma ÇELİK</i>	
Osmanlı Devleti ve Oryantalizm (Uriel Heyd)	25
<i>Esra YAĞMUR</i>	
Batı Marksizminin Din Sosyolojisine Katkıları: Antonio Gramsci Örneği	26
<i>Dr. Faruk EVRENK</i>	
Görme Muhayyerliği: Metaverse Örneği	27
<i>Fatma Zehra AKAY</i>	
Eğitimde Yeni Bir Yol: Ev Okulu Modeli ile Din Eğitimi	28
<i>Firdevs AKAY</i>	
İnancın Ötesinde Bir Medeniyet Mühendisi: Din	30
<i>Furkan KILIÇ</i>	
Latin Alfabesinin Kabulünün Medeniyet Tasavvurumuzdaki Etkisi	32
<i>Gülcan KALAMAN</i>	
Yahudiliğin Tarihsel Gelişimi ve Siyonizm Kavramı ile İlişkisi	33
<i>Hacer KAPLAN</i>	
Turgut Cansever'in "İslam'da Şehir ve Mimari" Eseri Bağlamında Medeniyetin Mimariye Yansıması	34
<i>Hamdiye ÇİNAR</i>	
<i>Divân-ı Hikmet'in Kronolojik Kaynakçası (1896-2024)</i>	<i>35</i>
<i>Hamdiye DEMETLER</i>	
Ahmet Kuddûsî Şiirlerinin Nazım Şekilleri Açısından Tasnifi	37
<i>Hamdullah ASKAR</i>	
Biruni'yle İlgili Türkiye'de Yapılan Dinler Tarihi Çalışmalarının Bir Değerlendirmesi	38
<i>Hanife AKSOY</i>	
Medeniyetler Eşiği Kudüs'ün Dinler Tarihindeki Yeri	39
<i>Hayrunisa DOYAR</i>	

İslâm Hukukunda Cansız Varlıkların Nafakası	40
<i>İbrahim Hayrullah ERDEM</i>	
Din Eğitimcisinin Tebliğ ve İrşad Metotları	41
<i>İbrahim YARDIM</i>	
İbn Abdülber ve <i>et-Temhid</i> Mukaddimesi	43
<i>İdris ÇETİN</i>	
Feyzullah Râif-i Âmidî şiirlerinde Muhtevâya Genel bir bakış.....	44
<i>İrem YILDIRIM</i>	
Hakikat Arayışında Transhümanizm	44
<i>İslim GÜLÜMSER</i>	
Dinî İnanç ve Davraniş İlişkisi	47
<i>Kader ÖMGEN</i>	
Usûl Bilginlerinin Dil Sahasına Katkıları.....	48
<i>Kevser YİĞİT</i>	
Simülasyon Medeniyeti: Baudrillard İncelemesi.....	50
<i>Kübra Nur KAYA</i>	
ازدهار اللغة العربية في ظل المدارس الدينية بشبه القارة الهندية (منذ الفتح الإسلامي إلى نهاية الاحتلال البريطاني).....	51
<i>Dr. Mahmoud Mohamad NAASSAN</i>	
Arap Belagatinde “ <i>Muktaza-ı Hal</i> ” Olgusunun İletişimdeki Rolü: Bakara Suresi 14. Ayeti Örneği.....	52
<i>Dr. Mehmet GÜLNİHAL</i>	
Diyarbakır Ermeni Kiliseleri ve Ayinleri.....	53
<i>Meral BEYAZGEYİK</i>	
İbn Haldûn’da Tarih ve Umran İlişkisi.....	54
<i>Merve EKİN</i>	
Gelişen Modern Dünyada Din ve Toplumun Geleceği.....	55
<i>Merve YILMAZ</i>	
Dânî ve Mehdevî’nin Resmi Mushaf Metodlarının Karşılaştırması.....	57
<i>Meryem Sena YILDIZ</i>	
Yarsan Dinî Metinlerinde Peygamber Hikayelerinin Yansımaları (<i>Divan-ı Govre</i> ve <i>Şehname-i Hakikat</i> ’in Karşılaştırmalı İncelenmesi)	578
<i>Minoo ZADESAFARİ</i>	
Evlilik ile İlgili Hadislerin Neslin Korunması İlkesi Kapsamında Analizi.....	60
<i>Miraç BAYRAM</i>	
İmam Nevevî’nin 40 Hadis Eserinin Medreselere Etkisi (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Özelinde).....	61
<i>Muhammed AKTÜRK</i>	

Gençlerin Din Algısını Etkileyen Unsurlar	62
<i>Muhammed BARAN</i>	
Günümüz Şark Medreselerinde Kelam İlmi Tahsili (Diyarbakır Medreseleri Özelinde)	63
<i>Muhammed Haşim AKDENİZ</i>	
Neolitik Çağ'da Aile Kavramı	64
<i>Muhammet Furkan ÖZKAN</i>	
İslam Medeniyet Tasavvuru	66
<i>Muhsine İNAT</i>	
Tasavvuf Perspektifinde Yakîn Kavramının Kur'ânî Olarak İzah Edilmesi ..	67
<i>Mustafa UĞRAŞ</i>	
Yoksulluk ve Din İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış	68
<i>Müslüm KILIÇ</i>	
Hristiyanlığın Doğuşu ve Havariler	69
<i>Nurcan Seda ÇINAR</i>	
Hristiyanlıkta Noel	70
<i>Nurhan DEMİROV</i>	
Medeniyet Işığında Ütopya	71
<i>Özlem KORKMAZ</i>	
Kustâ b. Lûkâ'nın "Min Kelâmi Kustâ b. Lûkâ" Risâlesinde İlimler Tasnifi	73
<i>Rabia MALAY</i>	
Allah'ın Varlığının İspatında İmam Mâtürîdî'nin Aklî Delilleriyle Agnostisizm Kavramı Eleştirisi	74
<i>Ramazan GÜLER</i>	
Diyarbakır Dini Yüksek ihtisas merkezi'nin Dini ve sosyo-kültürel açıdan bölgeye katkıları	75
<i>Rıdvan ORHAN</i>	
Cyborg-Tanrı İnşa Sürecinde Transhümanizm	76
<i>Semanur KAYA</i>	
İbn Haldûn Felsefesinde Bedevî ve Hadarî Toplumun Özellikleri	77
<i>Semanur KURT</i>	
IV. Asır Dil Alimlerinden Kürâunneml ve "el-Münecced" İsimli Eseri	78
<i>Seyfettin ERTÜRK</i>	
David Hume'un Tasarım Kanıtına Yönelik İtirazları ve Swinburne'un Bu İtirazlara Yanıtı	79
<i>Seyyide Nefise KILIÇ</i>	
Medeniyet Topluluğu Olarak Gırnata	80
<i>Sultan KİNAY</i>	

Molla Halîl Siirdî ve Molla Hadi Licî'nin Tecvid İlmine Katkıları	81
Şamil ORAK	
Çağdaş İslam Düşüncesinde Feminizm Eleştirisi: Murtaza Mutahhari Örneği	82
Şengül ERGÜL	
Cemil Meriç'in <i>Umrandan Uygarlığa</i> Kitabında Medeniyet.....	83
Şeyma Gül TUNCAY	
Jean Baudrillard Gözünden Çağdaş Toplumun Tüketim Alışkanlıkları ve İslamiyet'te Tüketim Kültürünün Karşılaştırılması.....	84
Şeyma Nur KAYA	
İmam Şâfiî'nin Fıkhî Görüşlerinde Kıraatlerin Etkisi	86
Şeyma ÖZKOÇ	
Fârâbî Düşüncesinde Medenî İnsan ve Erdemli Toplum İlişkisi	87
Tansu DEMİR	
Hindu Evreninde Zaman: Kalpa ve Yugalar	88
Tuba CEBE	
Sosyal Dışlanma ve Din.....	89
Tuğba GÜN	
İnsan Merkezli Din Temelinde Medeniyet.....	90
Uğur DANSIK	
Dilde Kesinlik Problemi ve Sa' duddin Et-Teftâzânî'nin Yaklaşımı.....	91
Uğur KALKANKIRAN	
Temel İslam Bilimleri'nde Yazma Eserler ve Bu Bağlamda Diyanet Merkez Kütüphanesi Kıraat ve Tecvid İlmine Dair Yazma Eserlerin Değerlendirilmesi.....	92
Yakup BULUTLU	
Çocuklara Yönelik Hazırlanan "Hz. Süleyman (a.s.) Karincalar Vadisinde" Metninin Değerlendirilmesi (Amaç, Kapsam, İçerik Tercihleri Açısından)...	93
Yasemin ATEŞMEN ÖZER	
İslâm Dini ve Ortaya Çıkarmış Olduğu Endülüs Medeniyeti.....	94
Yasin DEMİR	
Ebü Hâtim Er-Râzî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri.....	96
Yunus İNCİ	
Modern Dünyada Dindarlığın İmkânı.....	97
Yusra ÖZER	
İstanbul'un Fethi ve Fatih Sultan Mehmed.....	98
Zeynep ADIYAMAN	

Semud Kelimesinin Hz. Osman Mushaflarında Yazılışı ve Kıraatlerdeki Farklı Okuyuş Şekilleri.....99

Zeynep EMLİK

Dizilerle Oluşturulan Din İmajı 100

Zilan DENİZ

Endülüs'te Din ve Medeniyetin Zirvelere Çıktığı Dönem: Eyyâmü'l-Arûs. 101

Zülfü DİNÇ

ÖNSÖZ

Fakülte olarak Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumunu gerçekleştirmekten onur duyuyoruz. Bu tür bilimsel faaliyetler öğrencilerimizin akademik gelişimleri açısından son derece önemli etkinliklerdir. Bu etkinliklerin hem nicelik hem de nitelik açısından değerini artırmaya çalışmak fakülte olarak ilk önceliklerimiz arasındadır.

Öncelikle fakültemizle ilgili bir gelişmeyi burada ifade ederek hem sevincimizi dile getirmek hem de bu vesileyle tarihe kayıt düşmek isterim. D.Ü İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Akreditasyonu 2 yıl süreliğine almaya hak kazanmıştır. Bu fakültemizi önemli oranda motive edecek ve faaliyetlere nicelik ve nitelik anlamında önemli bir ivme kazandıracaktır. Bu önemli gelişmeyi daimi hale getirmek ve kurum kültürü olarak devamını sağlamak son derece önem arz etmektedir. Yaklaşık 2020 yılından beridir öğretim elemanlarımızın 4 boyunca gösterdikleri üstün gayret ve çabaları sayesinde böyle bir sonuç hâsıl oldu. Bundan sonra daha çok çalışıp bunu 3 veya 5 yıla çıkarmak suretiyle uluslararası akreditasyonu kurumsal hale getirmek en büyük amacımızdır. Başta Rektörlüğümüz olmak üzere fakültemiz akreditasyon süreçlerinde görev alan ve emeği geçen herkese bir kez daha teşekkürlerimi arz ederim.

Bu tür akademik sempozyumlar kalite ve akreditasyonda ve fakültenin bilimsel görünürliğünde önemli bir gösterge olarak kabul edilir. Bu ulusal öğrenci sempozyumu da fakültemizin prestij faaliyetlerinden biridir. Daha önce 4-5 Mayıs I. İlahiyat Fakülteleri Arapça Hazırlık Eğitimi çalıştayı yapıldı. 10 Üniversiteden 60 Arap Dili ve belagati akademisyenlerinin iştirak ettiği son derece verimli bir çalışma oldu. Paydaşlarımızla birlikte icra ettiğimiz bu tür faaliyetlerle ilim dünyasında fakültemiz daha da kaliteli ve görünür hale gelecektir.

Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumu X

Fakülte olarak gerek lisans ve gerekse lisansüstü öğrencilerimizin öğrenci sempozyumunda sunum yapmaları, yüksek lisans ve doktora tezlerinden bildiri ve makale çıkarmaları onları akademiye hazırlayan en önemli aşamalardır. Geçmiş yıllarda öğrenci sempozyumları çok yaygın değildi. Hemen hemen hiç yok gibi idi. Ancak Son yıllarda hemen hemen bütün üniversitelerde düzenlenir hale geldi. Bu gelişme öğrencilerimiz açısından son derece şanslı bir durumdur. Ayrıca eskiden Lisansüstü öğrencilerden Yüksek lisans ve Doktoradan mezun olmak için bildiri veya makale istenmiyordu. Geldiğimiz bu noktada artık pek çok üniversite bunu zorunlu hale getirdi. Bizim üniversitemiz de bu minvalde kararlar aldı. Bu yüzden lisansüstü öğrenciler bildiri ve makale yayınlamak zorundadırlar. Bu öğrenci sempozyumları bu ihtiyacı karşılamak açısından önemli hale gelmiştir. Öğrencilerin bilimsel anlamda gelişimleri, sosyalleşmeleri ve medeni cesaretlerinin gelişmesi, topluluk karşısında konuşma alışkanlığını edinmeleri açısından son derece önemli olmuştur.

Bu öğrenci sempozyumunun en önemli özelliği paydaşlarla birlikte yapılmış olmasıdır. DİB Diyarbakır İl Müftülüğü, Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürlüğü, MEB Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Din Öğretimi Şube Müdürlüğü ile birlikte icra edilmesidir. Bu kalite akreditasyon açısından son derece önemli bir faaliyettir. Paydaşlarımızla birlikte birçok faaliyet gerçekleştirilmektedir. Diyanet vakfı-İl müftülüğü-Yenişehir ilçe müftülüğü ile ilahiyat akademi programında 40 öğrencimiz ilahiyat eğitimine ilave olarak donanımlı ilahiyatçı olma ve akademiye daha nitelikli eleman yetiştirme yolunda çalışmalar yapılmaktadır. Yenişehir İlçe Müftülüğü ile birlikte 15 hafız öğrencimiz hafızlık programına devam ediyor. Dicle İlim, İrfan, Gençlik ve Yardımlaşma derneği ile ilahiyat akademi ve Dicle Kıraat Akademi programlarımız devam etmektedir. Burada şu an 60 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu tür faaliyetleri artırarak ve devamlı hale getirmek son derece önem arz etmektedir.

Böyle bir öğrenci sempozyumunun yapılmasına öncülük eden başta Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Karakoç'a, Diyarbakır İl Müftüsü Celal Büyük'e, Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü Dr. Bahadır Opus'a, Yenişehir İlçe Müftüsü M. Şafi Bilik'e, Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürü Murat Küçükali'ye, Din Öğretimi Şube Müdürü M. Hanifi Öge'ye şükranlarımı arz ederim.

Sempozyum düzenleme Kurulunda bulunan değerli Öğretim elemanlarımıza başta Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Akdeniz olmak üzere emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Öğrenci Sempozyumuna katılan Öğretim elemanlarına ve öğrencilerimize katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bir sonraki öğrenci sempozyumunda görüşmek dileğiyle.

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

İlahiyat Fakültesi Dekanı

SEMPOZYUM PROGRAMI

Din ve Medeniyet Ulusal Öğrenci Sempozyumu XIII

AÇILIŞ KONUŞMALARI

B SALONU

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Dr. Bahadır OPUS

Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi
Müdürü

Celal BÜYÜK

Diyarbakır İl Müftüsü

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Mehmet KARAKOÇ

Dicle Üniversitesi Rektörü

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 09.30-10.00

NEY VE İLAHİ DİNLETİSİ

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 10.00-10.30

AÇILIŞ PANELİ

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı

B SALONU

Hasan TANRIVERDİ

D. Ü. Hukuk Fakültesi Dekanı

İslâm Dininin İnsan Hak ve Hürriyetine Katkıları

M. Siraceddin ÖZTOPRAK

ÖNDER Diyarbakır İmam Hatipler Derneği Başkanı

Eğitim Kurumlarının İnşasında Dinin Rölü ve Eğitim
Kurumlarının Tarihsel Serüveni (İslam Örnekleminde)

Prof. Dr. Metin YİĞİT

D. Ü. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

İslamî İlimlerin İnsanlık Medeniyetine Etkisi

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 10.45-12.00

YEMEK VE NAMAZ ARASI

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 12.00-13.30

BİRİNCİ OTURUM

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. Necmi DERİN

Semanur KURT

İbn Haldûn Felsefesinde Bedevî ve Hadaî Toplumun Özellikleri

Beyaz YANDI

İbn Haldûn'un Asabiyet, Devlet ve Siyaset Anlayışı

Tansu DEMİR

Fârâbî Düşüncesinde Medenî İnsan ve Erdemli Toplum İlişkisi

Yunus İNCİ

Ebû Hâtim Er-Râzî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 13.30-14.30

OTURUM BAŞKANI Doç. Dr. Cüneyt ÖZ

D SALONU

Müslüm KILIÇ

Yoksulluk ve Din İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış

Dilek ATAY

Ahmet Vedat KOÇAL

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çok Dinli Medeniyetin
İzini Türkülerde Sürmek: Mardin, Diyarbakır ve
Şanlıurfa'da Çok Kimlikli Müzikal Miras

Şeyma Gül TUNCAY

Cemil Meriç'in Umrandan Uygarlığa Kitabında Medeniyet

Ömer BİÇECEK

Tanrıdan Modaya Biyoiktidarın Dönüşümü ve Dindar
Habitusun Değişimi

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 13.30-14.30

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

E SALONU

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Abdussamet KAYA

Şeyma Nur KAYA

Jean Baudrillard Gözünden Çağdaş Toplumun Tüketim Alışkanlıkları ve İslamiyet'te Tüketim Kültürünün Karşılaştırılması

Kübra Nur KAYA

Simülasyon Medeniyeti, Baudrillard İncelemesi

İslim GÜLÜMSER

Hakikat Arayışında Transhümanizm

Semanur KAYA

Cyborg-Tanrı İnşa Sürecinde Transhümanizm

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 13:30-14:30

ÇALIŞTAY SALONU 1

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Canan SEYFELİ

Hanife AKSOY

Bîrûnî'yle İlgili Türkiye'de Yapılan Dinler Tarihi Çalışmalarının Bir Değerlendirmesi

Ahmet Hüseyin ÇELİK

Nizâmülmülk'ün Siyâsetnâmesinde Mazdek ve Mazdeki Hareketler

Tuba CEBE

Hindu Evreninde Zaman: Kalpa ve Yugalar

Minoo ZADESAFARİ

Yarsan Dini Metinlerinde Peygamber Hikayelerinin Yansımaları (Divân-ı Govre ve Şehnâme-i Hakikat'in Karşılaştırmalı İncelenmesi)

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 13:30-14:30

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

ÇALIŞTAY SALONU 2

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi M. Şerif AZARKAN

Ayşe BAYDAŞ Medeniyetlerin Dönüşüm Kavşağında Din ve Dinî Aktarım

Uğur DANSIK İnsan Merkezli Din Temelinde Medeniyet

Muhsine İNAT İslâm Medeniyet Tasavvuru

Betül DİNÇ Fuat Sezgin'e Göre İslâm Medeniyetinin Duraklamasının Başlangıcı ve Yaratıcılığın Son Bulmasının Nedenleri

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 13:30-14:30

İKİNCİ OTURUM

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Alaattin TEKİN

Ahmet AKTÜRK Gazzâlî'nin İnsan Psikolojisi Hakkındaki Bazı Yorumlarına Günümüz Perspektifinden Bir Bakış

Elif EKİNCİ Alvin Plantinga ve J.L. Mackie'de Kötülük Problemi

Seyyide Nefise KILIÇ David Hume'un Tasarım Kanıtına Yönelik İtirazları ve Swinburne'un Bu İtirazlara Yanıtı

Rabia MALAY Kustâ b. Lûkâ'nın "Min Kelâmi Kustâ b. Lûkâ" Risalesinde Bilgi ve Felsefenin Tanımı

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 14.45-15.45

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

D SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Faruk EVRENK

Yusra ÖZER

Modern Dünyada Dindarlığın İmkânı

Faruk EVRENK

Batı Marksizminin Din Sosyolojisine Katkıları: Antonio Gramsci Örneği

Furkan KILIÇ

İnancın Ötesinde Bir Medeniyet Mühendisi: Din

Esra YAĞMUR

Osmanlı Devleti ve Oryantalizm (Uriel Heyd Örneği)

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 14.45-15.45

E SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZKAN

Rahime Şule ÖNEN

Sosyal Medyanın Z Kuşağının Din Algısına Etkisi

Zilan DENİZ

Dizilerle Oluşturulan Din İmajı

Muhammed BARAN

Gençlerin Din Algısını Etkileyen Unsurlar

Merve YILMAZ

Gelişen Modern Dünya'da Din ve Toplumun Geleceği

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 14.45-15.45

**Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)**

ÇALIŞTAY SALONU 1

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ZAMUR

Rümeysa AKKILIÇ Yahudilikte Kutsal Mekânların Ziyareti: Hac ve Bayramlar

Erkan ZENGİN Yahudi Tarihinde Gaonim Dönemi ve Özellikleri

Ahmet Kaan ÇEBİ İsrâiliyyatın Kabulü ve Tefsir Kitaplarına Girme Sebepleri
Bağlamında İsrâiliyyata Farklı Bir Bakış

Ahsen Zehra BALA Filistin-İsrail Savaşının Arka Planı

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 14.45-15.45

ÇALIŞTAY SALONU 2

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Ömer GÜNAN

Yasin DEMİR İslâm Dini ve Ortaya Çıkarmış Olduğu Endülüs Medeniyeti

Zülfü DİNÇ Endülüs'te Din ve Medeniyetin Zirvelere Çıktığı Dönem:
Eyyâmü'l-Arûs

Sultan KİNAY Medeniyet Topluluğu Olarak: Gırnata

Özlem KORKMAZ Medeniyet Işığında Ütopya

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 14.45-15.45

ÜÇÜNCÜ OTURUM

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Abdulmelik İBRAHİMOĞLU

Ahmet BARAN

Nureddin Birîfkanî ve Züht Kavramı

Mustafa UĞRAŞ

Tasavvuf Perspektifinde Yakîn Kavramının Kur'ânî olarak
İzah Edilmesi

Ebru DİNÇ

Tasavvuf İrfan Geleneğinin Batıda Sufi Kadınların
Eserlerine Yansıması

Canan BEKİ

Şark Halidi Tekkelerinin Bölgenin Dinî ve Tasavvufî Hayatı
Üzerindeki Etkileri

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 15.55-16.55

D SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Üsame BOZKURT

Muhammet Furkan ÖZKAN

Neolitik Çağ'da Aile Kavramı

Betül AKAY

Akademik Çalışmalarda Kadın Temsiline ve Dönüşen
Mahremiyet Anlayışına Dair Bir İnceleme

Şengül ERGÜL

Çağdaş İslâm Düşüncesinde Feminizm Eleştirisi: Murtaza
Mutahhari Örneği

Tuba GÜN

Sosyal Dışlanma ve Din

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 15.55-16.55

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

E SALONU

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. Davud IŞIKDOĞAN

Muhammed AKTÜRK

İmam Nevevî'nin 40 Hadis Eserinin Medreselere Etkisi
(Güneydoğu Anadolu Bölgesi Özelinde)

İbrahim YARDIM

Din Eğitimcisinin Tebliğ ve İrşad Metotları

Firdevs AKAY

Eğitimde Yeni Bir Yol: Ev Okulu Modeli ile Din Eğitimi

Esmâ ÇELİK

Medeniyetin İnşasında İlk Düzey Eğitim

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 15.55-16.55

ÇALIŞTAY SALONU 1

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ

Muhammed Haşim AKDENİZ

Günümüz Şark Medreselerinde Kelâm İlmî Tahsili
(Diyarbakır Medreseleri Özelinde)

Emrullah Söylemez

Türklerde Kıraat İlminin Tarihi Serüveni

Ramazan GÜLER

Allah'ın Varlığının İspatında İmam Mâtürîdî'nin Aklî
Delilleriyle Agnostisizm Kavram Eleştirisi

Kader ÖMGEN

Dinî İnanç ve Davranış İlişkisi

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 15.55-16.55

Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Yayınları
(DİFAV)

ÇALIŞTAY SALONU 2

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ

Kevser YİĞİT

Usul Bilginlerinin Dil Sahasına Katkıları

Mahmoud NAASSAN

The Flourishing of the Arabic Language Under the Religious
Schools of the Indian Subcontinent

Gülcan KALAMAN

Latin Alfabesinin Kabulünün Medeniyet Tasavvurumuzdaki Etkisi

Merve EKİN

İbn Haldûn'da Tarih ve Umran İlişkisi

Tarih: 20 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 15.55-16.55

BİRİNCİ OTURUM

A SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi İsmail KANBAZ

Dilan ÖZ

Diyarbakır'ın Müslümanlarca Fethi

Zeynep ADIYAMAN

İstanbul'un Fethi; Fatih Sultan Mehmet

Hamdiye ÇİNAR

Turgut Cansever'in İslâm'da Şehir ve Mimarî Eseri Bağlamında Medeniyetin Mimariye Yansıması

Yasemin ATEŞMEN ÖZER

Din ve Medeniyet Bağlamında Çocuklara Yönelik Hazırlanan "Hz. Süleyman (a.s) Karıncalar Vadisinde" Kutsal Metnin Değerlendirilmesi

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 09:30-10:30

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Doç. Dr. İhsan AKAY

Fatma Zehra AKAY

Görme Muhayyerliği: Metaverse Örneği

Abdulkadir KAYA

İnsan Vücuduna Yapılan Kalıcı Estetik Müdahalelerin İslâm Hukuku Açısından Sınırlarının Değerlendirilmesi

İbrahim Hayrullah ERDEM

İslâm Hukukunda Cansız Varlıkların Nafakası

Miraç BAYRAM

Evlilik İle İlgili Hadislerde Neslin Korunması İlkesi

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 09:30-10:30

İKİNCİ OTURUM

A SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. M. Şafii BİLİK

Ahmet Fatih ŞAYBAK

Modern Arap Şiirinde Bürde Geleneği: Tamim el-Bargûsi
Örneği

Uğur KALKANKIRAN

Dilde Kesinlik Problemi ve Sa'düddîn Et-Teftâzânî'nin
Yaklaşımı

Seyfettin ERTÜRK

IV. Asır Dil Âlimlerinden Kürâunneml ve el-Münecced İsimli
Eseri

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 10-50-11:50

OTURUM BAŞKANI Dr. Mehmet GÜLNİHAL

B SALONU

Mehmet GÜLNİHAL

Arap Belâgatında "Muktaza-yı Hal" Olgusunun İletişimdeki
Rolü: Bakara Sûresi 14. Ayeti Örneği

Yakup BULUTLU

Yazma Eserler, Diyanet Kütüphanesi Kiraat ve Tecvid Yazma
Eserlerinin Değerlendirilmesi

Cihat TAŞAR

Arap Dilinde "İltifat"

Hacer KAPLAN

Yahudiliğin Tarihsel Gelişimi ve Siyonizm Kavramı ile İlişkisi

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 10-50-11:50

YEMEK VE NAMAZ ARASI

Tarih: 21 Mayıs 2024 Pazartesi

Saat: 12.00-13.30

ÜÇÜNCÜ OTURUM

A SALONU

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. Hayrettin KIZIL

Nurhan DEMİROV

Hristiyanlıkta Noel

Nurcan Seda ÇİNAR

Hristiyanlığın Doğuşu ve Havariler

Meral BEYAZGEYİK

Diyarbakır Ermeni Kiliseleri ve Ayinleri

Hayrünisa DOYAR

Medeniyetler Eşiği Kudüs'ün Dinler Tarihindeki Yeri

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 13:30-14:30

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Doç. Dr. Lokman ŞAN

Zeynep EMLİK

Semûd Kelimesinin Hz. Osman Mushaflarında Yazılışı ve Kiraatlerdeki Farklı Okuyuş Şekilleri

Şamil ORAK

Molla Halîl Siirdi ve Molla Hadi Licî'nin Tecvid İlmine Katkıları

Meryem Sena YILDIZ

Dânî ve Mehdevî'nin Resmî Mushaf Metotlarının Karşılaştırması

Şeyma ÖZKOÇ

İmam Şâfiî'nin Fıkhî Görüşlerinde Kiraatlerin Etkisi

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 13:30-14:30

DÖRDÜNCÜ OTURUM

A SALONU

OTURUM BAŞKANI Doç. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan

Enes GÖKÇE

Dinin Paydaşları: Edebiyat, İrfan ve Medeniyet

İrem YILDIRIM

Feyzullah Râif-i Amidî'nin Şiirlerinde Muhtevaya Genel Bir Bakış

Hamdiye DEMETLER

Divân-ı Hikmet'in Kronolojik Kaynakçası (1896-2024)

Hamdullah ASKAR

Ahmet Kuddûsî Şiirlerinin Nazım Şekilleri Açısından Tasnifi

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 14:50-15:50

B SALONU

OTURUM BAŞKANI Dr. Öğr. Üyesi Osman YAĞMUR

İdris ÇETİN

İbn Abdülber ve et-Temhid Mukaddimesi

Rıdvan ORHAN

Din ve Medeniyet (Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi
Özelinde)

Aykut BALTA

En Alttaki Tuğla: Ebû Hüreyre

İlyas ŞEMDİNOĞLU

Erken İslâm Tarihinde Komutanların Girişimleri ve Yöneticilerin Bu
Duruma Bakış Açıları

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 14:50-15:50

KAPANIŞ OTURUMU

A SALONU

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. Mehmet KARAKOÇ
Dicle Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Celal BÜYÜK

Diyarbakır İl Müftüsü

Bahadır OPUS

Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü

Mehmet Hanifi ÖĞE

Diyarbakır İl Milli Eğitim Şube Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKDENİZ

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Dr. M. Şafii BİLİK

Yenişehir İlçe Müftüsü

Tarih: 21 Mayıs 2024 Salı

Saat: 16:05-17:30

İnsan Vücuduna Yapılan Kalıcı Estetik Müdahalelerin İslam Hukuku Açısından Sınırlarının Değerlendirilmesi

Abdulkadir KAYA¹

Geçmişten modern günümüze kadar insanlar kendilerini güzel görmek, başkalarına güzel görünmek gibi kaygılarla birçok estetik yöntemle başvurmuştur. Estetik kaygısıyla yapılan işlemlerin nedeni sadece fiziksel güzellik duygusuyla açıklanamaz. Psikolojik, sosyal ihtiyaçlar da estetik işlemlerine yönelmede etkilidir. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesiyle estetik operasyonların kolaylıkla yapılabilir hale gelmiş olması, insanların herhangi bir açıdan zaruret olmaksızın bu operasyonlara yönelmesine ve suni güzellik anlayışının oluşmasına yol açmıştır. İnsanlar estetik konusunda değerlendirme yaparken maddi konuları ön planda tutmaktadır. İnançlı bir insan için bu konunun fıkıh açısından ele alınması önemlidir. Çalışmada, estetik operasyonların İslam Hukuku'na göre değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İhtiyaç ve psikolojik etkiler göz önünde bulundurularak zorunlu durumlarda yapılması gerekenler ayrıca ele alınmıştır. Tamamen fiziksel kaygılarla yapılan estetik müdahaleler açısından ise insan vücudunun kusursuzluğu, ölçülü ve dengeli oluşu, bütünlüğünün ve dengesinin korunması üzerinde durulmuştur. Son yıllarda medyanın etkisiyle tekdüze estetik ameliyatlara sayısının hızla artması ve bunların sıradanlaşması tehlikesine karşı İslam Hukuku'nun bu konudaki sınırları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Estetik, Operasyon, İhtiyaç, Medya

¹ Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, a.kadirkaya19@hotmail.com

Gazzâlî'nin İnsan Psikolojisi Hakkındaki Bazı Yorumlarına Günümüz Perspektifinden Bir Bakış

Ahmet AKTÜRK²

İslam düşünce tarihinde önemli bir filozof ve teolog olarak kabul edilen İmam Gazzâlî, aynı zamanda yaşadığı çağın önemli mütefekkirlerinden biri olarak görülmektedir. Gazzâlî insanın iç dünyasını derinlemesine incelemiş, vardığı sonuçları eserlerinde belirtmiştir. Yaşadığı olaylar ve yaptığı okumalar onun insanın nasıl var olduğunu, insandaki ruhsal mekanizmalar ve insan davranışlarının kaynakları gibi birçok konuda fikir beyan etmesini sağlamıştır. Ayrıca insan davranışının kaynağı, öğrenme, ruh sağlığı gibi modern bilimin konusu olan bazı alanlarda günümüz psikolojisine yakın tahlillerde bulunmuştur. Onun yaptığı tahliller tetkik edildiğinde dinî ve psikolojik açıdan çok değerli bilgiler ile karşılaşmaktadır.

Bu çalışmamızda İmam Gazzâlî'nin insan psikolojisi üzerine yapmış olduğu bazı tahlilleri ele aldık. Bunu yaparken de günümüz bakış açısı ile değerlendirmeye çalıştık. Ele aldığımız bazı konular; Gazzâlî düşüncesinde insan davranışlarının kaynakları, insandaki ruhsal mekanizmalar ve insanın psiko-sosyal boyutu ilgili konulardır. Tabi ki onun bu konularda yaptığı psikolojik tahlilleri incelerken yaşadığı çağı ve o zamanki kaynakları dikkate alırsak, modern anlamda psikolojik tahliller beklememek gerekmektedir. Ama İmam Gazzâlî'nin psikoterapi ile ilgili yüzyıllar öncesinden varmış olduğu sonuçlar, günümüzde Gestalt terapisi, davranış terapi, varoluşçu ve psiko-dinamik gibi terapilerle benzerlik göstermesi göz ardı edilemez bir durumdur. Bu benzerlik onun yaşadığı çağa göre ne kadar büyük bir deha olduğunun da göstergesidir.

² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aakturk001@hotmail.com, 0000-0003-4082-9617

Anahtar Kelimeler: İnsan, Modern Psikoloji, İnsan Davranışları,
İmam Gazzâlî

Nurettin Brifkanî ve Zühd Kavramı

Ahmet BARAN³

Tarihte birçok alim, şeyh ve irfan ehli zat ortaya çıkmıştır. Bu zatlar, yaşadıkları döneme öncülük etmekle kalmamış kendinden sonraki nesillere de rehberlik etmişlerdir. Yaptıkları hizmet ve geride bıraktığı eserler ile kendilerinden sonraki asırlara hitap etmişlerdir. Onlardan biri de Seyyîd Nureddîn Brifkânî'dir. Biz bu çalışmamızda Seyyîd Nureddîn Brifkanî'nin, hayatını inceleyip tasavvufi açıdan zühd kavramını ele almaya çalışacağız.

Seyyîd Nureddîn Brifkanî, kırk birinci sırada yer alan Seyyîd Abdulcebbâr'ın oğludur. Hicri 1205'te (M.1790) Bırifkân'da dünyaya gelmiştir. İlim tahsiline çocukluk döneminde Kur'an-ı Kerim tahsili ile başlamıştır. On yaşına geldiğinde Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir. Bazı kitapları babası Seyyîd Abdulcebbâr'ın yanında okumuştur. Daha sonraki tarihlerde ise Musul'a gidip Allâme Ebî Abdullah Yahya b. Halit Muzurî vb. büyük şahsiyetlerden ders almıştır. Seyyîd Nureddîn daha sonraki zamanlarda ise Brifkân köyüne gelip dedesinin tekkesinde irşad görevini hayatının sonuna kadar devam ettirmiştir.

Seyyîd Nureddîn'e zamanın Gavsı olarak bakılmıştır. Kadiriyye tarikatı için önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu nisbetle Seyyîd Nureddîn için Kâdiriyye tarikatının Bırifkânîyye kolundan bahsetmemiz mümkündür.

Seyyîd Nureddîn ile ilgili Gavs-ı Sâni lakabının kullanıldığını nakleden bilgilere göre Abdulkadir Geylanî'nin şu sözü vardır: "Benden sonra bir adam gelecek ve yerimi alacaktır. Adı iki nun arasında, köyü iki dağ arasındadır demiştir." Bu rivayete istinaden Gavs-ı Sâni denmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nureddin Brifkani, Zühdt, Gavsı Sani, Kadiriye

3 Dicle üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ahmedbarann5@gmail.com

Modern Arap Şiirinde Bürde Geleneği: Tamim el-Bargûsi Örneği

Ahmet Fatih ŞAYBAK⁴

Napolyon'un 1798 yılında Mısır'ı işgali ile başlayan Modern Arap Edebiyatı günümüze dek gelişimini devam ettirmekte ve klasik şiir ile olan bağlarını sürdürmektedir. İlk başlarda klasizimden kaçış şeklinde ortaya çıkan Modern Edebiyat, geride kalan edebi yığına kayıtsız kalamamış ve klasik tarzda eserleri de içermek zorunda kalmıştır. Bu klasik eserlerden biri de Ka'b b. Zühayr ile başlayan "*Bürde*" geleneğidir. Bürde, kelime anlamı itibarıyla hırka demektir. Ka'b b. Zühayr'e Hz. Muhammed aleyhine yazdığı şiir sebebiyle ölüm emir verilmiş, bunun neticesinde hatasını telafi etmek amacıyla tersi yönde bir şiir yazmış ve Hz. Muhammed'in huzurunda okumuştur. Bunun üzerine Hz. Muhammed, onu affederek hırkasını hediye etmiştir. Bu olay, "*Bürde*" geleneğinin doğmasını sağlamıştır. Daha sonraları, bu geleneği takip ederek şiirler yazılmış ve hatta bu şiirlere şerhler kaleme alınmıştır. Bunlardan en meşhuru Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'dir. Modern döneme kadar bu geleneğin yer yer devam ettiği gözlemlenmişse de Bûsîrî'nin etkisi belirgin olmuştur. Modern dönemde Bûsîrî kadar ünlenen isim ise Ahmed Şevkî'dir. Günümüzde bu geleneği takip eden ve şiir yazan kişi ise aslen Filistinli olan Tamim el-Bargûsi'dir. Akademisyen ve diplomat kimliği ile de öne çıkan Tamim, Filistin'e dair eserleri ve ifadeleriyle dikkat çekmektedir. Şairin annesi Radvâ Aşur, modern arap edebiyatının tanınmış roman yazarı ve babası Murid el-Bargûsi ise bir şairdir. Filistin'de doğduktan sonra zorunlu nedenlerden ötürü Mısır'a göçmek zorunda kalan bir ailede büyüyen Tamim, eğitim hayatına Mısır'da başlayıp yurtdışında devam etmiştir. Şiirlerinin ana teması haline gelen Filistin, onun "*Kudüs Şairi*" olarak anılmasına vesile olmuştur. Bûsîrî ve Ahmed Şevkî'nin kasidelerine muarız olarak yazmış olduğu "*Bürdesinde*" Filistin teması başroldedir.

⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmetfatihsaybak@gmail.com, 0009-0008-7957-0992

Tabiri caiz ise; önceki kasideler şairlerine “Hırka” kazandırmışken Tamim bu kasidesinde ümmetin üzerindeki örtüyü kaldırmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Bürde, Modern Arap Edebiyatı, Tamim el-Bargûsi, Edebiyat, Şiir

İsrâîlîyatın Kabulü ve Tefsir Kitaplarına Girme Sebepleri Bağlamında İsrâîlîyata Farklı Bir Bakış

Ahmet Kaan ÇEBİ⁵

İsrâîlîyat terimi Yahudilik ve Hristiyanlık kaynaklarından İslâm kültürüne geçtiği kabul edilen bilgiler için kullanılmıştır. İslâmî ilimlerin teşekkül sürecinde İsrâîlîyata karşı belirli bir tutum oluşmuştur. İsrâîlî rivayetler kabul edilebilirlik açısından üçe ayrılmıştır: İslâm'a uygun olup tasdik edilen, İslâm'a uygun olmayıp reddedilen ve tasdik ya da tekzip edilemediği için tevakkuf edilen. Bunlardan ilkinin kabul edileceği, ikincisinin ise reddedileceği malumdur. Buradaki müşkil üçüncü kısımda kendini göstermektedir. Bu kısımdaki rivayetler hakkında batılı tasdik etme ya da hak olanı inkâr etme korkusundan dolayı kesin bir sonuca varılamamaktadır.

Üçüncü kısımda gelen rivayetler genelde İslâm'a uyup uymadığı konusunda bir şey söylenemediği hâlde senet incelemesi yapılmadan reddedilebilmektedir. Bunun da hakkın inkârına sebep olması muhtemeldir. Bu çalışmamızda zayıf hadislerin kabulü bağlamında konuya yeni bir yaklaşım sunduk. Gelen rivayetin zayıf olması durumunda zayıf haberin kabulü ile ilgili zikredilen şartlara burada da riayet edilmeli ve bu rivayet hemen reddedilmemelidir. Zira zayıf rivayetin senedindeki zayıflık şiddetli değilse, şer'i bir asla dayanıyorsa ve sübutuna itikat edilmiyorsa rivayetle amel edilebilmektedir. Ayrıca bu tarz rivayetler faziletli ameller babında kabul edilebildiği gibi menâkıb ve kısalarda da kabul edilebilmektedir.

Müfessirlerin, tefsir kitaplarına bu rivayetleri alması çoğu kişi tarafından onların bu işte ehliyetsiz olduğu vehmini uyandırıp muteber tefsir kaynaklarına itibarı sarsabilmektedir. Tefsirlerde İsrâîlîyatın neden kullanıldığına dair çeşitli açıklamalar bulmak mümkündür. Bunlar arasında

⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmetkaancebi@icloud.com, 0009-0007-2371-9404

dönemin şartları, ilmi emanet sorumluluğu ve rivayetlerin kendi içlerinde değerlendirilmesi gibi faktörler gösterilebilir.

Sonuç olarak, İsrâîlî rivayetler belirli şartlar altında kabul edilebilir. Bununla birlikte Kur'an ve hadisler asıl kaynak olduğu için bu rivayetlere fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Müfessirlerin bu rivayetleri nakletmeleri bunları mutlak olarak kabul ettikleri anlamına gelmez. Onların bu kabulünde birçok sebep ve etken rol oynamaktadır. Bu nedenle, İsrâîlî rivayetler dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu rivayetler ilim ehli tarafından anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Kur'an, İsrâîlîyat, Hadis, Tefsir, Kıssa

Filistin-İsrail Savaşının Arka Planı

Ahsen Zehra BALA⁶

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas adı ile bilinen Filistin'in seçilmiş partisi olan İslamî Direniş Hareketi'nin İsrail'e ateş açmasıyla alevlenen savaşın derin bir arka planı vardır. 1897'de Basel'de toplanan I. Siyonist Kongresi'nde Theodor Herzl, bütün Yahudilerin Filistin'de toplanıp orada bir Yahudi Devleti kurulması fikrini öne atmıştır.

1917'de Balfour Deklarasyonu doğrultusunda Yahudilerin dünya devletleri tarafından desteklenmesiyle Filistin'de İsrail'in kurulması için gerekli çalışmalar başlatılmış, Yahudi göçmenlerin Filistin'e yerleştirilmesi sağlanmıştır. Yahudilerin Filistin topraklarındaki nüfuslarının artması iki millet arasında sürtüşmelerin yaşanmasına yol açmıştır.

Filistin ve buraya yerleşen Yahudiler arasında görülen sürtüşmelerin boyutunun artması sebebiyle Birleşmiş Milletler bu toprakları bölme kararı almış ve 1948 yılında İsrail Devleti kurulmuştur. Zamanla söz konusu toprakları sahiplenmekle yetinmeyen İsrail Devleti'nin Altı Gün Savaşı adı verilen 1967 yılındaki Filistin topraklarını işgali ve ardından gelişen olaylar bugün yaşananları anlamlandırmada önemli bir yer tutmaktadır.

Filistin ve İsrail Savaşı'nın seyri Ortadoğu'nun kaderini belirleyecektir. Ortadoğu'daki gelişmelerin yeni bir dünya düzenine yol açacağına hiç kuşku yoktur. Olayların arkasındaki temel sebepleri ve tarihi arka planı bilmek ise bireyin bulunacağı safı belirleme hususunda önem teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Filistin, İsrail, Siyonizm

⁶ İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, rahsanbala@hotmail.com

En Alttaki Tuğla: Ebu Hüreyre

Aykut BALTA⁷

Bu bildiri, sahabenin dindeki konumunun önemine binaen Ebu Hüreyre hakkında yapılan eleştirileri ele alıp hem sıhhatini hem de değerlendirmesini yapmaktadır. Başta oryantalistler ve onların görüşünden etkilenen kimseler Ebu Hüreyre'nin kısa zamanda birçok hadis rivayet etmesinin makul olmadığını ve buna dayanarak farklı eleştirilerle görüşlerini temellendirmeye çalışmışlardır. Sahabenin dindeki konumuna ve onların İslam'a hizmetine Kur'an şahitlik etmektedir. Çünkü onlar bu dinin hâimleri ve taşıyıcılarıdır. Sahabeyi cerh etmek onları kötülemek aslında Kur'an ve sünneti ortadan kaldırmaya kadar gidebileceği aşikârdır. Bundan dolayı bizler objektif olarak bu eleştirilerin sıhhatini ve Kur'an'a uygunluğunu tespit etmeye çalışacağız. Bunun için öncelikle Ebû Hüreyre ismi hakkında öne sürülen şüpheyi ele alacağız. Ardından Hz. Peygamber ile beraberlik süresi, rivayet ettiği hadislerin tespiti ve Hz. Ömer'in onu tehdit edip etmediğini ele alıp değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Din, Sahabe, Muksirûn, Ebû Hüreyre, Hz. Ömer

⁷ DİB, Diyanet Akademi Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi, aykutbalta1842@gmail.com, 0000-0002-3296-9858

Medeniyetlerin Dönüşüm Kavşağında Din ve Dinî Aktarım

Ayşe BAYDAŞ⁸

Anadolu varoluşu itibari ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve birçok kültürün geçiş bölgesi olmuştur. Bu tarihsel sürecin içerisinde ortaya çıkan sosyal hareketlilikler, güçlü bir kültürel çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu kültürel çeşitliliğin zorunlu bir sonucu olarak din ve beraberinde ele alınan; dini değişim, dini aktarım, dini tecrübe vb. kavramlar da önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde farklı kültürlerin beraberinde getirdiği dini tecrübeler ve bu tecrübelerin belirli bir sahada yeni tecrübelerle eklemlenmesi ile din, kültürel bir aktarım biçimi olarak medeniyetler arasında köprü görevi görmüştür. Bununla birlikte Anadolu'nun, birçok medeniyetin doğuşuna ve çöküşüne şahit olduğu gerçeği, bizi bu yol ayrımlarında kültür ve din arasındaki kaçınılmaz etkileşimi irdelemeye götürmektedir. Çalışmamız, bahsi geçen konu başlıkları altında ele alınarak tarihsel sosyoloji ve din sosyolojisi kapsamında işlenmiştir. Medeniyetlerin geçiş noktalarında dinin, kültürel aktarımda nasıl bir vazife gördüğü Selçuklu dönemi Anadolu İslamlaşması ele alınarak işlenmiştir. Bu bağlamda özellikle Anadolu Selçuklu dönemi incelenmiştir. Bununla beraber kültürel çeşitlilik konusunda, süreç içerisinde yer alan gayri müslimlerin bu kültürel değişimdeki yeri ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışma teorik bir çerçeveden ele alınarak doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda kültürel aktarımda dinin önemli bir rolü olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte farklı kültürel unsurlarla karşılaşmanın dinin kültürel yapısında değişikliğe ve çeşitliğe alan açtığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Din, Medeniyet, Toplum, Değişim

⁸ Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aysebaydas14@gmail.com, 0009-0007-7334-900X

Akademik Çalışmalarda Kadın Temsiline Dair Bir İnceleme

Betül AKAY⁹

Toplumda ciddi kırılma ve dönüşümlere sebep olan modernite özellikle kadınların cinsiyetlerini ve kadın olmanın gerekliliklerini sorgulatmıştır. Aynı zamanda özel alana sıkıştırıldıkları itirazıyla kamusal alanda varlık göstermelerini ve erkekler ile eşit haklar talep etmelerini gündeme getirmiştir. Böylece eğitim, sosyal aktiviteler, boş zamanın değerlendirilmesi, iş hayatı gibi kamusal pek çok alanda kadının görünürlüğü artmıştır. Modern ve postmodern dönemde kadının kamusal alana geçişi ile değişen habitusu mahremiyet anlayışının dönüşüme uğrayıp uğramayacağı yönünde birtakım tartışmalara da yol açmıştır. Bu bağlamda Ülkemizde özellikle son yarım asırdır kadın konulu akademik çalışmalar önemli bir ivme kazanmıştır. Güncel ve önemli bir konu olması sebebiyle kadın ve mahremiyet olgusu toplumsal, dini ve sosyal politikalar bağlamında çok sayıda akademik çalışmada inceleme konusu edilmiştir. Bizler de bu araştırmamızda farklı disiplinlerde ortaya konulmuş olan akademik çalışmaların kadın konusunu ele alış biçimleri üzerinden bir literatür taraması ve analizi yaptık. Çalışmamızdaki amaç söz konusu makale ve tezlerde kadın kimliğinin inşasına yönelik genel temayülün belirlenmesidir. Çalışma, Türkçe olarak yayınlanmış konu ile ilgili araştırmaların incelenmesini kapsayan alanyazın taraması şeklinde desenlenmiştir. Söz konusu makale ve tezlere ulusal ve uluslararası dergiler, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) lisansüstü tez veri tabanı ve Google arama motoru aracılığıyla ulaşılmıştır. İncelemiş olduğumuz makale ve tezlerin örneklem grupları genel olarak kadın akademisyenler, sosyal medyada paylaşım yapan kadınlar ve anneler, muhafazakâr moda dergilerini takip eden başörtülü muhafazakâr kadınlar olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, elde edilen bulguların çoğunlukla orta sınıf-eğitimli kadınlar

⁹ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, betul.akay.2022@ogr.iu.edu.tr

üzerinden değerlendirilmesine sebep olmuştur. Araştırma, 2010-2023 yılları arasında yapılan ve “mahrem alan”, “kamusal alan”, “mahremiyet”, “kadının temsili”, “feminizm”, “İslami feminizm”, “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “toplumsal cinsiyet rolleri” gibi anahtar kavramları ile yayınlanan lisansüstü tez ve makalelerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Değerlendirmek için analiz edilen 30 tez ve 30 makale, genelde sosyoloji ve din sosyolojisi alanlarından seçilmiş olsa da konu ile ilgili olduğu düşünülen bazı tezler; tefsir, İslam hukuku, halkla ilişkiler ve reklamcılık, Türk dili ve edebiyatı gibi farklı disiplinlerde yayınlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kadın, Mahremiyet, Akademik Çalışmalar, Kadın Temsili

Fuat Sezgin'e Göre İslam Medeniyetinin Duraklamasının Başlangıcı ve Yaratıcılığın Son Bulmasının Nedenleri

Betül DİNÇ¹⁰

Fuat Sezgin, İslâm kültür ve medeniyetinin üstü örtülmüş çalışmalarını ortaya çıkarmak, bunu unutan bir nesle hatırlatmak ve bu çalışmaların zihinlerde daha iyi yer edinebilmesi için İslâm medeniyeti hususunda geniş çaplı araştırmalar yapmış, eserler yazmıştır. Bu eserlerden biri *İslâm'da Bilim ve Teknik*'tir. Sezgin, beş ciltten oluşan bu eserin birinci cildinin ilk iki bölümünde İslâm kültür dünyasının VII. Yüzyılın başlarında dünya tarihi sahnesine nasıl birden bire çıktığına, geçmiş veya komşu kültürlerin bilim miraslarının etkisine ve hatta onların bu gelişmeye karşı çıkmalarından ziyade teşvik ettiklerine değinir. Sonraki bölümde XVI. yüzyılın ortalarında yaratıcılığın körelmeye başlamasının ve bununla birlikte zihinlerde bu kültürün duraklama sebepleri hakkında çeşitli soruları “Eğer Müslümanlar bilim tarihinde o denli ileri gitmiş idilerse, niçin bugün bu derece geri kalmış bulunuyorlar?” gibi ifadeler ile canlanan soruları maddeler halinde açıklamıştır. Duraklamanın başlangıcı ve yaratıcılığın son bulmasının nedenleri adlı başlıkta Sezgin, İslâm medeniyetinin duraklama ve gerileme nedenleri üzerinde durmuştur. Bu çalışmamızda Fuat Sezgin ekseninde İslâm medeniyetinde duraklamanın başlangıcı ve yaratıcılığın son bulmasının nedenlerini din ve medeniyet ilişkisi bağlamında inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Din, Medeniyet, Fuat Sezgin, Duraklama

¹⁰ Dicle üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, betuldinc545@mail.com

İbn Haldûn'un Asabiyet, Devlet ve Siyaset Anlayışı

Beyaz YANDI¹¹

14. yüzyılın ünlü düşünürü, devlet adamı ve tarihçisi olan İbn Haldûn, *Mukaddime* adlı eserinde insanların hayatlarına düzgün, sağlıklı ve güven içerisinde devam etmeleri, bir arada yaşamaları, hayatlarını sürdürebilmeleri için birtakım düşünce ve eğilimlere sahip olmaları gerektiğine değinmektedir. İbn Haldûn, bu düşüncelerini; asabiyet, devlet ve siyaset kavramları üzerinden açıklamaktadır. Ona göre asabiyet, bir arada yaşamayı, güven sağlamayı ve yardımlaşmayı sağlayan küçük bir topluluğu izah eder. Asabiyyetin, güç kazanmak için farklı yerlerdeki güçsüz topluluklara hakimiyet kurması da devlet anlayışını oluşturur. Siyaset ise ona göre şer-i olarak vasıflandırılır. İnsanın var oluş amaçlarına uygun kuralları ihtiva eder. Yani insanın dünyevi değil de daha çok ahiret amacını ortaya çıkarır. Din, esas olarak “inşa” ve her şeye müdahaledir. Toplumun ilerleyişi ve düzeninde asıl olan siyasettir. Bu çalışmamızda İbn Haldûn'un eserinde ele aldığı, toplumun nasıl oluştuğu, toplumda olması ve yaşanması gerekenleri, toplumların farklı medeniyetleri sümürerek içine almaları ve devlet oluşturmaları, her şeyin bir başı ve sonu olduğu gibi devletin de başlangıcı, yükselişi ve sonunun olduğunu ve aslında her sonun bir başlangıcı olduğu gibi konuları ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Devlet, Toplum, Siyaset, Asabiyet

¹¹ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, yandibeyaz020@gmail.com

Şark Hâlidî Tekkelerinin Bölgenin Dinî ve Tasavvufî Hayatı Üzerindeki Etkileri

Canan BEKİ¹²

Anadolu'nun İslamlaşmasında tasavvuf hareketlerinin çok önemli katkıları olmuştur. Selçuklular döneminde başlayan bu süreç Osmanlı döneminde de devam etmiş ve pek çok tarikat toplumun dinî ve tasavvufî hayatı üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan bir tanesi de Nakşibendîliktir. Osmanlı topraklarında XV. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan tarikat XIX. asırda Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî tarafından kurulan Hâlidîyye kolu ile İran, Irak, Suriye ve Türkiye'de çok hızlı bir şekilde yayılmıştır.

Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Mevlânâ Hâlid'in halifelerinin öncülük ettiği üç önemli tekke ve buralara bağlı pek çok kol üzerinden faaliyetlerine devam etmiştir. Hakkâri Şemdinli ilçesi Nehrî tekkesinde Seyyid Taha Hakkârî'nin faaliyetleri sonucu tarikat Hakkâri, Van, Bitlis, Ağrı, Erzurum, Kars ve Muş çevresinde etkili olmuştur. Elâzığ Palu tekkesinde Şeyh Ali Sebtî'nin irşad faaliyetleri ile tarikat Elâzığ, Bingöl, Diyarbakır, Tunceli, Muş ve Erzurum çevresinde yayılmıştır. Şırnak Cizre İlçesi Basret tekkesinde Şeyh Hâlid Cezerî'nin irşad faaliyetleri ile tarikat Şırnak, Siirt, Mardin, Diyarbakır, Bitlis, Batman, Gaziantep ve Irak'ın bazı bölgelerinde geniş bir yayılma alanı bulmuştur. Bu bildirimizde Şark Hâlidî tekkelerinin bölgenin dinî ve tasavvufî hayatı üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tarikat, Hâlidîlik, Dini Hayat, Tasavvufî Hayat

¹² Bingöl Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, bcanan574@gmail.com

Arap Dilinde “İltifat”

Cihat TAŞAR¹³

Kur’ân-ı Kerim’i doğru olarak anlamamanın yolu Arap dilini doğru olarak anlamaktan geçer, Arap dilini doğru olarak anlamamanın yolu da Arap dilinin edebi sanatlarını anlamaktan geçer. Bu araştırmada ele alınacak iltifat sanatı da bu edebi sanatlar içerisinde değerlendirilmektedir. İltifat bir cümlede veya sözde şahıs, zaman ve üslup bakımından bir halden diğer bir hale geçiş yapmak veya intikal etmek anlamına gelmektedir. Kısaca üslûp değişikliği anlamına gelen iltifat sanatı, günümüze kadar birçok dil bilgini tarafından ele alınmış ve tartışılmıştır. Meâni ilmi, beyân ilmi ve bedi’ ilminin çatısı altında değerlendirilen iltifat, tarihte âlimler tarafından çeşitli belagat terimleriyle isimlendirilmiştir. Sözü bir üslûp üzere devam ettirirken birdenbire fakat öncesiyle ilişkili olarak diğer bir üsluba geçiş yapmak anlamına gelen bu terim, dinleyicinin dikkatini uyandırma, yeknesaklığı kırma gibi genel faydalarının dışında özel faydaları da bulunmaktadır. Zamirler, fiiller vb. gibi kısımlara tâbi tutulmuş ve sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada iltifat kelimesinin sözlük ve terim anlamları, tarihi serüveni, faydaları ve kısımları kısaca ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Kur’ân-ı Kerim, Belagât, Meani, İltifat

¹³ DİB, Diyanet Akademisi Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi, cihat_73_108@hotmail.com

Diyarbakır'ın Müslümanlarca Fethi

Dilan ÖZ¹⁴

İslam anlayışında fetih, Allah'ın dinini Allah'ın razı olduğu bir şekilde yaymak, yüceltmek ve Müslümanların emniyet içinde olmalarını sağlamaktır. Bu kimi zaman temsilciler aracılığıyla kimi zaman ticaretle kimi zaman ise savaş ile olmuştur. Bununla birlikte savaş hukukunun nasıl olması gerektiği Kur'an'da açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu ilkelerin Hz. Peygamber Döneminde uygulandığını görmekteyiz. Bedir, Uhud, Hendek gibi olaylar gerek teorik gerek pratik düzlemde Müslümanların savaşa yaklaşım tarzlarını ve savaş ahlaklarını görmemiz açısından yeterli örneklerdir.

Fethedilen coğrafyalardan biri olan Diyarbakır'ın fethinde de Müslümanların asıl amaçları toprak genişletmek olmamıştır. Güçlü surlarından ve önemli konumundan dolayı pek çok medeniyetin gözdesi olan şehir, Müslümanlar için de ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle Diyarbakır, Müslümanların Arap Yarımadası dışında ilk fethettikleri yerlerden biri olmuştur. Bu çalışmada hem jeopolitik hem sosyal hem de siyasi açıdan büyük bir öneme sahip olan Diyarbakır Bölgesi'nin genel bir portresi sunulacak olup, Diyarbakır'ın tarihi süreç içerisinde Müslümanlar tarafından fetih sürecinin nasıl başladığı ve fethin ilerleme süreci, Diyarbakır fethinin İslam tarihindeki etkilerine ve sonuçlarının neler olduğu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Medeniyet, İslam, Fetih, Diyarbakır

¹⁴ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ozdilan74@gmail.com

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Çok Dinli Medeniyetin İzini Türkülerde Sürmek: Mardin, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Çok Kimlikli Müzikal Miras

Dilek ATAY¹⁵

Dr. Ahmet Vedat KOÇAL¹⁶

Anadolu ve Mezopotamya coğrafyası, tarih boyunca, Hititliler, Asurîler ve Sümerler başta olmak üzere, yerleşik antik Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerinin anayurtları olmuşken, yakın çevreden Pers, Helen, Roma, Arap, Türk ve Moğol gibi birçok medeniyet tarafından da uzun sürelerle farklı kültürlerin egemenlikleri altına alınmıştır. Antik Çağ'da Pers istilâsı ve İskender'in Asya seferi, Ortaçağ'da Haçlı seferleri, Arap-İslâm fetihleri, Türk ve Moğol akınları gibi birçok askerî istilâlar ile savaşlar, kıtlık, afetler gibi nedenlere dayalı büyük nüfus hareketleri, yerleşik kavimlerin hareketliliklerine, birbirleriyle ve farklı yerlerden gelip istilâ ya da göç eden kavimlerle temaslarına neden olarak, farklı kimliklerin aynı coğrafyalar üzerinde iç içe geçmeleri sonucunu doğurmuş, böylece, Anadolu ve Mezopotamya coğrafyaları, medeniyetler arası geçişken ve dolayısıyla etno-kültürel anlamda çeşitlilik gösteren bir alan olmuştur.

Farklı kavimlerin aynı coğrafyalarda bir araya gelişiyle, etno-kültürel çoğulluk ve çeşitlilik üzerinde oluşan kozmopolit medeniyet gelişimi, dil, din, gelenek, mimarî, folklor gibi günlük yaşam unsurlarında olduğu gibi, müzikal alanda da belirleyici bir kültürel etken olmuştur. Anadolu ve Mezopotamya coğrafyalarında üretilen müzikal kültür ve folklor, çoğul etno-kültürel yapı tarafından biçimlendirilmiştir. Örneğin, aynı ezgilere ve bazen de aynı sözlere sahip türküler, bağlama, tulum, kaval gibi farklı kimliklere özgü çalgılarla çalınarak ve Rumca, Ermenice, Süryanîce, Arapça, Kürtçe, Zazaca, Türkçe ve benzeri bölge dilleriyle söylenerek kuşaklar arasında aktarılmış, birden fazla dilde ve türde anonimleşmiştir.

¹⁵ Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, dilekatay.30@gmail.com

¹⁶ Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ahmetvedatk@gmail.com, 0000-0003-3017-5832

Bu alışma, Yukarı Mezopotamya medeniyet havzasının etno-kültürel ve dinsel çoğulluk özelliğini, Mardin, Diyarbakır ve şanlıurfa yörelerinden seçilen örneklem üzerinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde müzikal kültür mirası ve özellikle türküler ışığında incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Yukarı Mezopotamya, Medeniyet, Çok Kimliklilik, Müzik

Tasavvuf İrfan Geleneğinin Batıda Sufi Kadınların Eserlerine Yansıması

Ebru DİNÇ¹⁷

Güneş batıya doğarken ‘kadınların bilhassa uyanışı ve eserlerinde tasavvuf hikmet ve İrfan geleneği, bu sürece dâhil olarak hangi isimleri eserlerinde ne denli etkisinde bıraktı?’ sorusuna cevap aranmış nihayetinde bu çalışma oluşmuştur. Sürekli bir kompleks halinde çalışma yapan şarkiyatçı rekabet eden beylerden çok bu konuda kadınların neler yazdığına ışık tutan bu bildiri, biraz da söylenmeyi ve gözardı edileni hali hazırda sunmaktadır. Göz ardı edilen, İslam medeniyetinin ne denli güzel ve etkileyici olduğunu gözler önüne sererek bir kez daha bu medeniyeti tasavvur etmenin ne denli gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Özden kopmadan alt metinleri okuyabilmenin önemini örnek metinlerde görebilmek mümkün. Eva De Vitray, Isabelle Eberhardt gibi isimlerin çalışmaları ile kapsamının sınırlı tutulduğu bu metin tasavvuf ve İrfan geleneğinin örneklerini sunarak başka bir bakış açısı sunmaktadır. ‘Unutmak’ ve ‘mutlak’ gibi kavramların kullanılma düşüncesinin, İslam medeniyetinden tutun diğer medeniyetlere değin ne denli derin anlamlar barındırarak kullanılageldiğinin misal olarak verilmesi uygun olacaktır. Düşünmenin ‘yefkahunne biha’ ile medeniyet düşüncesine ve insan zerafetine hatta ilminin hakkının verildiğine şahit olunabilecektir. Edebiyat düşüncesinin tasavvuf irfanı ile bütünleşince hikmet ehli etik ve makbul bir medeniyetin boyutlarına ulaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İrfan, Batı, Eva de Vitray, Isabelle Eberhardt

¹⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ebru.kazan21@gmail.com

Alvin Plantinga ve J. L. Mackie'de Kötülük Problemi

Elif EKİNCİ¹⁸

Teist düşünceye göre Tanrı, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve iyilik sahibi olan aşkın bir varlıktır. Ateist düşünceye göre ise, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve iyilik sahibi olan bir Tanrı'nın varlığı ile kötülüğün varlığı arasında bir çelişki vardır. Çünkü yukarıda zikredilen sıfatlara sahip bir Tanrı, kötülüğün meydana gelmesine izin vermemelidir. Bu durumda, '(i)Tanrı Kadir-i mutlak ve salt iyidir' ile '(ii) kötülük vardır' önermeleri arasında mantıksal bir tutarsızlık vardır. Bu önermelerin bir arada doğru olması düşünülemez. Peki, bu iki önerme arasında mantıksal bir tutarsızlık var mıdır? Burada mantıksal bir tutarsızlıktan söz edebilmek için iki önerme arasında zorunlu bir çelişkinin olması gerekir. Çünkü salt iyi olan bir Tanrı'nın bazı kötülüklere izin vermesini mümkün kılan ahlaki sebepler olabilir. Eğer bir takım ahlaki sebeplerden hareketle kötülüğe izin verilecekse o zaman 'kötülük' ile 'mutlak kudret' arasında bir tutarsızlık olamaz. Böylece "Kötülüğün varlığı, Tanrı'nın varlığını mantıksal olarak imkânsız kılabilecek kanıtsal bir değere sahip olabilir mi?" sorusuna Plantinga ve Mackie'nin görüşleri etrafında cevap bulmak, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alvin Plantinga, J.L. Mackie, Özgür İrade Savunusu, Mutlak Kudret Paradoksu, Mantıksal Kötülük Problemi

¹⁸ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, elifekinci.1325@gmail.com

Dinin Paydaşları: Edebiyat, İrfan ve Medeniyet

Enes GÖKÇE¹⁹

İnsan, beşerden ayrıldığı noktada medeniyetler; beşer de insandan ayrıldığı noktada uygarlıklar inşa etmektedir. Medeniyet ise, özellikle uygarlıktan ayrıldığı noktada din ile yakından ilişkilidir. Bu ilişki tabiidir ki diyalektik bir biçimdedir. Yani dinlerin, medeniyetler inşa etmesinde ya da medeniyetleri şekillendirmesinde önemli bazı rolleri olduğu gibi medeniyetlerin de dinlerin yorumlanmasında ya da dinlerin inanç ve ritüellerinde bazı farklılıklar meydana getirmelerindeki rolleri mutlaktır. Bu doğrultuda medeniyetin unsurlarından olan ilim olgusu da düşünüldüğünde medeniyetle yakından ilişkili olan bir diğer kavram, irfan kavramı ortaya çıkmaktadır. İrfan kavramı hem din ile hem de medeniyet ile -burada İslam medeniyeti kastedilmiştir- yakından ilişki halindedir. İslam dininin inşa ettiği medeniyet perspektifinden bakıldığında epistemoloji olarak üç çeşit bilgi felsefesinden söz edilebilir. Bu bilgi felsefeleri beyanî, burhanî ve irfanî epistemolojilerdir. Özellikle irfanî epistemolojinin bilgi birikiminin aktarılmasının zorluğu -men lem yezuk lem ya‘rif (tatmayan bilmez)- problemi göz önünde bulundurulduğunda medeniyet ve irfan kelime dizisinin yanında edebiyat kelimesine de ihtiyaç duyulur. Çünkü irfan geleneği, literatürünü aktarırken şiir ve temsile ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmada medeniyet ve uygarlığın ayrıldığı noktalara vurgu yapılmıştır. Daha sonra medeniyetin İslamî olanına odaklanılmış olup İslam medeniyetinin unsurlarından ilim, ilimde de irfan kavramına mercek tutulmuştur. Bu ayrılıklar göz önünde bulundurularak medeniyetin din ile ilişkisi öne çıkarılmıştır. Sonuç olarak bu üç terimin birbiriyle ilişkisi gözlemlenip din ile ortak paydada buluşmalarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Medeniyet, İrfan, Edebiyat

¹⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 23949018@ogr.dicle.edu.tr

Medeniyetin İnşasında İlk Düzey Eğitim

Esma ÇELİK²⁰

İlk insanın ilkel olmadığı, dünyayı yönetme donanımları yanında bilgi ile desteklediği, tarihi süreci içinde geçirdiği evrelerden anlaşılması zor değildir. Her şeyden önce Hz. Âdem bir peygamberdi. Oluşturduğu ilk toplum olan aile örgütüyle kültür ve medeniyetlerin temelini atmıştır. Bu açıdan Hz. Âdem insanlığın atası olurken, aynı zamanda ilk medeniyetinde kurucusu olmuştur. Her peygamber geldiği toplumda birer önder olduğu gibi sanat ve marifet/bilgide birer öncüdürler. Tarihin dönüm noktalarında medeniyetlerin öncüleri peygamberler olmuşlardır. Hiçbir medeniyet yoktur ki, kendi mirasını kuşaktan kuşağa aktarmış olmasın. Gelişen, geliştikçe değişme zorunluluğu yaşayan kuşakların düzenini sağlamak ise eğitim işidir. Eğitim bir bütün olarak nasıl yaşayacağımızı ilgilendiren bir meseledir ve eğitim medeniyet için vardır. İnsanın doğası gereği daima hakka ve doğruya karşı bir eğilim taşıdığı gibi, yine doğası gereği doğru kültürü doğru medeniyeti ve doğru eğitimi yaşatmaya eğitilidir. Tarihten günümüze kadar eğitimde, iyi insanlar her zaman iyi, kötüler ise ibret olsun diye yine her zaman kötü olarak anılırlar. Bu yüzden bunu aktaran bilgi birikimi, sözlü ve yazılı kültürdür. Medeniyetlerin kültür boyutunu oluşturan ve yaşatan ise eğitimidir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Eğitim, Kültür, Bilgi

²⁰ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, emin73299@gmail.com

Osmanlı Devleti ve Oryantalizm (Uriel Heyd)

Esra YAĞMUR²¹

Oryantalizm, Batılıların Doğu dünyasına dair yapmış olduğu din, dil, bilim, sanat ve tarih gibi alanlarda gerçekleştirilen her türlü araştırma ve faaliyetlerine denir. Ancak, XIX. yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan bu faaliyet daha çok doğuyu sosyolojik, psikolojik ve jeolojik olarak derinlemesine inceleme amacı gütmüştür. Öyle ki misyonerlik faaliyetleri gerçekleştiren ve doğuya hâkim olma arzusuyla kurumsallaşan bir yapıdır. En çok yoğunlaştıkları bölgelerden biri de elbette Osmanlı devleti ve himayesinde olan yerlerdi. Almanya doğumlu tanınmış bir şarkiyatçı olan Uriel Heyd'in yapmış olduğu çalışmalar Osmanlı Devleti ve Türkiye eksenli/odaklı olmuştur. Türkiye'de uzun yıllar kalmış Türkçesini ve Osmanlıcasını ilerletme imkânı bulmakla beraber incelemelerini yerinde yapabilmenin başarısını elde etmiştir. Osmanlı hukuku ile ilgili ciddi çalışmalar yapmış ve bu alanda çok önemli eserler vermiştir. Mısır devletinin kurulması yönünde önemli diplomatik görevler almıştır. Türkiye'de kaldığı sürede bazı Türk yazarların eserlerini İbranice'ye çevirmiştir. Mahmut Makal'ın Bizim Köy adlı eseri onlardan biridir. Eser Anadolu'da görev yapmış bir öğretmenin köyde yaşamış olduğu durumları taraflı ve aşağılayıcı bir üslup ile ele almış dindar kesimi ise yobaz olarak betimlemiştir. Aynı şekilde Ziya Gökalp ile ilgili eserler vermiş ve Türk Milliyetçiliğinin Temelleri adlı bir kitap kaleme alarak henüz yeni temelleri atılan Türk milliyetçiliğini mercek altına almıştır. Bu çalışmada Uriel Heyd'in bu yazar ve eserleri seçme sebepleri irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Oryantalizm, Uriel Heyd, Ziya Gökalp, Mahmut Makal

²¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, esra8yagmur@gmail.com, 0000-0002-0191-6227

Batı Marksizminin Din Sosyolojisine Katkıları: Antonio Gramsci Örneği

Dr. Faruk EVRENK²²

Batı Marksizmi, Marksist formülasyonda üst yapılar olarak kabul edilen din, kültür, devlet, aile, ideoloji, eğitim, sanat, edebiyat vb. konuların sosyo-politik ve kültürel çözümlemelerine odaklanmışlardır. Onlar Ortodoks ya da bilimselci Marksizmden farklı olarak bu olguları ekonomik ilişkilerin basit bir izdüşümü olarak görmezler. Gramsci bu anlamda özellikle üzerinde durulması gereken karakteristik bir düşündürdür. Zira o, sosyal bilim literatüründe üst yapıların teorisyeni olarak da kabul edilmektedir. Gramsci özellikle liberal burjuva devlet iktidarının nasıl çalıştığı ile ilgilenmiştir. Bu konuda o ikili bir tasnife başvurur. Tarih boyunca iktidar zor ve rıza olmak üzere iki unsura dayanmıştır. Gramsci'ye göre liberal burjuva iktidarı rızaya dayanmaktadır. O, bunu geliştirdiği hegemonya ve onunla ilişkili diğer kavramlarla ortaya koymuştur. Ona göre liberal modern ya da postmodern devlet iktidarı hegemonik iktidardır. Tabi olanların rızalarına dayanan bu iktidar biçiminde iktidar en kılcal toplumsal gündelik rutinlere kadar hissettirmeden ve görünmez bir şekilde işlemektedir. Temelde politik bir düşünür olan Gramsci, bu görüşleriyle sosyoloji ve daha özelde din sosyolojisinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Zira o teorisini kurarken çoğunlukla Katolikliğe, ruhban sınıfına, Hristiyanlığın ilk ortaya çıkış hikayesine referanslarda bulunmaktadır. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışmada Gramsci'nin din sosyolojisi çalışmalarında ne tür açılımlar sağlayabileceği üzerinde durulacaktır.

AnahtarKelimeler: Din Sosyolojisi, Batı Marksizmi, Antonio Gramsci, Hegemonya, Sivil Toplum, Pasif Devrim

²² Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, evrenkfaruk@gmail.com, 0000-0001-9677-0082

Görme Muhayyerliği: Metaverse Örneği

Fatma Zehra AKAY²³

Dinamik bir yapıya sahip olan İslam hukuku, bireysel ve toplumsal tüm sorunlara en adil ve en etkili çözüm getirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, internet tabanlı teknolojilerin hızla gelişmesiyle ortaya çıkan yeni sorunların çözümünde önemli bir işleve sahiptir. Spesifik olarak son dönemlerde büyük bir kitleyi kapsamına alan dijital gelişmelerle birlikte fıkha konu olan birtakım meseleler zuhur etmiştir. Bu meselelerden biri de insanların gerçek anlamda görme, tatma ve koklama gibi duyularını kullanmadan çeşitli sanal gerçeklik cihazları kullanarak oluşturdukları avatarlarla deneyimleyebildikleri bilişsel bir evren olarak tanımlanan Metaverse'dir. İslam hukukunun bu konuda ortaya çıkabilecek muhtemel problemlere de çözüm getirmesi beklenmektedir. Nitekim Metaverse'nin ve ona taalluk eden hükümlerin klasik fıkıh kitaplarımızda alışveriş bölümünde işlenen görme muhayyerliği konusu ile çok yakın bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Dijitalleşmeyle birlikte birçok sanal alışverişin gerçekleştiği çağımızda Metaverse üzerinde yapılan alışverişin eski kaynaklarımızda yer almadığı bilinmektedir. Bu çalışmada fıkhi mezheplerin konu hakkındaki yaklaşımlarını esas alarak Metaverse'nin mahiyeti ve bu yolla alışverişin caiz olup olmadığı incelenecek ve genel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Dijitalleşme, Metaverse, İslam Borçlar Hukuku, Görme Muhayyerliği

²³ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, fzhrakay@gmail.com, 0009-0002-9188-5408

Eğitimde Yeni Bir Yol: Ev Okulu Modeli ile Din Eğitimi

Firdevs AKAY²⁴

Çağımızın değişen dinamikleri içerisinde, eğitim artık bir zorunluluk olarak kabul edilirken, bu gerekliliğe cevap vermek adına farklı eğitim modelleri ortaya çıkmaktadır. Bireyin hür iradesini okulun kalıpları içerisine sıkıştırmamayı hedef alan, eğitim tarihinde derin bir kökene sahip ve günümüzde alternatif eğitim modelleri arasında önemli bir konumda olan ev okulları, çocukların resmi eğitim kurumlarına katılmak yerine evde formal eğitim almasını sağlayan alternatif bir eğitim modelidir. Dünyada özellikle son zamanlarda çok fazla tercih edilen ev okulu uygulaması, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Afrika, Fransa, İtalya, Norveç, Rusya, Ukrayna, Avustralya, Yeni Zelanda gibi birçok ülkede yasal olarak uygulanmakta ve dikkat çekici başarı sonuçları elde etmesine rağmen Türkiye’de henüz yasal değildir ve bu konuda yapılan araştırmalar sınırlı sayıdadır. Ev okulu modelinin aileler tarafından tercih edilmesinde birçok neden bulunmaktadır. Ebeveynlerin çocukları için daha güvenli bir ortam kurmak istemeleri, kardeş ilişkileri için iyi olacağı düşüncesi, tipik pedagojik eğitimden çocuklarını uzak tutmak istemeleri, çocukların akademik başarılarının ev okulu ile daha yüksek olacağı düşüncesi, okuldaki şiddet ortamından çocuklarını uzaklaştırma düşüncesi gibi nedenler bunlardan bazılarıdır. Öte yandan din eğitimi açısından bakınca dini eğitimin verildiği okulların çok fazla olmaması, devlet okullarında din ve ahlak eğitimine yeterince önem verilmemesi, İslam inancıyla çelişen bilgilerin öğretilmesi Müslüman ailelerin ev okulunu tercih etme sebepleri arasındadır. Bu noktada giderek daha fazla popülerlik kazanan bir alternatif olarak ev okulu modeli öne çıkmaktadır. Ev okulu yaklaşımı, ailelerin çocuklarına kişiselleştirilmiş ve nitelikli bir din eğitimi sunma arzularına yanıt verirken, eğitim sürecini aile içerisinde daha etkin bir biçimde yönetme fırsatı sunmaktadır. Bu çalışmada

²⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, firdevs_a@hotmail.com, 0009-0004-8353-9913

alternatif bir eğitim modeli olan ev okulu modeli incelenmiş ve ev okulu modeliyle gerçekleştirilen din eğitiminin öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere katkısı, bu eğitimin okul eğitiminden farklı yönleri, tercih edilme nedenleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu vesileyle, bu araştırmanın ileride yapılacak çalışmalar için önemli bir literatür kaynağı teşkil edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din eğitimi, Alternatif eğitim, Ev okulu

İnancın Ötesinde Bir Medeniyet Mühendisi: Din

Furkan KILIÇ²⁵

İnsanoğlunun yaşam serüveninin en mühim parçası olan din, tarih öncesinden günümüze kadar insan hayatının her alanının şekillenmesinde etkili kurum olmuştur. İnsanın aşk, sevgi, özlem gibi duygularıyla yaşat olmakla beraber geçmişten günümüze en tartışılan konu olmuştur. Din, insanoğluna yalnızca ibadet etmeyi, tanrılara kurban adamayı değil bunların çok ötesinde medeniyetler inşa etmeyi de öğretmiştir. Mağaralarda ikamet eden avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını sürdüren insanı, hak, hukuk, adalet ve hürriyet kavramlarının ne olduğunun bilinmediği ilkelikten adalet savaşçısına dönüştüren medeniyettir. Sanatın ve eğitimin mağara çizimlerinden öteye gidemediği insan sürüsüne piramitler, kiliseler, camiler, ihtişamlı saraylar inşa ettirmeyi başaran medeniyettir. Avcılık ve toplayıcılıkla kendini ve sürüsünü korumakla yetinen insanı, bir diğerine bağlayıp paylaşma kültürünü öğreten, ahlak ve hukuk değerleriyle insanı bireysel konfor dünyasından paylaşımcı ve güvenli sosyal topluma taşıyan medeniyettir. Bu medeniyetin oluşmasını, gelişmesini sağlayan ilahi mesajın oluklarından fışkırarak insanı yücelten Din'dir.

Din kurumunun, dini benimsemeyen kitleler tarafından sadece bir inançtan ibaret olduğu yahut gerici bir yapı olduğu iddia edilse de bu kötümser bir anlayıştan öteye gitmemektedir. Çünkü genelde Dinler tarihi özelde İslam tarihi incelendiğinde din, gericiliğin aksine her zaman ilerici hamleler yapmıştır. Din, insanı ilkel niteliklerinden sıyrarak eşref-i mahlukat çizgisine getirmeyi başarmış ve insana olan bu geliştirici faydasını halen devam ettirmektedir. İslam peygamberi (s. a. v) 'in hicretiyle birlikte Yesrib adını Medine olarak değiştirmesi ardından bu şehrin, Medine-i Münevvere sıfatına mazhar olması bu gelişimin göstergesidir. Konu, ilk

²⁵ Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aaktan210@gmail.com, 0009-0002-3018-0500

insandan bu yana din kurumunun medeniyet inşasına katkısıdır. Kaynaklar, din-medeniyet eksenli makaleler ve Dinler tarihi eserleridir. Bu çalışmada din fenomenolojisi ve veri analizi metodları kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, dinin insan hayatında bir inançtan daha fazla anlamı olduğunu, dinin ilk insandan bu yana inancın ötesindeki alanları da yönetip geliştirdiğini ortaya koymaktır. İnsan-din gelişimi ve İslam medeniyet gelişimi çerçevesinde incelemektir. Sonuç olarak din, insanoğluna yalnızca inanmayı değil inancıyla birlikte toplum, hukuk, mimari ve eğitim gibi medeni kurumları inşa etmeyi de öğretmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, İnanç, Medeniyet, Medine, İnsan

Latin Alfabesinin Kabulünün Medeniyet Tasavvurumuzdaki Etkisi

Gülcan KALAMAN²⁶

Türkler'in İslam dinine ve İslam medeniyetine girdikten sonra Arap alfabesini kullanmaya başladığı görülmektedir. İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an'ı ve İslam'a ait bilgileri daha iyi anlayabilmek için Arap harflerini benimsemişlerdir. Bu harfler Türkçenin bünyesine uymamasına ve bu harflerle okuma yazma öğrenmenin çok zor olmasına rağmen yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısında, basın yayın hayatının gelişmesi ile Batı medeniyetinin yapmış olduğu yenilikler dünyanın güç dengesi heline gelmiştir. Osmanlı Devleti Avrupa devletleri karşısında üstünlüğü kaybetmesiyle birlikte üstünlüğü tekrardan ele geçirmek için bürokratlar ve aydınlar tarafından bazı alanlarda ıstılahlar yapılması gerektiği fikri ortaya atılmıştır. Doğu İslam Medeniyetinin terk edilip Batı Medeniyetinin benimsenmesi gerektiği söylenmiştir. Batı Medeniyetinin içine girebilmek için bu medeniyetin alfabesini Latin alfabesinin alınması gerektiği ve Arap alfabesinin terk edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Tanzimatla başlayan tartışmalar 1 Kasım 1928'de Latin kökenli yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Alfabe değişikliği içinde yaşamış olduğumuz medeniyette birtakım etkiler bırakmıştır. Bu çalışmada Latin alfabesinin kabulünün medeniyet tasavvurumuzdaki etkisini inceliyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet Tasavvuru, Harf İnkılabı, Latin Alfabesi

²⁶ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, kalamangulcan3@mail.com

Yahudiliğin Tarihsel Gelişimi ve Siyonizm Kavramı ile İlişkisi

Hacer KAPLAN²⁷

Batı Avrupa da Fransız ihtilali sonrasında bütün dinlerin yasa önünde eşit olmasından dolayı bu coğrafyada Yahudiler siyasi idari kültürel haklar elde ederek bulundukları topraklara uyum sağladılar. Doğu Avrupa'da ve özellikle çarlık Rusya'sındaki Yahudiler içinse gerek devlet baskısı gerek Hristiyan temelli baskılar fazlaştı. Bundan dolayı bölgedeki Yahudilerde tarihteki ilk temelli göç düşüncesi ve teşkilatlanması filizlendi. Bu bağlamda ortaya çıkan hovovei siyon adlı grup çoğalan Rus baskısı karşısında Yahudilerin Filistin'e göç edip yerleşme fikrini dillendirmekle kalmayıp Siyonizm doğuşunda önce Filistin'e ilk önemli Yahudi göçünü gerçekleştirerek devam edecek olan sistemli göç (Aliyah) için örnek oluşturdu. Siyon kral Davut döneminde feth edilen ve krallığı döneminde başkent yapılan Kudüs için kullanılan bir isimdir. Daha sonraları bütün İsrail topraklarını ifade eden bir anlam kazanmıştır. Siyon kelimesinden türeyen Siyonizm ise Yahudi milletin 'tarihi yurtlarına dönüşü' manasında Filistin de Yahudi devleti kurmayı planlayan siyasi bir harekettir. Milletlerarası Yahudi örgütlerinin uzun ve mücadeleci politikası sonucu 1948 yılında Filistin de İsrail devleti kuruldu. Bu çalışmada Siyonizm, 1948 yılında İsrail'in kuruluşunu ve diğer devletler tarafından nasıl karşılandığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyonizm, Yahudilik, Filistin, Toprak, Devlet

²⁷ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, h.kaplan0096@gmail.com

Turgut Cansever'in İslam'da Şehir ve Mimari Eseri Bağlamında Medeniyetin Mimariye Yansıması

Hamdiye ÇİNAR²⁸

İslam, toplumun sosyal hayatını etkilediği gibi medeniyetlerin mimari yapılarını da etkilemiştir. İslam'ın yayılmasıyla birlikte birçok şehrin mimari yapısı değişmiştir. İslam sanatında bütüncül bir yaklaşım vardır. İslam sanatının temel prensibi tevhit ilkesidir. İslam dünyasında mimari daha çok toplumsal ihtiyaçlara paralel olarak gelişmiştir. Ancak mimari eserlerde ihtiyaçların yanı sıra sağlamlık, dayanıklılık ve estetiğe de önem verilmiştir. İslam'daki mimari geleneğin kendine özgü yönleri vardır. Aynı zamanda bu yönler İslam dininin ruhunda bulunan değerli biçim ve sembolleri de yansıtır. Ayrıca bu değerler doğrultusunda yön ve kimlik kazanır. Hiç şüphesiz İslam mimarisini diğer tarzlardan alenen ayırmak mümkündür. İslam medeniyetinin yaşadığı bölgelerde görülen mimari yapılar, daha eski kültürlerin inşa ettiği teknolojilerle İslami akaidin o zamanın gerektirdiği ihtiyaçların kavşak noktasında ortaya çıkmıştır. Yapı kültüründeki çeşitlilik, devletlerin hâkim oldukları şehirlerin şekillerinde beliren girintiler ve çıkıntılar belirli ideallerin yerel teknolojilerle birleşebildiği ölçüde zenginlik kazanmıştır. Bu bağlamda biz de Turgut Cansever'in "İslam'da Şehir ve Mimari" adlı eseri üzerinden ilerleyerek İslam medeniyetinin mimari yapısını ele alan bir çalışma ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: İslam, Medeniyet, Mimari, Şehir, Tevhit

²⁸ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, hamdiye09cnar@gmail.com

Divân-ı Hikmet'in Kronolojik Kaynakçası (1896-2024)

Hamdiye DEMETLER²⁹

11. yüzyıl mutasavvıflarından olan Pîr-i Türkistan olarak tanınan sufi ve şair Ahmed Yesevî'nin dinî, tasavvufî ve ahlakî öğütleri *Divân-ı hikmet* adlı bir yazmada toplanmıştır. Hoca Ahmed Yesevî'nin en önemli eseri olan ve bir hikmetler mecmuası niteliğindeki *Divân-ı hikmet*'in dili ve edebi yönü üzerine günümüze kadar çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, bu eser ile ilgili bilgi vermesi bakımından oldukça değerlidir. Ancak, *Divân-ı hikmet* üzerine bu denli çalışmanın yapılmış olması ve bu çalışmaların her geçen gün artması *Divân-ı hikmet*'in kronolojik kaynakça tasnifinin yapılmasını gerekli kılmıştır.

Bu çalışmada, *Divân-ı hikmet*'in araştırılması tarihçesini kronolojik olarak listelemek amaçlanmıştır. Çalışmada, *Divân-ı hikmet* hakkında yapılan çalışmalar literatür taraması yöntemiyle tespit edilmiş ve bu kaynaklar kronolojik kaynakça tasnifi yöntemiyle ortaya konulmuştur. Ayrıca, *Divân-ı hikmet* ve Ahmed Yesevî hakkında şimdiye kadar yayımlanmış bibliyografik çalışmalarda verilerden de faydalanılmış, daha sonra yapılmış güncel yayınlarla birlikte bütün bu çalışmalar kronolojik olarak tasnif edilip bir araya getirilmiştir.

Çalışma; giriş ve kronolojik kaynakça olmak üzere iki ana başlık altında hazırlanmıştır. Çalışmanın Giriş kısmında Ahmed Yesevî'nin hayatı ve *Divân-ı hikmet*'ten kısaca bahsedilmiş olup bu eser üzerine yapılan çalışmalara da değinilmiştir. Kronolojik Kaynakça kısmında ise *Divân-ı hikmet* hakkında takdim, neşir, derleme ve çeviri şeklinde hazırlanmış kitap, tez, makale ve bildiri gibi birçok çalışma kronolojik olarak tasnif edilmiştir.

²⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, hamdiye.demet96@gmail.com, 0000-0002-4677-7566

Anahtar Kelimeler: Divân-ı Hikmet, Ahmed Yesevi, Kronolojik
Kaynakça

Ahmet Kuddûsî Şiirlerinin Nazım Şekilleri Açısından Tasnifi

Hamdullah ASKAR³⁰

Ahmed Kuddûsî Efendi, 1769 yılında Niğde'nin Bor ilçesinde dünyaya geldi. Babası âlim bir zat olan İbrahim Efendi'dir. İbrahim Efendi, Nakşibendî tarikatına intisap etmiş, bölgede çok saygın bir zat olarak bilinirdi. Ahmed Kuddûsî Efendi ilk eğitimini babası İbrahim Efendi'den almıştır. Babasının vefatı sonrası sırasıyla Kayseri, Turhal ve Hicaz'a giderek eğitimini tamamlar. Belli bir süre sonra halet-i ruhiyesinin Kâdiriyye tarikatına daha yakın olduğunu hissedip Kâdiriyye tarikatına intisap eder.

Ahmed Kuddûsî Efendi halk arasında Mar'aşîzâde, Şeyh Ahmet ve Kuddûsî Baba isimleriyle tanınan tasavvuf edebiyatının oldukça güçlü temsilcilerindendir. Ahmet Efendi tasavvufu sadece fikir aleminde tutmayıp aynı zamanda pratikte de tasavvuf uygulayıcısı olmuştur. Tekke edebiyatına ait pek çok şiirleri bulunmaktadır. Biz Kuddûsî Efendi'ye ait olan "*Kuddûsî Divanı*"nı ele alarak şiirlerini nazım şekilleri açısından tasnife tabi tutacağız. Ahmed Efendi şiirlerinin büyük bir bölümünü aruz ölçüsüyle ele almıştır. Aruz ölçüsüyle yazılan şiirlerinin büyük bir bölümü de gazellerden oluşmaktadır. Aruz ölçüsü ile yazılan diğer şiirler kaside, murabba, muhammes, müseddes, muaşşer, müstezat ve kıt'alardan oluşmaktadır. Hece ölçüsü ile yazılan şiirleri ise dördlülerden oluşmaktadır. Biz Ahmed Efendi'nin şiirlerini nazım şekilleri açısından tasnifini yapacağız. Aynı zamanda aruz vezni ile yazılan şiirlerin kalıplarını da ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Şiir, Divân, Ahmet Kuddûsî, Mar'aşîzâde

³⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, askar_65_@hotmail.com, 0000-0002-3750-6203

Biruni'yle İlgili Türkiye'de Yapılan Dinler Tarihi Çalışmalarının Bir Değerlendirmesi

Hanife AKSOY³¹

Biruni 4 Eylül 973 tarihinde Hârizm'in merkezi Kâs'ta doğdu. Ceyhun nehrinin aşağı kısmında yer alan bu şehir o dönemde Hârizm adıyla da anıldığından Bîrûnî el-Hârizmî nisbesiyle de bilinmektedir.

Bîrûnî'nin özellikle tabii ve matematik ilimlerdeki başarısı ve orijinallliği göz alıcıdır. Aynı başarıyı gösterdiği beşerî ilimler ve dinler tarihi sahası da onun ilmî tavrında objektiflik ilkesinin belirgin tarzda kendini gösterdiği alanlardır. Bu genel ilmî çerçeve içinde astronomi, aritmetik, geometri, fizik, kimya, tıp, eczacılık, tarih, coğrafya, filoloji ve etnolojiden jeodezi, botanik, mineraloji, dinler ve mezhepler tarihine kadar otuza yakın bilim dalında çalışmalar, buluşlar gerçekleştirmiş olan Bîrûnî, yoğun ilmî faaliyetinin yanı sıra dinî hassasiyetini daima korumasını bilen bir şahsiyettir.

Tahkiku malil Hind adlı eseriyle dinler tarihinde Hint dini ve kültürü hakkında oldukça kapsamlı bir çalışmada bulunan Biruni'nin farklı alanlardaki eserleri de günümüzde çokça faydalandığımız kaynaklardır.

Bu çalışmada öncelikle Biruni'nin hayatına ve eserlerine kısa bir özetle değinilecektir. Ardından Türkiye'de kendisi ile ilgili yapılan kitap,(kitap bölümleri ve çeviriler) tez, ve makale çalışmalarının değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Dinler Tarihi, Biruni, Tahkiku Malil Hind

³¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, aknhanife1975@mail.com

Medeniyetler Eşiğı Kudüs'ün Dinler Tarihindeki Yeri

Hayrunisa DOYAR³²

Üç semavî din için geçmişten günümüze değerini koruyan Filistin'in başkenti Kudüs; dinî sosyal ve kültürel olarak önemli bir manaya sahiptir. Hristiyanlar nezdinde Kudüs, dünyanın merkezidir. Kutsal saydıkları birçok gelişme bu şehirde yaşandığı için Kudüs şehrini kendilerine ait görmektedirler. Yapı olarak da büyük önem verdikleri İsa Mesih'in gömüldüğü yer olarak attettikleri kıyamet kilisesi de bu şehirdedir. Yahudilik'te Kudüs; Hz. Davud'un krallığı döneminde inşasına başlanıp Hz. Süleyman'ın krallığı döneminde yapımı sona eren ve Yahudilerin ilk ve ebedi kiblesi olan Süleyman Mabedi de Kudüs'te yer almaktadır. Yahudiler için yeryüzünün en kutsal mekanı ve hac yapılabilecek tek yer Kudüs'tür. Son olarak da İslam bağlamında Kudüs; Müslümanların ilk kiblesi olan Mescid-i Aksa burada yer almaktadır. Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de farklı ayetlerde bu beldeden bahsetmektedir. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in (s.a.v) Miraç mucizesinin yaşandığı yerdir. Burası ile ilgili Hz. Muhammed'in (s.a.v) hadisleri de bulunmaktadır. Bu açıdan da müslümanlar için önemini hâlâ korumaktadır. Bu çalışmada Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet için önemli bir merkez olan Kudüs şehrini bu dinler açısından ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Kudüs, İslamiyet, Hristiyanlık, Yahudilik

³² Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, doyarhayrunisa@gmail.com

İslâm Hukukunda Cansız Varlıkların Nafakası

*İbrahim Hayrullah ERDEM*³³

Cansız varlıkların da nafakası İslam hukukunda önemli bir konudur. İlk bakışta garip gelebilir. Çünkü nafakadan bahsedince canlı varlıklar aklımıza gelir. Cansız varlıkların da nafakası, yani bakımı ve korunması, İslam hukukunda önemli bir yere sahiptir. Bu, dinimizin sadece insanlara değil, tüm varlıklara merhamet ve şefkatle yaklaştığını gösteren güzel bir örnektir. Nafaka, genel olarak bir kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için sağladığı maddi imkânlardır. Fakat İslam hukukunda nafakaya sadece bu anlamda bakılmaz. Cansız varlıkların da korunması ve bakımı için gerekli olan masraflar da nafakaya dâhildir. Ayrıca canlı-cansız ayrımı her zaman net değildir ve cansız varlıkların da belli bir "canlılık" ve "nafakaya ihtiyaç duyma" durumu söz konusudur.

Bitkilerin sulanması, gübrenmesi ve budanması gibi bakımı için gerekli olan masraflar; suyun korunması, toprağın erozyondan korunması ve havanın kirlenmemesini sağlamaya yönelik çalışmalar; yapıların onarımı, bakımı ve yenilenmesi için gerekli olan masraflar; yolların, köprülerin ve diğer altyapı tesislerinin onarımı ve bakımı için gerekli olan masraflar nafakaya dâhildir. Vakıf malların imarı, vakfın amacına uygun şekilde kullanılabilmesi için gereklidir. İmar masrafları, süknâ hakkına sahip kişi, vakfın geliri, kira geliri veya beytülmalden karşılanabilir.

Bu çalışmada nafakanın sadece canlı varlıkları kapsamadığını aynı zamanda cansız varlıkları da kapsadığını İslâm Hukuku açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Nafaka, Cansızlar, Hak, Onarım

³³ Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, brhmn07@gmail.com, 0009-0000-3263-4823

Din Eğitimcisinin Tebliğ ve İrşad Metotları

İbrahim YARDIM³⁴

Yaşadığımız yüzyılda millet ve memleketimizin sahip olduğu birçok sıkıntıların temelinde metodolojik problemler yatmaktadır. Metodolojik anlamda malumat sahibi olmak; din ve değerler eğitimi icra eden insanlar için bir ön şarttır. Mana ve muhteviyat açısından inceleyecek olursak İslami kaynaklarımızın birçoğunun temel konularından birisinin tebliğ ve irşad metotları olduğu görülecektir. *“Din Eğitimcisinin Tebliğ ve İrşad Metotları”* başlığı ile hazırlamış olduğumuz bu tebliğdeki maksadımız; din eğitimi icra etmek adına yapılan faaliyetlerin kendisi kadar, bir de din eğitimi konusunda metodun, tabir-i diğerle usûl ve üslûbun önemli olduğuna dikkat çekmektir. Bu tebliğimizde genelde bütün Müslümanlara, özelde ise din eğitimcilerine tavsiye edeceğimiz birtakım tebliğ ve irşad metotları şunlardır: Din eğitiminde bulunacak kişinin tebliğe nefsinden başlaması, şahsı değil; fikir ve davranışı hedef alması, önce teşhis sonra tedavi yollarını beyan etmesi, fıtrata uygun davranması, kaynak olarak Kuran ve Sünnet’ten beslenmesi, müspet hareket etmesi, anlattıklarını önce temsil sonra tebliğ etmesi, ihlas ve uhuvvet düsturlarıyla hareket etmesi, hakkı her şeyin üstünde tutması, siyasete karışmaması, diğer semavi din mensuplarına ılımlı yaklaşması, zaman ve zemin şartlarına göre hareket etmesi, muhatabın seviyesine göre hareket etmesi, nazik, nezih ve mülayim bir tarzı düstur edinmesi, tebliğ ettiklerini akla ve ilme dayandırması, hikmetle ve şefkatle hareket etmesi şeklinde özetlenebilir. Tebliğimizin başlığından da anlaşılacağı üzere mevzu, bir tez konusu olacak kadar kapsamlıdır. Bundan dolayı biz araştırma konumuzu; din eğitiminde bulunacak kişinin, bu ulvî vazifeyi ve kutsi faaliyeti yerine getirirken uygulaması gereken tebliğ ve irşad metotları konusu ile sınırlı tutmaya çalışacağız. Günümüzde –maddi ve

³⁴ Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ibrahimyardim56@gmail.com.tr, 0009 0005 0686 2060

manevi anlamda- insanların yaşadıkları sıkıntıların ve sahip oldukları zafiyetlerin birçoğunun temelinde insanın fıtratına ve İslam'ın ruhuna uygun olmayan birtakım metotların uygulanmış olması problemi yatmaktadır. Bizler de bu çalışmamızda insanlığın içine düşmüş olduğu ruhi bunalımın ve ahlaki çöküntünün ancak ve ancak tebliğ ve irşat yoluyla çözüme kavuşacağına inanmaktayız. Bu zaviyeden bakıldığında tebliğimizin - muhteviyat olarak- önemli bir mevzuyu ele aldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimsi, Metot, Tebliğ ve İrşad

İbn Abdülber ve *et-Temhid* Mukaddimesi

İdris ÇETİN³⁵

Hiz. Peygamber döneminde İslâmî İlimler diye tabir edilen ilimler teşekkül etmemiş, sonraki dönemlerde iç içe bulunan meseleler belli ihtiyaçlara binaen farklı yaklaşımlar ile ele alınmış ve müstakil ilim dalları teşekkül etmiştir. Hadis ilmi de Hiz. Peygamber' e ait olan sözlerin sonraki nesillere doğru bir şekilde aktarılmasını amaç edinmiş, ilk dönemlerden itibaren var olan kurallar Hicri 4. Asırdan itibaren sistematik olarak Hadis Usulü eserlerinde ele alınmış ve süreç içerisinde gelişimini sürdürmüştür. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde anlaşılmasında ve bu ilme katkı sunulmasında bu ilme dair erken dönemde telif edilen eserlerin tanınması ve anlaşılması büyük bir önemi haizdir. İbn Abdülber'in İmam Malik'in Muvatta isimli eserine yazdığı *et-Temhid* şerhinin mukaddimesi erken dönemde Hadis Usulü ilminin ve bu ilimde kullanılan ıstılahların nasıl bir anlam ve kullanıma sahip olduğunu yansıtmaya bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmada *et-Te'hîd*'in mukaddimesinde kullanılan ıstılahların çerçevesi çizilip daha sonraki dönemlerde bu ıstılahların geçirdiği merhalelere işaret edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hadis Usûlü, İbn Abdülber, *et-Temhid*, Mukaddime

³⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, idris.cetin1@outlook.com, 0009-0006-4615-244X

Feyzullâh Râif-i Âmidî Şiirlerinde Muhtevaya Genel Bir Bakış

İrem YILDIRIM³⁶

Osmanlı sanat zevkini bugünlere taşıyan divan edebiyatı türlü etnik unsuru ve lisânı bünyesinde barındıran Arap Fars medeniyetlerinin etkisiyle öz değerlere sırt dayayan İslami bir çerçevede harmanlanmış yılların birikmişliği ile ferdi duyuş ve hassasiyetlerin dile getirildiği bir edebiyat olmuştur.

Asırları aşkın kültürel mirasa ve öz benliğe yabancılaşan toplumumuz tarafından örselenen ötekileştirilen ve yadırganan bu edebiyat hârcıâlem bir edebiyat ve yahut da herhangi bir ideolojinin terennümü değildir. Klasik Türk Edebiyatı belli kaideler etrafında şekillenmiş usta kalemlerde oldukça sanatkârane bir üslupla hayat bulmuş mazmunlar ve mefhumlar edebiyatıdır. Bu çerçevede birçok nadide şair ve yazar ömürleri vefa ettiği müddette dile gelmiştir.

Klasik edebiyat vadisinde kalem oynatan muteber şahsiyetlerden biri de şüphesiz Feyzullah Râif-i Âmidî'dir. Ali Emirî Efendi'nin tezkiresinde Edîb-i lebîb olarak değerlendirdiği bu zât, adliyyede memur aynı zamanda hâttat bir şairdir. Divan tertip etmemiş olmakla birlikte henüz hayatta iken şiirinin rağbet görüşü, tahmis edilişi onun üslubunun ne denli kıymetli olduğunun açıkça göstergesidir.

Çalışmada Feyzullah Râif-i Âmidî'nin yayınlanmış şiirlerinde muhteva incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Edebiyat, Muhteva, Üslup, Mazmun, Feyzullâh Râif Efendi

³⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, myiremyldrm@gmail.com, 0009-0007-0908-1512

Hakikat Arayışında Transhümanizm

İslim GÜLÜMSER³⁷

Transhamanizm'in temel hedefi insanı, zihinsel, fiziksel ve biyolojik açıdan geliştirmektir. Bu çalışmamızda, birçok açıdan kusurlu olan insanı teknolojik aletler vasıtasıyla daha iyi hale getirmek, bununla da yetinmeyip insanı Tanrı gibi ölümsüz ve mükemmel yapmak iddiası incelenecektir. Böyle bir mükemmellik ile ölümsüzlüğe ulaşmak için birçok çaba, deney ve tecrübenin olması kaçınılmazdır. Acaba bu temel iddia; filozoflar, kelamcılar, batıniler ve sufiler gibi grupların arayıp da bulamadığı hakikati mi yoksa bu, o hakikatleri tamamlayan bir unsuru mu içermektedir. Bu makalede amaçlanan, söz konusu tartışma hakkında bir sonuca ulaşmaktır.

İlk insan ve peygamberden bu yana iyilik, kötülük ve üstünlük insanlar arasında varolagelmıştır. "Peki neden insanoğlu mükemmelliği, ölümsüzlüğü, rahatlığı bu kadar çok istiyor? " diye bir soru sorulsa, cevaben deriz ki fitri olarak çok istemek, nefsen mevcuttur. Eğer biz de mükemmel olsaydık, Tanrı'dan ne farkımız kalırdı. Peki Tanrı' nın sıfatlarının yansıması olarak mükemmelliği isteyemez miyiz? Evet, isteyebiliriz, mükemmel olabiliriz hem de sonsuza dek, ölümsüz olarak, mutlu yaşayarak. Ancak, sadece insan konumunda buna talip olabiliriz. Çünkü bu matlub, Tanrı'nın sonraki dünya için bir vaadidir. Peki, bu, ne kadar doğru, acaba hakikat davası güden Transhümanizm, bu reel dünyada mı yoksa Tanrı' nın vaadi olan uhrevi dünya da mı vücut bulacak? Çalışmamızın bitiminde, bu sorunun cevabı hâsıl olacak.

Transhümanizm'in buradaki konumunu öğrenmek için olduğu gibi, kendisinin somut tezahürleri, bu modern dünyada var mı, diye güncel, somut örneklerle de çalışmamızın içeriği sizlere sunulacak. Acaba insan için gerekli dozdaki imkanlara mı Transhümanizm denir, yoksa her anlamda

³⁷ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, gulumserislim63@gmail.com

aşırılıklardan müteşekkil bir anlama mı? Transhümanizm, bir hakikatin arayışı mı yoksa hakikat adı altında birçok suistimaller mi barındırıyor? konuları da makalemizin önemli maddelerini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ölümsüzlük, Transhümanizm, Hakikat, Tanrı, Teknoloji

Dini İnanç ve Davranış ilişkisi

Kader ÖMGEN³⁸

İnsanlar dünyaya geldiği ilk anlardan itibaren çevre ve aile tarafından bir dine yönlendirilir ancak yaşamın ilerleyen zamanlarında dine bakış açısı değişir. İnsanların bütün yaşamları boyunca her yaş aralığında dine bakış açısı farklıdır ve bu kişinin davranışlarına, yaşam tarzına, toplumla arasındaki etkileşimi yansıtır. Birey dine içten içe bir ihtiyaç gözüyle bakar. Dine sadece bir araç gözüyle bakan kişiler olduğu gibi dini özümseyip bütün yaşamına yayan kişiler de bulunmaktadır. Hazırlanan bildiride yapılan araştırmaları sosyo-psikolojik bir çerçeveden ele alınarak teorik yaklaşımlarla edinilen bilgiler bir araya getirilip yaşamda hem bireysel hem toplumsal açıdan insanı nasıl ve ne düzeyde etkilediği, ruhsal ve psikolojik olarak dini inancın insanlara olan etkisi, zarar ve faydaları açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda dini inancı yüksek bireylerin hem ruh halinin hem fiziksel olarak dini inancı zayıf bireylere göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Toplumla daha iyi bir ilişki, daha sıkı bağlar kurulduğu toplumdaki statüsünün daha iyi bir konuma ulaştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Birey, Psikoloji, Dinî İnanç, Davranış

³⁸ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, omgenkader5@gmail.com

Usûl Bilginlerinin Dil Sahasına Katkıları

Kevser YİĞİT³⁹

İslam medeniyetinde dil önemli bir yer teşkil etmektedir. Nedeni Kur'an-ı Kerim'in dilsel bir metin aracılığıyla bize ulaşmış olmasıdır. Kur'anı doğru anlamak ve yaşamak adına Müslümanlar Arapçaya yönelik büyük çalışmalar yapmışlardır. Bu çerçevede sarf, nahiv, belâğât, istikâk, fıkhu'l-luğa gibi müstakil dil branşları geliştirilmiştir. Müslümanların İslam tarihinde dile yönelik çalışmaları gayr-ı müslimlerin de takdirini kazanmış olması tarihi bir gerçektir. Hatta İslam karrşıtlığıyla bilinen Ernest Renan bile Müslümanların bilim tarihine kattıklarını kabul etmezken dil sahasını istisna etmektedir. Dilin önemi sadece dil bilim başlığı altında yapılan çalışmalarla sınırlı olmayıp kelâm, usûl ve fıkıh gibi diğer dallarda da kendisini göstermektedir. Örneğin ilahi kelimelerin ve Kur'an'ın mahiyeti, konusu kelimelerin en önemli tartışmalarından birini teşkil etmektedir. Keza fıkıhta birçok konu doğrudan ya da dolaylı olarak dille alakalıdır. Akid ve fesihlerde kullanılan ifadelerin dilsel açıdan tahlili önemli bir yer tutmaktadır.

Biz bu çalışmamızda özellikle usûl bilginlerinin dil sahasına katkılarını konu edineceğiz. Bilindiği üzere usûlün en önemli sacayaklarından birini oluşturan lafızlar (*elfaz*) bahsi dilsel konulardan teşekkül etmektedir. Ayrıca usûlün son konusu olan içtihat ve taklit başlığı altında bir müçtehidin sahip olması gereken özelliklerden biri olarak dil formasyonuna sahip olmasıdır. Yukarıda belirttiğimiz bu hususlar İslamî ilimler tarihinde dile dair büyük bir literatürü oluşturmuş bulunmaktadır. Bu literatürün önemli bir kısmı usûl alanında yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmalar günümüzde klasik metinleri doğru anlamak ve

³⁹ Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, yigitkevser12@gmail.com, 0009-0004-0335-0468

tahlil etmek isteyen çağdaş araştırmacılar için de büyük imkânlar sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Usul, Nahiv, Fıkıh, İctihad, Elfaz

Simülasyon Medeniyeti: Baudrillard İncelemesi

Kübra Nur KAYA⁴⁰

Postmodern çağın önde gelen filozoflarından olan Jean Baudrillard Batı medeniyetinin gerçeklik anlayışını Simülakrlar ve Simülasyon eserinde ele almıştır. Baudrillard'a göre Batı'da gerçeklik kavramı ortadan kalkmış ve onun yerini simülasyon almıştır. Ona göre artık Batı için bizim anladığımız anlamda "gerçek" diye bir şeyden söz etmek mümkün değildir. Simüle etmek "mış" gibi yapmak değil sahip olunmayan bir şeye sahipmiş gibi davranmaktır. Simülakr ise simülasyonun bir üst versiyonu olup gerçeklik olarak algılanmak istenen görünümdür. Baudrillard Batı'da "gerçek" ve "hakikat" kavramlarının ortadan kalktığını ve Batı medeniyetinin bu kavramlarla bir ilişkisinin kalmadığını öne sürmüştür. Bu sebeple de Baudrillard, Batı medeniyetini çok sert bir şekilde eleştirmiştir. Aydınlanma felsefesinin haz ve faydayı merkeze alınmasıyla duyguların tatmin edilmesinden oluşan yaşam tasavvurunu yadsımıştır. Zira duyguların tatmin edilmesi, olmayan bir durumun var olarak kabulü gerçek değildir. Genel olarak bu kavramların anlamını yitirmesinin diğer bir sebebi ise modern dünyada teknolojinin gelişmesi ile gündelik hayat ve insani ilişkilerde de dönüşümün olmasıdır. Bu çalışmada Baudrillard'ın bahsi geçen eserinde ele aldığı simülasyon medeniyetini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hakikat, Medeniyet, Simülasyon, Gerçeklik, Kavram

⁴⁰ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, kayakubranur321@mail.com

ازدهار اللغة العربية في ظل المدارس الدينية بشبه القارة الهندية (منذ الفتح الإسلامي إلى نهاية الاحتلال البريطاني)

Dr. Mahmoud Mohamad NAASSAN⁴¹

منذ الفتح الإسلامي أُعْتِنِي باللغة العربية وآدابها وانصبَّ الاهتمام بتدوين فروعها من النحو والصرف والمعجم اللغوية والآداب والبلاغة ونحوها، وكان من أهم وسائل انتشارها ببلاد شبه القارة الهندية المدارس الدينية العربية التي تعد مصدراً هاماً للتلقي والتعلم ومنبعاً للتعليم والدراسة، فأصبحت تلك المراكز العلمية مركزاً للعلماء والأدباء المتخصصين في كافة الفنون، فقاموا بنشر العلوم الإسلامية والعربية والتصنيف فيها، وتحقيق قواعدها ومسائلها، وأسهموا في إثراء النهضة اللغوية وثقافتها عبر تاريخها الإسلامي بإشراف سلاطين تلك الدول الإسلامية وأمرائها الذين حكموا بلاد شبه القارة الهندية وراعوا بأنفسهم العلم والعلماء، واعتنوا بنشر الثقافة والبحث، حتى غصّت بلادهم بالكثير من المدارس الدينية، وامتألت المساجد الكبيرة بمحقات الدروس العربية والإسلامية، واكتظت بالطلاب والعلماء، وظلت تلك المنابع العلمية مستمرة في الإنتاج والتأسيس، ومواظبة في الإعطاء والإبداع أينعت ثمارها بتخريج الأجيال، وترسيخ المعارف لدى المتلقين، وبهذه الرعاية من السلاطين بالنهضة الفكرية، وتشجيع العلماء والطلاب على الدراسة والتعليم، وفتح المراكز العلمية من المدارس الدينية، والمساجد وغيرها، والعناية بعلومها بدأت العربية وآدابها بالانتشار في الآفاق، ونشطت دراستها اللغوية والأدبية، وقوّمت مناهجها الدراسية من قبل الباحثين والعلماء، وذلك حفاظاً على قواعد العربية وسلامة أصولها وصيانة تراكيبها وألفاظها من اللحن والعجمة؛ لكونها لغة مقدسة نزل بها القرآن الكريم وتكلم بها الرسول الأمين، كما شهدت تلك العصور هجرة واسعة من صفوة العلماء والأدباء من العرب والفرس إلى أرض الهند، فأسهموا بجهودهم الفكرية، ونشاطهم اللغوية في صيانة اللغة العربية، وازدهارها في سائر البلاد والتحمس لها، ونتيجة لهذا الاهتمام بالعربية وآدابها والتشجيع الملحوظ من الحكام المسلمين ازدادت المدارس الدينية، وتعددت أماكنها، فأسهمت في تنوير الذهن، وإعداد النشء فتجلت آثارها في أفكار العلماء، وأقلام اللغويين والأدباء، وأينعت ثمارها في كافة أرجاء الدولة، وألف بها كثير من المصنفات عُدَّت جزءاً مهماً في المناهج الدراسية ومقرراتها التعليمية، وظهرت في ميادينها أعداد كبيرة من أعلام اللغة، وفحول الأدب والبلاغة.

اللغة العربية، المدارس الدينية، شبه القارة الهندية، العلماء، السلاطين: Anahtar Kelimeler:

⁴¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mahmoud.naassan@gmail.com

Arap Belagatinde “Muktaza-ı Hal” Olgusunun İletişimdeki Rolü: Bakara Suresi 14. Ayeti Örneği

Dr. Mehmet GÜLNİHAL⁴²

Duygu, düşünce, davranış ve bilgi alışverişi anlamına gelen iletişim, sosyal bir varlık olan insanoğlu için vazgeçilmez bir olgudur. Bu olgunun daha etkili olabilmesi için bir takım unsurların göz önünde bulundurulması gerekir. Bu unsurlardan biri de alıcı durumunun dikkate alınmasıdır. Arap belagatında söz konusu unsur, *muktaza-ı hal* kavramı ile ifade edilmektedir. “Makama göre sözün ifade edildiği özel şekil” anlamına gelen bu terim, belagat ilmini tanımlayan en önemli kavramdır. Belagatın zirvesi olarak kabul edilen Kur’an-ı Kerim’de muktaza-ı hal olgusunun sıkça dikkate alındığı görülmektedir. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri, münafık tipolojisini ortaya koyan Bakara suresi 14. Ayetidir. Söz konusu ayette münafıkların Müslümanlarla karşılaştıklarında kullandıkları ifade biçimi ile kendi dostlarıyla yalnız kaldıklarında kullandıkları ifade biçimleri, durum ve makamın gerekliliklerine paralel bir şekilde farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışmada mezkûr ayetteki muktaza-ı hal’ın iletişimdeki rolü detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, İletişim, Belagat, Muktaza-ı Hal, Bakara Suresi 14. Ayeti

⁴² Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, mehmetgulnihal8282@hotmail.com, 0000-0001-6522-7132

Diyarbakır Ermeni Kiliseleri ve Ayinleri

Meral BEYAZGEYİK⁴³

Ermenilerin milli kimliklerinin oluşmasındaki etken olan Ermeni kilisesi halkı için toparlayıcı, birleştirici bir unsur olmuş, tarihin bazı dönemlerinde parçalanmaya yüz tutan halkı bir arada tutarak gelenek ve göreneklerinin dışına çıkmasını önlemiştir. 19. yüzyıldan sonra üç mezhebe bölünen kilisenin ana kitlesini Ortodoks cemaati oluşturmaktadır. Öyle ki Ortodoks kilisesi ile Ermenilik birbiri yerine kullanılmıştır. Milli kimlikleri kilise ile bütünleşen bu halkın ibadet ve ayinleri günlük, haftalık ve yıllık olarak üç kısımda toplanmıştır. Ayinlerine sıkı sıkıya bağlı olan Ermenilerde başka bir ırktan Ermeni kilisesine geçiş söz konusu değildir. Bu durum din ve kimliklerinin nasıl bütünleştiğinin ve iç içe geçtiğinin kanıtıdır. Ermeni milliyetçiliğinin merkezinde olan Ermeni kilisesi, tarihin kadim şehri Diyarbakır'da genellikle bazilikal planda, doğu batı doğrultusunda ve üç ile beş nefli yapıda karşımıza çıkmaktadır. Surp Giragos, Surp Sarkis ve Ermeni Katolik Kiliseleri bugün ayakta kalan önemli Gregoryan kiliselerindendir. Bu çalışmada iç içe geçmiş bir kimlik ve din yapısına sahip Ermenilerin ayinleri ve Diyarbakır Ermeni Kiliselerinin genel özellikleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Kimliği, Gregoryan Kilisesi, Ayin, Ortodoks Mezhebi, Diyarbakır

⁴³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, meralbeyazgeyik@gmail.com, 0009-0008-9413-7820

İbn Haldun'da Tarih ve Umran İlişkisi

Merve EKİN⁴⁴

İbn Haldun'a göre tarih, insanın varoluş sahasında konumunu belirleyen olay ve olayları tespit edip tahlil eden bir bilimdir. Bu bilim, şer'i ve vâz'i bir haber olmadığı için gerçekliği yansıtması gerekir. Tarihin gerçekliği yansıtması için ele alınan konuların, doğa ve toplum kurallarıyla incelenmesi, altında yatan sebeplerin de ele alınması gerekir. İbn Haldun bu anlayışı umran kavramı ile şekillendirmiştir. Umran kavramı toplumsal yaşam ve medenileşmeyi ele alır. Toplumu ve toplumsal hayatı bütün yönleriyle inceler. Umran kavramı tarihe sebep sonuç ilişkilerini ele alırken yardımcı olup tarihsel gerçekliğin oluşmasını sağlar. Bu kavram medeniyet kavramı yerine de kullanılır. Bunun yanı sıra umranın medeniyet tarihine de katkıları vardır. Umran kavramı toplumun yapısını ve özelliklerini içermek ve yansıtmak itibarıyla medeniyet tarihine de katkı yapar. Toplum medeniyeti oluşturur. Bu toplumun teşkilatlanması ve tarihi, medeniyetin temellerinin atılması demektir. Temelleri atılan medeniyet, umran kavramıyla tarihini tekrardan inşa eder. Bu medeniyet tarihi kapsamında yer alan göç, insan unsuru, toplum ve teşkilatlanması, siyasi idare ve şehirleşme umran anlayışının medeniyet tarihi kapsamında yer alan alt başlıklarıdır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Umran, Tarih Anlayışı, Tarihsel Gerçeklik, İbni Haldun

⁴⁴ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ervamerve056@gmail.com

Gelişen Modern Dünya’da Din ve Toplumun Geleceği

Merve YILMAZ⁴⁵

İnsanların bir araya gelerek oluşturdukları toplum, geçmişten günümüze değin gelişen ve değişen teknolojiyle birlikte günden güne kendini yenilemektedir. Yenilenen her toplum kendi medeniyetini oluşturmaktadır ve güncel bilgilerin katılımıyla birlikte bir sonraki medeniyete hazırlık yapmaktadır. MS. 593’te matbaanın icadı, 19. yüzyılda kapitalizmin ortaya çıkmasıyla basın yayınların gelişmesi ve günümüz çağında internet ve dijital verilerin yaygınlık kazanması gibi pek çok yenilik insan tarihinde dine ve dini yaşayış şeklinde birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mezkûr yeniliklerin oluşumu kendi medeniyetleri içerisinde çeşitli tartışmalara yol açmakla birlikte bu durum, bir kabul ediliş sürecini de beraberinde getirmiştir. Günümüz değişen dünyasında gelişen teknolojiyle birlikte tıp alanında yaşanan gelişmelerin dine uygunluğu tartışılır bir hâl almaktadır. Organ nakli, sağlık hizmetlerinde yapay zekâ, robotik kodlama gibi güncel meseleler, dine ve dinin insan hayatına tatbiki ve bu tatbiki hangi açıdan etkilediği meselesi araştırılması gereken konular arasında görülmektedir.

Söz konusu çalışma sağlık alanında yaşanan gelişmelerle uygulamaya konu olan organ naklinin, kişinin bedeninde tasarrufta bulunma hakkına sahip olup olamayacağı hususunda bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda yapay zekânın ilerlemesiyle ortaya çıkabilecek toplumsal ve dini değişiklikleri kendine konu edinmekle birlikte konu tabanında yapay zekanın işlemsel olarak kişinin dini vecibelerini yerine getirme hususundaki davranışlarına yönelik ne tür bir zemine mahal verdiği hususu ele alınacaktır. Toplumsal açıdan yaşanan bu gelişmelerin, toplumları ne şekilde etkilendiği de araştırmanın hedefleri arasında yer almaktadır. Çalışmada

⁴⁵ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, merve_yilmaz221@erdogan.edu.tr, 0000-0002-6844-6813

nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi ile veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Bununla birlikte düşünce ve fikirler karşılaştırma ve varsayım yapılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırma, değerlendirme sonucu elde edilen veriler etrafında şekil alarak ilerlemektedir. Söz konusu bu çalışma, insan yaşamı ve toplumsal nizam perspektifinde önemli bir konuya işaret etmesi sebebiyle önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din, Teknoloji, Yapay Zekâ, Toplum, Değişim

Dânî ve Mehdevî'nin Resmi Mushaf Metodlarının Karşılaştırması

Meryem Sena YILDIZ⁴⁶

Hz.Osman'ın yazdırdığı ve bazı şehirlere gönderdiği mushaflar çeşitli yazı özelliklerine sahiptir. Bu mushafların yazımında tercih edilen imlâ şekli âlimler arasında ilmî tartışmalara konu olmuştur. Söz konusu âlimlerden aynı çağ ve aynı bölgeden olan Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî ve Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ammâr el-Mehdevî de eserlerinde mushaftaki kelimelerin imlâsını tartışmıştır. Kendilerinden sonraki pek çok resmi mushaf eserine kaynaklık etmesi bakımından önemli olan Dânî'nin el-Muknî' ve Mehdevî'nin Hicâu Mesâhifi'l-Emsâr eserleri çalışmamızın ana kaynaklarıdır. Resmi mushaf ilminin temel konularının bab başlıkları altında incelendiği iki eserde ortak dokuz başlık tespit ettik. Mushaflardaki şekli hakkında ihtilaf olan kelimelerin yazımına dair rivâyetleri iki eserde de görürüz. Dânî pek çok örnek ve rivâyetle konuyu incelerken Mehdevî eserini daha kısa tutmuştur. Biz de bu çalışmamızda El-Muknî' ve Hicâu Mesâhifi'l-Emsâr eserlerindeki tercihlerinden hareketle Dânî ve Mehdevî'nin resmi mushaf metotlarını karşılaştırmaya gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Resmi Mushaf, Dânî, Mehdevî, el-Muknî', Hicâu Mesâhifi'l-Emsâr

⁴⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 23949016@ogr.dicle.edu.tr

Yarsan Dini Metinlerinde Peygamber Hikayelerinin Yansımaları (Divan-ı Govre ve Şehname-i Hakikat'in Karşılaştırmalı İncelenmesi)

Minoo ZADESAFARI⁴⁷

Günümüzde çoğunlukla Irak ve İran'ın bazı bölgelerinde yaşayan Lekler ve Kürtler arasında mevcut olan inanç akımlardan biri Yarsanlık'tır. Yarsan inancı, İran ve Mezopotamya'da mevcut olan resmi ve gayri resmi dini akımlar ile birçok ortak yönlerle sahiptir. Yarsanlar, içerisinde mitoloji, tarih ve dini öğretilerin de olduğu çeşitli konulardan oluşan dini metinler mecmuasına sahiptirler. Bu metinler farklı amaçlarla yüzyıllar boyunca şiir koleksiyonu şeklinde söylenmiştir. Yarsan inancına yansımış temel bileşenlerden biri peygamberlerin hikâyeleridir. Kademeli bir şekilde oluşan bu inancın mahiyetini ve bu mezhepten ayrılan ekollerin ana akımla olan bağlantılarının önemini daha iyi anlamak için peygamberlerin bu inançtaki konumlarını bilmek gerekir. Bu çalışmanın amacı Yarsanlar'ın ana kaynaklarından olan *Divan-ı Govre* ve *Şehname-i Hakikat*'ta geçen peygamber profilini zikredilen iki kaynak üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Yöntemi ise nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi şeklinde belirlenmiştir. Yarsanlık'ta peygamberlerin konumu denildiğinde akla gelen temel sorular şunlardır; peygamberlerin Yarsan inancındaki konumları ne şekildeydi? Bu konumları ne gibi değişikliklere uğramıştı? Bu değişikliklerin sebebi neydi? *Divan-ı Govre*'de peygamberler hakkında sunulan bilgiler incelendiğinde verilerin belirsiz ve dağınık olduğu ayrıca peygamberlik konusuna dair net bir bakış açısının bulunmadığını ortaya koymaktadır ki bu durum da Yarsanlığın eklektik mahiyetini göstermektedir. Ancak Yarsanlar'ın diğer dini kaynağı olan *Şahname-i Hakikat*'a baktığımızda peygamberler hakkındaki hikâyelerin İslam ve İbrahimî dinlerde olduğu gibi sıralı, sistematik bir şekilde verildiğini tespit etmekteyiz. *Şahname-i Hakikat*'ın

⁴⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, zadesafariminoo21@gmail.com, 0009-0008-6211-5889

yazarı olan Ceyhun Abadi Yarsanlığı İslam'ın bir mezhebi olarak kabul ettiğinden dolayı peygamberler hakkında ele aldığı hikâyeleri Hz. Âdem'den başlatıp Hz.Muhammed'e kadar devam eden olayları aktarmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, Dinî Metin, Yarsan, Divan-ı Govre, Şehname-i Hakikat

Evlilik ile İlgili Hadislerin Neslin Korunması İlkesi Kapsamında Analizi

Miraç BAYRAM⁴⁸

İslam, insan tabiatını doğal sınırları içinde korumayı hedefleyen ahlaki ilke ve değerlerin ortak adıdır. Tarih boyunca insanlığa gönderilen bütün risaletlerin ortak paydası olan bu ilke ve değerler, genelde varlığın, özelde ise Kur'an terminolojisinde mükerrerrem bir varlık olarak tavsif edilen insanın saygınlık ve haysiyetini korumaya matuftur. İslam hukuk doktrininde zaruriyat-ı hamse olarak kavramlaştırılan ve her insanın can, mal, din, akıl ve nesil güvencesi gibi devredilemez haklara sahip olduğunu ifade eden bu yaklaşım, ilahi vahyin emir ve yasaklarının dayanağı kabul edilmiştir. Bu bağlamda insan türünün üreme ve soyunu idame ettirme hakkının onun onur ve haysiyetiyle mütenasip olması, nesli koruma kapsamında değerlendirilmiştir. İlahi mesajın temsil ve tebliğ görevini deruhte eden Hz. Peygamber'in söz ve uygulamaları, vahyin temel ilke ve değerlerini pratize etmesi ve hayata taşıması cihetiyle önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Bu bağlamda hadis külliyatımızda yer alan ve evliliğin basit, sade ve külfetsiz olması; herkes ve her kesim için mümkün ve makul olmasına yönelik nebevi emir, tavsiye ve uygulamalar, fıtratın ve neslin korunmasına yöneliktir. Hakeza dindarlık saikiyle ailelerini ihmal edecek düzeyde ibadete meyleden yahut evliliğin kendilerini taatten alıkoyacağını düşünen sahabeye yönelik uyarıları içeren hadisler, gayr-ı fıtri bir tutum olan ruhbanlıktan sakındırmaya yönelik uyarılar olmanın yanı sıra, insan ruhuyla birlikte fizyoloji ve biyolojisinin de ilahi vahiy tarafından azami ölçüde dikkate alındığına dair belge ve kayıtlar olarak kaynaklardaki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hadis, Evlilik

⁴⁸ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, baymirac6504@gmail.com

İmam Nevevî' nin 40 Hadis Eserinin Medreselere Etkisi (Güneydoğu Anadolu Bölgesi Özelinde)

Muhammed AKTÜRK⁴⁹

Bu çalışmamızda İmam Nevevî' nin "40 Hadis" eserinin okutulduğu Güneydoğu Anadolu Bölgemizde bulunan medreseler üzerindeki etkisini ele aldık. Çalışmamızda bu eserin tercih edilmesinin sebebi küçük hacimli olmasına rağmen geniş bir coğrafyaya yayılmasıdır. Ele aldığımız eserin müellifi olan İmam Nevevi, hadis âlimleri arasında yüksek itibara sahip bir şahsiyettir. Nitekim Zehebi gibi alimler onu "hadis âlimlerinin efendisi" olarak nitelendirir. Buna ek olarak İmam Nevevî sadece hadis hafızı olmasıyla değil, aynı zamanda hadis ilimlerindeki otoritesiyle de tanınır. Sahih hadisleri zayıf ve uydurma rivayetlerden kolayca ayırabilmesi, râvilerin durumlarını doğru bir şekilde değerlendirebilmesi ve hadis metinlerinde geçen garib kelimeleri anlaması, onun hadis ilimlerindeki derin bilgisini ortaya koyar. Ayrıca, hadislerden fıkhî hükümler çıkarma konusunda da usta biridir. Ele aldığımız eserde geçen birtakım hadislerin, Güneydoğu bölgemizdeki toplumda bazı davranışlarında etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Örnek olarak yemek esnasında talebelerin birbirlerine veya misafirlere ikramda bulunduklarını gördük. Söz konusu bu davranışlar hadis kaynaklı olup okutulan "40 Hadis" eserinde geçmektedir. İmam Nevevî' nin "40 Hadis" eserinin etkisi Güneydoğu bölgesindekilerin Hadis kaynaklı bir hayat sürmelerini sağlamıştır. Keza İmam Nevevî' nin eseri bu yaşam tarzının zamanla gelenek haline gelmesinde katkısı olmuştur. Biz bu çalışmamızda somut örnek olarak İmam Nevevi nin eserinde geçen birtakım hadislerin toplum ve kültüre etkisini ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kırk Hadis, Medrese, İmam Nevevî

⁴⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, m7akturk@gmail.com, 0009-0006-6854-6722

Gençlerin Din Algısını Etkileyen Unsurlar

Muhammed BARAN⁵⁰

Gençlerin din anlayışını şekillendiren temel unsur bir önceki kuşaktır. Önceki kuşak ve toplum, dini sadece zihinsel bir kavram olarak ele alıp uygulamaya geçirmemişse din sadece bir kültür ögesine dönüşmektedir. Günümüzde ise gençlerin din algısını etkileyen birçok bilgi kaynağı bulunmaktadır. Bu unsurların en önemlisi günümüzde sosyal medyadır. Gençlerin ve günümüz toplumunun hayatının merkezine aldığı sosyal medya bizim her alanda algılarımızı iyi veya kötü anlamda değiştirmektedir. Dini bağlamda hoş karşılanmayan veya dinen yasaklanmış hususların sosyal medya tarafından normalleştirilmesi gençlerin hem kültüre hem dine karşı olan algısını sarsmaktadır. Zamanla bu ikilem arasında kalan gençlerin çoğunun dini hassasiyetlerin abartıldığını veya günümüzde uygulanamayacağını düşünmeleri de bunun sonucudur. Bu da toplumun ve bireyin asırlardır içinde yaşadığı din algısını derinden sarsmaktadır. Bununla birlikte, toplumun dinle ilgili yanlış inançları ve dini gelenekleri birbirine karıştırması da gençlerin bakış açısını etkileyebilir. Ancak bu gençlerin din konusundaki hassasiyetlerini kaybettikleri anlamına gelmez. Zira dini inanç tüm insanlık boyunca devam edegelen temel bir ihtiyaçtır. Bu çalışmada gençlerin din algısını etkileyen unsurlar ele alınacak ve gelecekte bu durumun evrileceği sürece dair değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Gençlik, Din Algısı, Dini Hassasiyet Sosyal Medya

⁵⁰ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, baran.muhammed2163@gmail.com

Günümüz Şark Medreselerinde Kelam İlmi Tahsili (Diyarbakır Medreseleri Özelinde)

Muhammed Haşim AKDENİZ⁵¹

Medreseler, İslam dünyasının eğitim öğretim alanına kayda değer bir şekilde katkıda bulunan kurumların başında gelmektedirler. Türklerin fetih hareketleriyle birlikte Anadolu'da daha yaygın bir hâle gelen medreseler 16. Yüzyılının ikinci yarısından itibaren eğitim faaliyetlerindeki popülerliğini yitirmeye başlamışlardır. Nihai olarak 1924'te çıkarılan kanunla medreseler kapatılsa da özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde ki varlıklarını bir şekilde devam ettirmişlerdir. Kuruldukları dönemde dini ilimlerin yanı sıra tıp, matematik mantık gibi alanlarda eğitim verilirken; günümüzde eğitim ve öğretim müfredatlarında genel olarak dini ilimler yer almaktadır. Bu dini ilimlerde Arapça gramer fıkıh vb. dersler daha ön planda tutulurken kelam ve akaid derslerine olan ilgi ve ihtiyaç göz ardı edilmektedir. Yapılacak bu çalışmayla Diyarbakır genelindeki medreselerde akaid ve kelam üzerine okutulan ders kitapları ve bu kitapların içerikleriyle ilgili medrese hocalarıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirip konuyla ilgili gerekli araştırmalar gerçekleştirilecektir. Çalışmamızla bölge medreselerinde günden güne önemini kaybetmeye yüz tutmuş kelam ve akaid derslerinin önemini ortaya koymak ve Diyarbakır genelindeki medreselerde bu derslerin detaylı analizleri ve eksikliklerini, gerçekleştireceğimiz görüşmeler sonucunda ortaya koyarak kelam ilmine yeni bir farkındalığın oluşmasını hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Akâid, Diyarbakır, Medrese

⁵¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, akdenizhasim8@gmail.com

İnsan Neolitik Çağ'da Aile Kavramı

Muhammet Furkan ÖZKAN⁵²

İnsanların hayat ile olan mücadelesinde tarihler boyunca farklı çağlar açılıp farklı çağlar kapanmıştır. Tarih sayfaları M.Ö. 10 binlere geldiğinde insan yeni bir çağa giriş yapmış ve artık üretken bir yapıya sahip olmuş bu durum Paleolitik çağın kapandığını ve Neolitik çağ diye tabir edilecek yeni bir çağın başladığının habercisi olmuştur. İnsanların tarım ve hayvancılığa başlaması ile avcılık ve toplayıcılık eski önemini kaybetmeye başlamış, geçimin artık ana kaynağı olarak tarım ve hayvancılık görülmüştür. Hayvanların evcilleştiriliyor olması, tarım alanlarının var oluşu, insanlık için artık bir göç etme gereksinimi doğurmayıp bulundukları alanda barınabilecekleri ortam veya yapılar oluşturarak yerleşik bir yaşama geçişi doğurmuştur. Önceleri kabileye dayalı aile tarzı görülürken bu dönemle artık geniş aile yapılanmaları oluşmaya başlamıştır. Tarım sektöründe çapa aracılığı ile insan gücüne (erkek) dayalı olarak işlenen toprağın zamanla hayvanların evcilleştirilmesi sayesinde boğalar ve tarım aleti olarak keşfedilmiş saban eşliğinde toprağın işlenmesi tarım faaliyetinin daha kolay gerçekleştirilmesini sağlamış bu durumda üretimin artışı ve elde edilen besin miktarının fazlaşmasının nedeniyle nüfusta artış yaşanmıştır. Avcı ve toplayıcılıktan, tarım ve hayvancılığa geçilen bu dönemde; insanlar göçebe yaşamdan yerleşik yaşama, aile yapısının ise kabileye dayalı aile tarzından geniş aile tarzına yönelik değişimi, insanlığın kendini her geçen gün geliştirmesi ve yaşamı artık basite indirgemeye çalışması, insanların kendi soyunu devam ettirerek aileye yeni katılan bireylere dönemin teknoloji ve kültür birikimini öğreterek bireyi hayata hazırlaması ve bireyin aileden aldığı birikimlerin üzerine kendisi de bir şeyler katarak kendinden sonraki kuşaklara aktarması ile sürekli bir eğitici yapıya sahip olan aile kurumu

⁵² Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, furkanozkane46m3@gmail.com, 0009-0000-7022-5211

kendi içerisinde her bireyi hayata hazırlayıp dünya açısından yeni gelişimlerin var olmasına olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Paleolitik Dönem, Neolitik Dönem, Tarım ve Hayvancılık, Aile, İnsan

İslam Medeniyet Tasavvuru

*Muhsine İNAT*⁵³

Medeniyet; insanın iç dünyasındaki tercihlerin, yapılanmanın, eylem yaparken o eylemi tasarlamamanın, kurgulamanın, tasavvur etmenin kendi kimliği ile var olabilmesidir. Eylemler kişinin iç dünyasında var olan düşünce ve duyguların dış dünyaya yansımalarıdır. Kişi eylemleri ile varlığını ortaya koyar. Bu süreç insan hayatının ilk safhalarında ailenin ve çevrenin anlayışıyla paralel iken daha sonra kişinin kendi benliğini oluşturmasıyla farklılık gösterebilir. İnsanların toplum olarak kendilerini farklı tanımlaması yeni bir medeniyet evresidir. Bu tanımlama insanın yeniden biçimlenmesine ve eylemlerin ona göre şekillenmesine yol açar. İnsan, özüne ait olmayan özellikleri sahiplenmeye başladığında bu toplumun medeniyet anlayışının bütünlüğünü tahrip eder. Medeniyetler insan ürünüdür. İnsanlar ise sürekli iletişim halindedirler. Bu sebeple de kaçınılmaz olarak birbirlerinden etkilenirler. İslam medeniyeti ilkelerini oluştururken bulunduğu topraklarda ve daha sonra hükmettiği coğrafyalarda üç temel yol izlemiştir: İslama uygun örf ve adetleri devam ettirmiş, bazı tutumları İslama uygun olmayan ilkeleri ıslah etmiş ve bütünüyle İslam ülkelerine aykırı olan davranışları ise ilga etmiştir. İslam dini evrensel bir din olması sebebiyle bütün insanlığın refahını, huzurunu ilke edinmiştir. Çağdaş Batı Medeniyeti bireyin hazlarını ve faydasını merkeze aldığından dolayı böylesi bir evrensel tutumdan uzaktır. Batı insanın hayat gayesini haz ve faydaya indirgerken İslam hayatın amacını ve gayesini yüce bir yaratıcı ile tarif ediyor. Bu çalışma bu anlayış doğrultusunda İslam medeniyetinin ilkelerini ve bunun yansıması olan eylemleri açıklamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Tasavvur, İslam, Eylem, Ahlak

⁵³ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, inatmuhsine@gmail.com

Tasavvuf Perspektifinde Yakîn Kavramının Kur'ânî olarak İzah Edilmesi

Mustafa UĞRAŞ⁵⁴

İslâm tarihi boyunca bütün İslâmî ilimlerin temel dayanağı Kur'ân olmuştur. Kur'ân'ı anlamak sonra da yaşamak İslâm âlimlerinin temel hedefi olmuştur. İslâmî ilimler içerisinde önemli bir yere sahip olan tasavvuf ilminin temel hedefi de Kur'ân ve sünneti yaşamaktır.

Tasavvuf, diğer İslami ilimlerde olduğu gibi kendi bakış açısıyla Kur'ânî kavramları anlamaya çalışmıştır. Tasavvufun Kur'ân'dan aldığı önemli kavramlarından olan “yakîn” kavramı kelim ve felsefe gibi ilimlerde ortak olmasına rağmen yüklendiği anlam bakımından birbirinden farklı olmuştur. Bu farklılığın temel sebepleri arasında yer alan her bir ilmin kendine has bakış açısı, kavramların anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda tasavvufta önemli bir yere sahip olan yakîn kavramını ele aldık. Çünkü genelde insanların, özelde Müslümanların çok hızlı bir şekilde dünyevileştiği, etrafında yaşanan sorunlara karşı duyarsızlaştığı günümüzde İslam dinin temelini oluşturan iman ve yakîn gibi kavramların tam anlaşılıp hayata tatbik edilmediği kanaatindeyiz. Bu sebeple tasavvufî bir kavram olan yakîn kavramının iyice anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz.

Bu çalışmamızda Tasavvufun Kur'ân'dan almış olduğu yakîn kavramını Tasavvufî bir bakış açısıyla âyetlerle izah etmeye çalıştık. Bu izahatları yaparken klasik tefsir ve tasavvuf kaynaklarından istifade ettik. Yakîn kavramını detaylandırarak çeşitlerine yer verdik. Yakîn hakkında önemli mutasavvıfların görüşlerine yer vererek bu kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalıştık. Daha sonra yakîn kavramı hakkında değerlendirmede bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Yakîn, İlme'l-Yakîn, Ayne'l-Yakîn, Hakka'l-Yakîn

⁵⁴ DİB, Diyanet Akademi Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi, ugras63@hotmail.com

Yoksulluk ve Din İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış

Müslüm KILIÇ⁵⁵

Yoksulluk, bireylerin hayatlarını maddi yönden etkileyen ve temel ihtiyaçlarını karşılama hususunda yaşadıkları çeşitli eksiklikleri ifade eden ekonomik bir durumu ifade etmektedir. Kapitalizm ve küreselleşmenin etkisiyle beraber kaynakların eşit olmayan dağılımları yoksulluğu derinleştirmektedir. Sanayi devrimiyle beraber burjuvazinin hızla zenginleşmesi kitlesel yoksulluğa sebep olarak önemli toplumsal sorunlar ortaya çıkarmıştır. Tarihi ve sosyal bir olay olarak geçmişten günümüze kadar tüm toplumlarda varlığını sürdüren yoksulluk, çok boyutlu sosyal sonuçlarıyla sosyolojinin ilgi odaklarından biri olmuştur.

Yoksulluğu ortaya çıkaran doğal ve beşerî birçok sebep bulunmaktadır. Savaşlar, doğal afetler ve salgın gibi toplumsal olaylar yoksulluğun şiddetli bir şekilde hissedilmesine sebep olmuştur. Her ulus yoksullukla mücadele edebilmek için bazı politikalara yönelip sorunlarına çözüm aramışlardır. İnsanlık tarihi boyunca varlığını devam ettiren ve hayatın her alanında etkili olan din olgusu, yoksullukla mücadelede önemli işlevlere sahip olmuştur.

Bu çalışmada yoksulluk ve din ilişkisi başta olmak üzere yoksulluğu etkileyen ve ortaya çıkaran nedenleri, yoksulluğun boyutları gibi konuları ele aldık. Literatür taramasına dayalı bir yöntem izleyerek yoksulluk ve din ilişkisini sosyolojik araştırma geleneğinde öne çıkan temel hususlar üzerinden incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Ekonomi, Din, Dindarlık, Mahrumiyet

⁵⁵ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, muslumkilicx@gmail.com

Hristiyanlığın Doğuşu ve Havariler

Nurcan Seda ÇINAR⁵⁶

Hristiyanlığın doğduğu yer Filistin'dir. Filistin o dönemlerde Yahudi egemenliğinde bir bölgedir. Hristiyanlıktan önce Yahudilik inancı boy gösterirken Filistin Helenistik bir yapıya bürünmüştür. Filistin kendi coğrafyasında sadece Hristiyan ve Yahudi değil aynı zamanda Grek, Roma, Helenistik ve Pagan gibi kültürel inançları da barındırır. Hristiyanlık mezhebinden evvel Yahudi mezhebi gerek ibadet şekli gerekse inanç çeşitliliği açısından Helenistik senkretizmin getirdiği bütün etkileri yansıtır. Yahudiliğin etki alanında doğan ve gelişen Hristiyanlık inancı, Hz. İsa'yı merkeze alarak Yahudilik inancı dışında farklı bir inanç sistemi geliştirmiştir. Hz. İsa'yı çok benimseyen halk; onun şahsiyeti etrafında bu farklı görüş ve inancın en büyük sebebi onun dine olan bağlılığından ziyade karakterindeki sosyal yanı ön planda olduğu için kendilerine yakın bulmuşlardır. Hristiyanlar Hz. İsa'nın bir yandan Tanrı olduğunun kanıtına varıp bunu da Hz. İsa'nın birçok kişi tarafından tarihi yönden yargılanması ve tarihinin belli olmadığı gerekçesiyle açıklamışlardır. Hz. İsa'nın merkezinde Yahudiler ön planda olurken aynı zamanda Havariler de tebliğ ve irşat görevinde ona yardımcı olmuşlardır. Hz. İsa'nın Havarileri on iki kişilik gruplardan seçmesi İsrailoğulları'nın on iki kabileden oluşması sebebiyledir. Genel olarak ele alacağımız konu Hristiyanlığın doğuşu ve Havarilerin bu süreçteki konumudur.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Yahudilik, İnanç, Mezhepler

⁵⁶ Dicle üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, seyithasancinar314@gmail.com

Hristiyanlıkta Noel

Nurhan DEMİROV⁵⁷

Çalışmanın konusu Hristiyanlıkta Noel'dir. Noel'in ortaya çıkış süreci, kiliseler arasındaki tarih farklılıklarının sebepleri, Noel etkinliklerinin kökeni ve Noel'e karşı çıkan grupların karşı çıkma sebepleri incelenmiştir. Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında kutlanmayan Noel çeşitli etkilerle ortaya çıkmış ve farklı kiliselerde farklı tarihlerde kutlanmaya başlanmıştır. Noel'in Kiliseler tarafından resmiyet kazanmasıyla daha geniş bir alanda yayılmış ve bazı heretik gruplar dışında Hristiyanlık genelinde kabul görmüştür. Bu durumlar gözetilerek; Birinci bölümde Noel'in ve günümüz İngilizcesinde kullanılan adı Christmas'ın kelime kökeni incelenmiş, ortaya çıkış süreci ve yılbaşı kutlamalarının Noel ile ilgisi olup olmadığına değinilmiştir. İkinci bölümde Kiliseler arasındaki Noel tarihinin farklı olma nedenleri incelenmiştir. Batı Kilisesi ve Doğu Kiliseleri arasındaki bu farklılığın nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Noel etkinliklerinin neler olduğu konusuna değinilmiş ve bu bağlamda hazırlık dönemi olan advent dönemi de ele alınmıştır. Ayrıca karşı çıkan gruplara değinilerek konu daha kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Noel, Christmas, İsa, Kilise, Advent, Yılbaşı

⁵⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, nurhandemirova@gmail.com, 0000-0001-8629-756X

Medeniyet Işığında Ütopya

Özlem KORKMAZ⁵⁸

Bu çalışmada, medeniyet kavramıyla ütopya arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Medeniyet; bugüne dek birçok kişi tarafından tartışılan kavramlardan biridir. Buna rağmen medeniyetin bir kavram olarak neyi ifade ettiği net değildir. Bir yandan değişimle ilişkilendirilen, bir yandan maneviyatla, bir yandan da teknolojiyle ilişkilendirilen medeniyet kavramı kendisi hakkında yapılan tanımlamalar nedeniyle birçok cevapsız soruyu ortaya çıkarmıştır. Tartışmalı bir konu olan medeniyet, belli bir noktadan sonra kendisi hakkında kısır döngüye neden olan tanımlamaların devamını getirmiştir.

Bu çalışmada medeniyet kavramını İngiliz devlet adamı, hukukçu ve filozof olan Thomas More'un *Ütopya* adlı kitabıyla bağlantılı olarak açıklayacağız. More'un yaşadığı dönem İngiltere, lordların zenginlik halkın ise fakirlik içinde yaşadığı bir dönem geçirmekteydi. Zenginler fakirlerin bütün emeklerini sonuna kadar sömürmekteydiler. Buna karşın halk, hukuk dışı yollara sapıp, hırsızlık, yankesicilik gibi işler yapmaktaydı. Böylesine kötü bir ortamda, kralın baş danışmanlığına kadar yükselen More için bu durum, bir vicdan meselesiydi. Bunun üzerine More konumunu ve felsefi birikimini kullanarak 'ideal bir toplum' fikrini ortaya koyduğu *Ütopya* adlı bir eser yazdı. *Ütopya*, dönemin adaletsizliklerine, haksızlıklarına, baskılarına ya da başka bir deyişle kurulu düzene düşünsel düzeyde bir başkaldırısı içerir. Ancak ütopyacılık eleştirici düzeyinde kalmaz, varolan toplumsal gerçekliğe karşıt olan bir toplum modelini kurar. Aslında More bizlere bu büyük yeniliğin, ütopyacının en iyi, en mutlu saydığı düzenin düşünce dünyasında kurulmasıyla oluşabileceğini sunmuştur. Bütün bunlarla beraber More, kendi döneminin zor şartlarına rağmen medeniyetin, insanın

⁵⁸ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ozlm3_4krkmz_@hotmail.com

değişimine aynı zamanda toplumun ve sistemin değişimine bağlı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Ütopya, Thomas More, Toplum, Yenilik

Kustâ b. Lûkâ'nın "Min Kelâmi Kustâ b. Lûkâ" Risâlesinde İlimler Tasnifi

Rabia MALAY⁵⁹

Doğru ve tutarlı düşünme demek olan mantık, düşünmenin kural ve yasalarını gösteren bir ilimdir. Doğru ve tutarlı düşünme ise bütün ilimler için gerekli olan temel bir metottur. Bu sebeple ilimler sınıflandırılmasında mantık en başta yer almış, ilimlerin ilmi sayılmıştır. Bundan dolayı birçok filozof ve mantıkçı, kendi felsefi sistemlerini kurmadan ve eserlerine başlamadan önce mantık konularını inceleme gereği duymuştur. Bunlar arasında başta tıp olmak üzere felsefe, aritmetik, geometri, astronomi, mantık ve siyaset gibi alanlarda birçok eser vermesinin yanı sıra tercüme faaliyetlerinde de bulunan Kustâ b. Lûkâ da vardır. Kustâ b. Lûkâ Grekçe, Süryanice ve Arapça'ya hakimiyeti, mütercimliği ve tecrübeli hekimliği ile Bağdat'da şöhret kazanmıştır. Kustâ b. Lûkâ'nın farklı alanlarda birçok eseri bulunmasına rağmen bazı eserleri hala bilinmemektedir. Bu eserleri arasında mantık alanında kaleme aldığı "*Min Kelâmi Kustâ b. Lûkâ*" risâlesi vardır. Eser ilk defa Hans Daiber tarafından Almancaya neşredilmiş, Türkçe tercümesi ise M. Cüneyt Kaya tarafından yapılmıştır. Bu çalışmamızda Kustâ b. Lûkâ'nın risâlesinde ele aldığı bilginin çeşitlerine ve ilimler tasnifine yaklaşım biçimini deindikten sonra felsefenin tanımlarına yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: İlim, Mantık, Kustâ b. Lûkâ, *Min Kelâmi Kustâ b. Lûkâ*

⁵⁹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, malayrabia@mail.com

Allah'ın Varlığının İspatında İmam Mâtürîdî'nin Akli Delilleriyle Agnostisizm Kavram Eleştirisi

Ramazan GÜLER⁶⁰

Felsefede Tanrının varlığı ve yokluğu hakkında birçok görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan biride Agnostisizmdir. Agnostisizm, Tanrının varlığı kesin olarak bilinemediği veya kanıtlanmadığı fikrini ifade eden bir felsefi görüştür. Agnostikler, Tanrının varlığına dair kesin bir yargıda bulunmazlar. Ne var olduğunu ne de olmadığını iddia ederler. Agnostisizm genellikle zayıf ve güçlü olarak tasnif edilir. Zayıf agnostisizm, Tanrı'nın varlığı konusunda yargıda bulunmaktan kaçınmak, şüphe etmek ve kararsız kalmak anlamına gelirken; güçlü manada agnostisizm, hakkında yeterli delil olmadığı için Tanrı'nın varlığını veya yokluğunu kabul etmemek şeklinde ifade edilebilir. İslam inancında da Allah'ın varlığı hakkında düşünceler ortaya atılmıştır. İslam inancını benimseyenler Allah'ın varlığını kanıtlamak için akli deliller kullanarak Allah'ın varlığını ispatlama yoluna gitmişlerdir. Bunun en güzel örneğini İmam Matürîdî'nin Allah'ın varlığını kanıtlamada kullandığı akli delillerde görüyoruz. Bu çalışmamızda İmam Matürîdî'nin Allah'ın varlığını kanıtlamak için kullandığı hudûs delili ve gaye-nizam delili ele alınarak agnostisizm kavram eleştirisi yapılacaktır. Bunun sonuncunda agnostisizmin savunduğu Tanrının varlığı kanıtlanmaz düşüncesi eleştirilerek İmam Matürîdî'nin akli delilleriyle Allah'ın varlığı kanıtlanabilir olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Agnostisizm, Zayıf Agnostisizm, Güçlü Agnostisizm, Allah'ın Varlığı, İmam Matürîdî

⁶⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ramazanguler1221@hotmail.com

Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi'nin Dinî ve Sosyo-Kültürel Açıcıdan Bölgeye Katkıları

Rıdvan Orhan⁶¹

Bu bildiri, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2014 yılında Diyarbakır'da hizmete giren *Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezi*'nin bölgeye olan dinî ve sosyo-kültürel katkılarına projeksiyon tutmayı amaçlamaktadır. Araştırma, saha çalışması ve kanaat önderleri ile yapılacak mülakatlar ile gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede birinci bölümde Diyanet ihtisas merkezlerinin kuruluş tarih ve amacına kısaca değinilecektir. İkinci bölümde ise Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezinin kuruluş süreci ve sonrası ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise mülakatlara yer verilecektir. İhtisas merkezinin özellikle doğu bölgelerine olan katkıları objektif bir şekilde aktarılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda mülakat yapılan başta dönemin Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez Beyefendi olmak üzere meseleye vakıf olduğu düşünülen din görevlerinin meseleye ilişkin görüş ve önerileri paylaşılacaktır. Bu çalışmadaki amacımız Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas merkezinin vermiş olduğu hizmetlerin tanınmasına bir nebze de olsa katkıda bulunmaktır. Son olarak söz konusu İhtisas merkezlerinin mevzuatta belirtilen amaç ve hedeflerin ne kadarına ulaştığını göstermesi bakımından ayrıca önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Din, Eğitim, Diyarbakır, Dini Yüksek İhtisas Merkezi

⁶¹ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ridvan.orhan@yandex.com, 0000-0002-3296-9858

Cyborg-Tanrı İnşa Sürecinde Transhümanizm

Semanur KAYA⁶²

İnsanın fizyolojisini, biyolojisini ve bilgisayar teknolojilerini kullanarak yaratılışa müdahale edip insanüstü ve ölümsüz bir varlık yaratma çabasına, bu çaba için gösterdiği faaliyete transhümanizm denir. Transhümanistler, Tanrı'nın olmadığı yeni bir dine ihtiyaç olduğuna daima vurgu yaparlar. Bunun ile birlikte transhümanizmin ölümsüzlük vadetmesi ile insanları zihinsel ve biyolojik tüm sınırlandırmalardan kurtaracağını iddia edip Tanrı'ya olan ihtiyacı ortadan kaldırmayı hedefler. Dinler ise varoluşsal problemleri çözemeyip çözümü mutlak güç sahibi olan Tanrı'nın çözebileceğini iddia ederler. Transhümanizm, Tanrı'dan bağımsız olarak kendi başına bu sorunlara çözüm olacağını belirterek dinlere alternatif olduğunu iddia etmektedir. Transhümanistler, transhümanizmin önemli gayelerinden olan ölümsüzlüğü bulmayı başarabilirler ise ölümlü insan olgusunu çürüteceklerdir. Cyborg, insanın kapasitesini yapay zeka ve robotik teknoloji ile geliştirerek makinelerle bir bütün olmasını mümkün kılma hedefindedir. Bu süreçte insan zihni bir bilgisayar gibi düşünülüp bilgisayar ortamında taklit edilmektedir. Bunun ne anlamda mümkün olduğu araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır. Kimileri bunun mümkün olabileceğini düşünürken kimileri ise insanın ölümsüz bir varlık olmasının muhal olduğunu düşünür. Bu çalışmamızda Cyborg-Tanrı inşa sürecinde transhümanizmi yeni bir din teşebbüsü ile birlikte ele alınmasının nedenlerini ve sonuçlarını tartışmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Din, Transhümanizm, Cyborg

⁶² Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, semanurkayanur@gmail.com

İbn Haldûn Felsefesinde Bedevî ve Hadarî Toplumun Özellikleri

Semanur KURT⁶³

İbn Haldûn felsefesinde toplum önemli bir yere sahiptir. İbn Haldûn insanın doğası gereği sosyal bir varlık olduğunu söyler. Çünkü insanın hem ihtiyacını giderebilmesi hem de ahlakî gerçekleştirebilmesi toplumda mümkündür. Tarih ve toplum ile ilgili şeyleri tümele dayandırır. O, insanın, dolayısıyla da toplumun ihtiyaçlarını üç kategoride ele almıştır: Zarurî, hâcî ve kemalî. Bu ihtiyaçlar bir anlamda toplumların gelişim düzeylerinin yansımasıdır. İbn Haldûn bir toplumu, o toplumda yaşayan insanların ideallerine ve bu ihtiyaçlardan hangisi için çaba gösterdiklerine göre ikiye ayırır; bedevî ve hadarî. Bu toplumların da kendine has özellikleri vardır. Örneğin bedevî toplum yaşadıkları toplumun fiziksel koşullarını değiştirmez, vermeden alma gibi özelliklere sahiptir. Hadarî toplumda ise asabiyet ruhu azdır, iş bölümü vb. özellikler yaygındır. İbn Haldûn geçmiş toplumları da bu bağlamda okur ve tarih anlayışını bu yolla oluşturur. Nitekim bu noktada "suyun suya benzediği gibi toplumlar da birbirine benzer" der. Bu çalışmada İbn Haldûn'un toplumları sınıflandırma biçimini ve bu toplumların özelliklerini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Toplum, Bedevî, Hadarî, İbn Haldûn

⁶³ Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, semaanurkurt@gmail.com

IV. Asır Dil Alimlerinden Kürâunneml ve “el-Münecced” İsimli Eseri

Seyfettin ERTÜRK⁶⁴

Sözlük çalışmalarında oldukça erken sayılan Hicri 310 yılında vefat eden ve bütün çalışmalarını dil ve sözlük alanlarında kaleme alan Mısırlı dil alimi Kürâunneml’in günümüze üç adet sözlüğü ulaşmıştır. Kaynaklarda zikri geçen onu aşkın eseri arasında günümüze ulaşip yayınlanan üç eseri şunlardır; el-Mücerred, el-Münecced ve el-Müntahab. Arapça pek çok klasik sözlük bu eserlerden yapılmış yüzlerce nakillerle doludur. Bu itibarla, sözlük çalışmalarında öncü kabul edilmesine rağmen müellif hakkında pek çalışma yapılmamış ve hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Göz ardı edilmiş bir kıymetin vefa borcu mesâbesinde olduğuna inandığımız emeklerden biri olan bu çalışmada müellifin iştirak (çok anlamlılık) alanında yazılmış en eski sözlük olan el-Münecced isimli eseri incelenecektir. Müellifin bin yılı aşkın bir süre boyunca yalnızca başka eserlerde isimleri ile bilinen ve ancak son elli sene içerisinde yayın dünyasına çıkan eserlerinden biri olan el-Münecced Arap sözlükçülüğünde kelimelerin konularına göre tasnif edildiği eserlerden biridir. Eser, ilk başlarda kelimeleri beş konu başlığı altında ele alır. (Bunlar insan organları, hayvan çeşitleri, kuşlar alemi, silah çeşitleri ve gök cisimleridir.) Daha sonra yeryüzündekiler başlığı altında alfabetik dizilimi dikkate alarak zengin bir kelime listesi ele alınmaktadır. Eserde kelimeler alfabetik sıralamaya riayet edilerek ve yalnızca kök harflerin sıralanışı ile değil söylendiği biçimiyle dizilmiştir. Bu çalışmada ayrıca müellifin hayatı, mensubu olduğu dil ekolü, eserleri, eserlerinin içeriği, üslubu ve temel özellikleri, ayrıca müellifin yöntemi ve sözlükbilim çalışmalarındaki yeri kısaca incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Sözlük, Kürâunneml, el-Münecced

⁶⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ebaenes21@gmail.com

David Hume'un Tasarım Kanıtına Yönelik İtirazları ve Swinburne'un Bu İtirazlara Yanıtı

Seyyide Nefise KILIÇ⁶⁵

Tasarım kanıtı; âlemdeki düzenlilikten yola çıkarak, bu düzeni var eden bir Tanrı olduğunu öngören delildir. “Gaye ve nizam delili” olarak da adlandırılan bu delile göre âlem, canlıların varlığını sürdürebilecekleri bir düzenlilikte yaratılmıştır. David Hume'un *Doğal Din Üzerine Söyleşiler* adlı eserinde Cleanthes karakteri tarafından savunulan bu kanıt aynı eserdeki Philo karakteri tarafından eleştirilmekte ve ağır bir septsizmin hedefi olmaktadır. Buna karşın Richard Swinburn “*Tasarım Kanıtı*” adlı makalesinde, söz konusu delili yeniden dizayn edip, bu yeni formunun Hume'un eleştirilerinin hedefi olamayacak şekilde daha güçlü bir versiyonunu sunar. Swinburne, Cleanthes'in itiraza açık ve daha basit bir şekilde sunduğu delili kuvvetlendirerek iki çeşit düzenden bahseder. Bu düzenler: (1) Mekâna ait olan, birlikte bulunma düzenlilikleri ile (2) Zamana ait olan, birbiri ardına gelme düzenlilikleridir. Swinburne göre dünyada dikkat çeken düzenliliklerin çoğu bu iki düzenin sonucudur. Çalışmamızda Swinburne'un bu ayırmadan hareketle Hume'un eleştirilerine yönelik ortaya koymuş olduğu sekiz maddelik yanıt ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Düzen, Tasarım Kanıtı, Hume, Swinburne

⁶⁵ DİB, seyyidenefise1@outlook.com, 0000-0001-6192-4651

Medeniyet Topluluğu Olarak Gırnata

Sultan KİNAY⁶⁶

Ben Gırnata'nın İslam Medeniyetindeki yerini, orda oluşan medeniyetin nasıl olduğunu, tarihi süreç içerisinde Gırnata'da hüküm süren milletlerin Gırnata'ya ne gibi kazanımlar sağladığını, o milletlerin hangi izleri bıraktığını ve Gırnata'nın niçin uzun yıllar boyunca İslam medeniyetini temsil ettiğini anlatmaya çalışacağım.

Gırnata medeniyet adına çok önemli tasavvurlar taşır. Birçok devlete ev sahipliği yapıp onlardan izler taşımıştır. İslam medeniyeti ise ona apayrı bir değer katmıştır. İslam Medeniyeti yaptığı mimari yapılara adeta ruh vermiştir. Günümüzde de o yapılar canlılığını ve manevi atmosferini korumaktadır.

Gırnata, Las Navas De Tolosa Savaşı'ndan sonra kurulup İslam Medeniyeti için çok önemli bir yere sahip olmuştur. Müslümanlar buranın etnik yapısına karışmayıp şehri ihya etmeye çalışmıştır. Yaşanılan bazı siyasi ve idari olaylar ilim faaliyetlerini etkilemiştir. Bu etkileme bir dönem için olumsuz olmuş iken başka bir dönem için olumlu olmuştur. Gırnatalı öğrenciler rihleler yoluyla ilmi birikime zenginlik katmıştır. Bu ilmi faaliyetler Gırnatayı ilmin merkezi haline getirmiştir.

Gırnata, İber Yarımadası'nda kurulup en uzun ömürlü ve en son bağımsız olan İslam devletidir. Gırnata'nın tarihine baktığımız zaman Müslümanların medeniyet kurmada izledikleri yolu anlayabiliyor ve kavrayabiliyoruz.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, İlim, Gırnata, Etnik Köken

⁶⁶ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, sultankinay7@gmail.com

Molla Halîl Siirdi ve Molla Hadi Licî'nin Tecvîd İlmine Katkıları

Şamil ORAK⁶⁷

18. ve 20. asır Güneydoğu Anadolu bölgesinin Osmanlı medreselerinde yetişen Molla Halîl Siirdi ve Molla Hadi Licî, Kur'ân ilimlerinde eserler telif eden ve çok sayıda talebe yetiştiren önemli Kürt âlimleridir.

Bu çalışmamızda es-Siirdî ve Molla Hadi'nin hayatı, ilmi şahsiyetleri ve Kur'ân ilimleriyle alakalı olarak ele aldıkları tecvîd eserleri incelenmeye gayret edilmiştir. Telif edilen eserler Tecvîd ilmi ile ilgili manzum eserler olup halkın anlayabileceği bir dil ile yazılmış Kürtçe eserlerdir.

Çalışmamız içerik açısından genel tecvîd tanımları ve kuralları, resm-i Mushaf ve kıraâti seb'a konuları üzerinde müelliflerin dikkat çektiği hususlar ve dikkat edilmesi gereken özellikler üzerinde durulmuştur.

Yapılan çalışmamızı önemli kılan belli hususlar bulunmaktadır. İlki, Kur'ân ilimleri ile paralellik arz eden tecvîd ilminin manzum bir eser olarak işlenmesi ve tecvîd eserleri arasında önemli metinlerden biri olmasıdır. İkincisi ele alınan eserlerin Kürtçe diline ve telif edilen diğer tecvîd eserlerinden farklı olarak resm-i Mushaf ve kıraât-i seb'a konularına değinmiş olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Molla Halîl Siirdî, Molla Hadi Licî, Tecvîd, Manzum, Kürtçe

⁶⁷ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, oraksamil10@gmail.com

Çağdaş İslam Düşüncesinde Feminizm Eleştirisi: Murtaza Mutahhari Örneği

Şengül ERGÜL⁶⁸

Kadının kendisi ve hakları her yönüyle yaşamın merkezinde olup tüm ilişkilerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun öyle olmadığını düşünen evvel ve şimdiki hayat düzenleri de iddiasını ve fiiliyatını sürdürmektedir. Tarih boyunca kadının toplum içindeki konumu tartışılmaktadır. Şahitlik ettiğimiz yirmi birinci asırda insani ilişkilerin yozlaşmaya başlaması, özellikle kadının hiçleştirilip bir meta aracı olarak kullanılması bizi bu temel problem üzerinde araştırma yapmaya ve çözüm yolları arayışına itmektedir. Kadın ve erkeğin eşitliği mümkün müdür? Kadın gerçekten özgür müdür? Bu özgürlük çerçevesinde kadın hakları savunuculuğunu üstlenen feminist grupların yanıldığı noktalar var mıdır? gibi sorular anlamlıdır. Bu çalışma geçmişten günümüze kadınların yaşadığı sıkıntıları analiz ederken batıda ortaya çıkıp modernleşme süreciyle tüm dünyaya teşmil edilen feminizm fikir akımının bazı temel iddialarını incelemektedir. Ayrıca bu fikir akımının müspet ve menfi etkilerini değerlendirerek günümüz toplumlarındaki yansımalarını ele almaktadır. Bu iddiaları ele alırken çağdaş İslam dünyasının önemli isimlerinden biri olan Murtazâ Mutahhari'nin feminizme hangi perspektiften yaklaştığı, İslam'da kadına hangi konumu layık gördüğü analiz edilmektedir. Kadının yaşadığı bu değişim evreleri ele alınırken hem sorunu tespit etmek hem de çözüm önerisi sunmak adına konu tarafsız bir bakış açısıyla tetkik edilerek feminizmin iddialarına karşılık bir cevap aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Adalet, Eşitlik, Özgürlük, Baskı, Kadın, Feminizm

⁶⁸ Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sengulergul759@gmail.com

Cemil Meriç'in *Umrandan Uygarlığa* Kitabında Medeniyet

Şeyma Gül TUNCAY⁶⁹

Cemil Meriç'in temel problemlerinden biri medeniyettir. Cemil Meriç'e göre medeniyet, çağdan çağa, ülkeden ülkeye, yazardan yazara değişen kaypak ve karanlık bir kelimedir. Medeniyet, kültür, uygarlık gibi kavramlar Batı kökenli olup asıl ifade edileni karşılamada yetersiz kalmış basit kavramlardır. Karşıladıkları anlam Batı tarafından belirlenmiş tekdüze kavramlardır. Bu yüzden kullanılmaları pek de uygun değildir. Cemil Meriç; irfan, umran, asabiyet gibi kavramlar dururken medeniyet, kültür, uygarlık kavramlarının kullanılmasını benliğimizden uzaklaşma olarak görmüştür. Zira medeniyetlerin daha kısa ömürlü ve daha altyapısız süreçleri vardır. Medeniyetlerin bir sonu vardır. Yaşamak zorunda oldukları yıkılış süreci benliklerinin bir getirisidir. Ancak umran, asabiyet, irfan gibi kavramların temsil ettiği süreçler daha uzun ömürlü ve daha sağlam temelleri olan süreçlerdir. Meriç; medeniyet, uygarlık, kültür kavramlarına karşı olduğu kadar batılılaşmaya da karşıdır. Meriç'in, Batı'nın varlığıyla derdi yoktur. Ancak insanların kendi özbenliklerini ve özsayıgılarını yitirerek Batı'yı taklide gitmeleri Meriç'in tahammül edemediği bir hâldir. Kavramlarla bu kadar derdinin olmasının sebeplerinden biri de budur. Meriç'e göre her toplumun kendi bilinci, kendi benliği ve kendi tarihi vardır. Bu yüzden her toplum kendi kavramlarıyla kendine değer biçmelidir. Bu çalışmamızda Cemil Meriç'in fikir anlayışında bahsi geçen kavramların manalarını, yaşadığı kavram çatışmasının nedenlerini, bu süreçte kimlerden etkilendiğini, etkilendiği şahıslardan niçin etkilendiğini kitaptaki makaleler ışığında ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Medeniyet, Uygarlık, Umran, İrfan, Asabiyet, Batı

⁶⁹ Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, tuncayseymagul@gmail.com

Jean Baudrillard Gözünden Çağdaş Toplumun Tüketim Alışkanlıkları ve İslamiyet'te Tüketim Kültürünün Karşılaştırılması

Şeyma Nur KAYA⁷⁰

Geçmişten günümüze kadar çağın ihtiyaçları doğrultusunda insanların tüketim alışkanlıkları hep değişmiştir. Günümüze baktığımız zaman ise tüketim, bir çılgınlığa doğru evrilmektedir. Nesneler asılları itibariyle insanoğlunun hayatını kolaylaştırmak için üretilmiş şeyler olmalarına rağmen insanoğlu, nesnelerin tutsağı olmaya başlamıştır. Hayatımızın temel ihtiyaçları olan beslenme, giyinme, barınma vb. ihtiyaçlarımızı karşıladığımız araçlar birer statü göstergesi haline gelmiştir. Kapitalist sistemin insanlara çeşitli yollarla sunduğu yeni ihtiyaçları, insanoğlu koşulsuz şartsız kabullenmiştir. Bireyin var olma şartı tüketmesi ile bağdaştırılmış, ne kadar çok tüketirse o kadar çok var olacağına inanılmıştır. Modern çağda birey, kendisine sunulanlardan tüketeceği şeyler arasında seçim yapabildiği için kendini özgür bir birey sanmaktadır. Baudrillard'a göre kapitalist sistemin kaleleri olan alışveriş merkezleri toplumsal bir mekân oluşturmakla birlikte adeta mikro bir şehir niteliğindedir. Bu mikro şehirler, kafe, sinema, kitapçı, giyim mağazaları, restoranlar gibi birçok tüketim alanını bünyesinde barındırıp ulaşım imkânını kolaylaştırdığı için daha fazla harcamaya teşvik etmektedir. Bunun yanında İslam medeniyetinde tüketime baktığımız zaman, servetin topluma yayılması, hiyerarşilerin ortadan kaldırılması teşvik edilmiştir. Kapitalist sistemdeki egoist, hesapçı ve tükettikçe tüketen insanın aksine İslamiyet, diğerkâm insana vurgu yapmıştır.

Bu çalışmada bir yandan Jean Baudrillard'ın Tüketim Toplumu eseri üzerinden günümüz toplumunun tüketim alışkanlıklarını ve bu alışkanlıkların sebeplerini incelerken diğer yandan İslam'a göre bu

⁷⁰ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, kayaseymanur960@gmail.com

alışkanlıkların nasıl olması gerektiğinin üzerinde durup bu iki durumu karşılaştıracğız.

Anahtar Kelimeler: Jean Baudrillard, Tüketim, Kapitalizm, İslamiyet'te Tüketim

İmam Şâfiî'nin Fıkhi Görüşlerinde Kıraatlerin Etkisi

Şeyma ÖZKOÇ⁷¹

Günümüzde Mısır ve Irak gibi belirli yerlerde takipçisi bulunan, meşhur olmuş fıkıh mezheplerinden biri olan Şafiilik mezhebi İmam Şâfiî'ye nispet edilmektedir. İmam Şâfiî'nin fıkhi görüşlerinin şekillenmesinde şüphesiz ilmi birikimi, almış olduğu eğitimler, yaşadığı olaylar, içinde bulunduğu asrın şartları gibi unsurlar etkili olmuştur. Bunların yanında onun Kur'an'da geçen ahkam ayetlerini yorumlamasında ve fıkhi hükümlerini ortaya çıkarmasında farklı kıraatlerin etkisinin bulunup bulunmadığı konusu ilgimizi çekmiştir. Bu sebeple fıkhi hükümlerdeki muhtelif görüşlerin oluşmasında İmam Şâfiî özelinde olmak üzere kıraatlerin etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. İlk bölümde İmam Şâfiî'nin hayatı ve ilmi kişiliği hakkında kısa bilgiler sunulduktan sonra Kıraat'in tanımı, çeşitleri ve farklı kıraatlerin Kur'anın anlaşılmasında, ayetlerin yorumlanması ve hüküm çıkarılmasındaki etkilerinden bahsedilmektedir. İkinci bölümde ise Kur'an'daki ahkam ayetlerinden bazı örnekler sunulmuş olup, İmam Şâfiî'nin bu konudaki görüşü ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Fıkıh, İmam Şafii, Kıraat Çeşitleri, Fıkhi Hükümler

⁷¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 23949046@ogr.dicle.edu.tr

Fârâbî Düşüncesinde Medenî İnsan ve Erdemli Toplum İlişkisi

Tansu DEMİR⁷²

İslam felsefesinin kurucu filozofu sayılan Fârâbî'ye göre insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve düşünme yetisini kemâle erdirebilmesi için bir topluluk içinde yaşaması gerekir. İnsanın medeni varlık oluşunu ontolojik, biyoorganik, fıtrat ve adalet teorileri üzerinden temellendiren Fârâbî, erdemlerin sağlanabilmesi için insanın erdemli bir topluluk içinde yaşamasını gerekli görülmüştür. Yaratılış itibarıyla varlığını devam ettirebilmek için başka insanlara ihtiyaç duyan insan, faziletleri meleke haline getirebilmek için de insanlara ihtiyaç duyar. Fârâbî'ye göre bir insan yalnız başına bütün erdemleri taşıyamaz. Bütün erdemlerin bir arada olmasını sağlayan adalet erdemi ancak topluluklar içinde kendini ortaya koyabilir. Bundan dolayı erdemli bir insanın, kendi türünde insanların olmadığı bir yerde yaşamasını, erdemsiz toplumdan uzaklaşmasına uygun bulmaz. İnsanların bir araya gelerek oluşturdukları bu toplulukları nicelik ve nitelik olarak ayıran Fârâbî'ye göre küçük topluluklar eksiktir. Kemâle ermek isteyen insanın büyük topluluklarda yaşaması gereklidir. Büyük topluluklar ise nicelik olarak tam olsa bile teorik ve pratik bilginin uyumu ve erdemleri yaşama şekilleri itibarıyla eksik olarak kabul edilebilirler.

Biz de çalışmamızda insanın medeni oluşunu erdemler ile ilişkisi üzerinden incelemeye gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Fârâbî, Erdem, Medeni

⁷² İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tansudemirr@gmail.com

Hindu Evreninde Zaman: Kalpa ve Yugalar

Tuba CEBE⁷³

Çalışmanın konusu Hinduizm'in evren algısında kalpa ve yugalar üzerinden evren-zaman ilişkisidir. Hinduizm'in teolojisi, zamanı ve kozmik düzeni doğrusal değil döngüsel olarak sistematize etmektedir. Bu döngü Tanrı Brahman'ın günleri ve geceleri ile eşitlenerek Tanrı'nın bu düzenin bir parçası veya kendisi olduğu ifade edilir. *Kalpa* Hinduizm evreninin yaratılması, sürdürülmesi ve yıkımını açıklayan bir terimdir. Yaratılışla başlayan doğal felaketlerle son bulan zaman aralığı *kalpayı* oluşturur. Bir *kalpanın* başlangıcı Brahman'ın gündüzü iken *kalpanın* bitimi Brahman'ın gecesidir. *Kalpanın* bitmesi son değil aksine yeni bir *kalpanın* başlangıcı ve dolayısıyla Brahman'ın başka bir günü olarak nitelenir.

Teoloji ve kozmolojinin iç içe geçtiği bu döngüsel sistem Hinduizm'in reenkarnasyon inancıyla benzerlik gösterir. İnsan düzleminde ölüm ve tekrar doğum döngüsünden kurtuluş bulunsa da kozmolojik döngünün bir sonu yoktur. Çalışmanın ana amacı Hindu evreninin ve insanın teolojik çerçevede bir bütün olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda *yugaların* bir *kalpanın* içindeki zaman dilimlerini ahlakî ve dinî yapıya göre kategorize eden çağlar olduğu görülmektedir. Dört *yugadan* oluşan bu çağlar insan ve evren açısından en mükemmelden en bozulmuşa doğru kademeli olarak ilerler. *Yugaların* sonuncusu ve en bozulmuş olanı günümüzün çağı Kali Yuga'dır. Döngüsel sistem gereği mükemmel çağın yeniden başlayabilmesi için bu çağda Tanrı'nın enkarnasyonu olan bir kurtarıcı beklentisi vardır. Kurtarıcı kıyametin yaklaşmasını ifade eder, ardından kıyametle çağ son bulur. Sonra yenisi başlar.

Anahtar Kelimeler: Teoloji, Hinduizm, Kalpa, Yuga, Reenkarnasyon

⁷³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, tubacebehan@gmail.com, 0009-0000-9302-3479

Sosyal Dışlanma ve Din

Tuğba GÜN⁷⁴

Modern toplumların büyük problemlerinden biri olan sosyal dışlanma; kişilerin toplumsal düzenin bir parçası olan siyasi, ekonomik, politik ve sosyal gibi pek çok alanda mahrumiyet yaşamasını ifade etmektedir. Karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan bu kavram; içerdiği dinamik yönüyle toplumsal yapılarda oluşan değişimleri ve bu değişimin etkilerini tartışma olanağı sağlamıştır. Toplumsal hayatın birçok alanında ortaya çıkan *dışlanma eylemi* dışlanan birey ve grupların işsizlik, eşitsizlik, ayrımcılık, öteki, güvencesizlik, yoksulluk ve göç sonrası yaşanan ulus ötesi vatandaşlık gibi temel hayati zorluklar yaşamasına sebep olmaktadır. Herhangi bir alanda yaşanan dışlanma başka alanlarda da dışlanma yaşanmasını beraberinde getirebilmekte, dışlanma çok katmanlı bir hal alabilmektedir. Küreselleşmeyle beraber yaygınlığı ve çeşitliliği artan sosyal dışlanma toplumsal ilişkileri tahrip etmektedir. Tam da burada, dinin sosyal dışlanma tecrübesi ile baş etmede ne tür işlevlere sahip olduğu konusu önem kazanmaktadır. Bu çalışmada sosyolojinin perspektifinden sosyal dışlanma alanlarını ve bu alanlarda meydana getirdiği eşitsizlikleri ortaya çıkarmaktır. Çalışma ayrıca sosyal dışlanma sonucunda yaşanan değişimlerin bireylerin din algılarını hangi yönde etkilediği ve bir toplumsal olgu olan din kurumunun da sosyal dışlanma üzerindeki etkisini incelemektedir. Literatür taraması tekniğiyle toplumsal dışlanmaların yarattığı yoksunluk durumları ve bu alanlarda ortaya çıkan problemler irdelenmekte; dışlanma duygusunun dini tutumlarla ilişkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksunluk, Eşitsizlik, Damgalanma, Din, Toplum

⁷⁴ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, guntugba03@gmail.com

İnsan Merkezli Din Temelinde Medeniyet

Uğur DANSIK⁷⁵

Medeniyet son yıllarda üzerinde çokça spekülasyonun üretildiği bir kavramdır. Bu sebeple medeniyet üzerine birçok telakkinin var olduğunu söylemek mümkündür. Modern dönemde medeniyetin temellerini seküler biçimde açıklayan insanın oluşturduğu medeniyet incelendiğinde bireyin ve toplumun birçok değeri kaybettiği görülmektedir. Bu değerlerin kaybedilmesini müteakip mevcut modern medeniyetin insana uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada medeniyetin mukavim bir unsuru olarak dinin insanı merkeze alan bir yaklaşıma sahip olması gerektiği iddia edilmektedir. Din insana insan için Tanrı tarafından inzal edilmiştir. Ancak modern dönemde insana insanlığını temin eden din olgusu dışlanmıştır. İnsanı bir hayvan mesabesinde gören seküler modern medeniyetin din ile medeniyetin arasını ayırmasına karşılık bu çalışmamızda insan-din-medeniyet kavramları arasındaki organik bağlantılar gösterilmiştir. Söz konusu kavramlar arasındaki bağlantıların koparılması sonucunda günümüz insanının, eylemlerinde temelsiz olduğu ve onu herhangi bir müeyyide ile sınırlamanın mümkün olmadığı görülmektedir. Herhangi bir müeyyide ile sınırlanmamış insanın kendini ve içinde bulunduğu dünyayı yıkıma götürdüğü söylenebilir. Müeyyidesiz modern medeniyetin insanı, küresel ısınma, çevre kirliliği, psikiyatrik vakalar ve hukukun tanınmadığı savaşlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Çalışmamızda medeniyete insan merkezli bir din anlayışıyla yaklaşılarak insana insanca müeyyideler sunmanın imkanı tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Din, Medeniyet, İslam

⁷⁵ Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ugurdansk1807@gmail.com, 0009-0009-9154-8779

Dilde Kesinlik Problemi ve Sa'duddin Et-Teftâzânî'nin Yaklaşımı

Uğur KALKANKIRAN⁷⁶

Dil iletişimin en önemli aracıdır. İnsanın diğer insanlarla ortak bir dil etrafında buluşmaları ve anlatıp anlaşılabilmesi medeniyetlerin mayası olmuştur. Medeniyetler dil vesilesiyle oluşmuş ve yine dil vesilesiyle bize kadar gelmiştir. Dilin bir başka tarafı da dinin bizden istediklerinin yine dil üzerinden aktarmasıdır. Dinin bizden istedikleri dilin yapısına ve imkânlarına göre bize intikal eder. Bu sebepten ötürüdür ki özellikle vahiy merkezli dinlerde kutsal kitapların dili özel bir değer ifade etmiştir. Bu vakıa Kur'an içinde böyledir. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren Kur'an'ın dili olan Arapça üzerinde çok ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların esasta ortak noktası Kur'an'ın dilinin doğru anlaşılabilmesidir. Dilin imkânları çerçevesinde bir kelamın matematiksel ve nesnel olarak ne kadar kesinlik ifade ettiği meselesi, kelamı doğru anlama adına çok önemli bir meseledir. Dilde mecaz türü ifadelerin varlığı dikkate alındığında neyin mecazın sınırlarına girip neyin hakikat olduğu ne kadar bilinebilir. Önceki dönemlerde kısmi temasların varlığıyla beraber dilin kesinliği problemi, Fahreddin er-Razi ile beraber fıkıh usulü ilminde bir problem olarak tartışılmaya başlamıştır. Razi sonrasında bu problemin önemli bir değineni olarak Sadru's-şeria'yı görmekteyiz. Sadru's-şeria dilin kesinliği problemini kendi usulü içerisinde tartışmıştır. Sadru's-şerianın usul eseri et-Tenkîh üzerine haşiye yazan et-Teftâzânî bu vesile ile bu tartışmalara dâhil olmuştur. Et-Teftâzânî'nin mantık ve özellikle belagat alanındaki otorite durumu dikkate alındığında bu tartışmalara et-Teftâzânî'nin yaklaşımı önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda et-Teftâzânî'nin bu konuya yaklaşımını ele alıp et-Teftâzânî'nin tam olarak nerede durduğunu ve meseleye getirdiği bakış açısının analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dil, Zannî, Kat'î

⁷⁶ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ukalkankiran@hotmail.com

Temel İslam Bilimleri'nde Yazma Eserler ve Bu Bağlamda Diyanet Merkez Kütüphanesi Kıraat ve Tecvid İlmine Dair Yazma Eserlerin Değerlendirilmesi

Yakup BULUTLU⁷⁷

İnsanlığın yazıyı öğrenmesi, yazı malzemesinin elde edilebilir ve kullanılabilir olmasından sonra yazı gelişmiş ve dünyadaki değişik medeniyetlerde yazma eserler, vesikalar, belgeler gelişerek kullanılmıştır. Biz bu araştırmamızda bu yazma eserlerin Temel İslam Bilimleri'ndeki önemi, yurt içi ve yurt dışı önemli yazma eser kütüphaneleri, yazma eserlere ulaşmada önemli ipuçları, Türkiye Yazma Eserler Kurumu ve yazma eserler portalının kullanımı, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'ndeki on binden fazla yazma eser içerisinde Kıraat ve Tecvid ilmine dair yazma nüshalar ele alınacaktır.

Yüksek lisans ve Doktora öğrencilerinin, araştırmacıların özellikle İslâmî ilimler alanında yazma eser taraması yapan, Arapça eserleri tahkik etmek isteyen, Osmanlı Türkçesi eserleri okuma, anlama ve değerlendirme yetisine sahip olmak için gerekli alt yapı çalışmaları ve öğrenilmesi gereken hazırlıklar, yol ve yöntemlere değinilecektir.

Günümüzde artık çok kıymetli olan yazma eserlere ulaşmak, bu eserlerin yazı biçimi, iç sayfa özellikleri, müstensih ve yazarının tespiti, başka kütüphanelerdeki nüsha farklılıkları ve özellikle Kıraat ve Tecvid ilmi özelinde araştırma yöntem ve tekniklerini öğrenmede araştırmacıya bir ufuk açılmış olacaktır. Bugün kütüphanelerimizde ne kadar kıymetli eserlerin olduğu vurgulanıp, bu eserlerin ortaya çıkarılmasının, geleceğimiz ve ilmi müktesebatımız açısından elzem olduğu, öğrenci ve araştırmacıların nazarı dikkatlerine sunulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Bilim, Kütüphane, Yazma Eser, Kıraat, Tecvid

⁷⁷ Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yakubbulutlu@gmail.com, 0009-0002-9170-6203

Çocuklara Yönelik Hazırlanan “Hz. Süleyman (a.s.) Karıncalar Vadisinde” Metninin Değerlendirilmesi (Amaç, Kapsam, İçerik Tercihleri Açısından)

Yasemin ATEŞMEN ÖZER⁷⁸

Din, medeniyetin oluşturulmasında önemli bir mihenk taşıdır ve bir bakıma medeniyetler şekillenirken din, önemli bir yol göstericidir. Din ve medeniyet arasındaki bağlantı insanlık tarihi boyunca sıkı bir etkileşim içinde olmuştur. Din, sosyal yapının kutsallığı ve ritüelliği üzerinde etkili olurken medeniyet ise dinin toplum içinde anlam kazanmasında ve uygulamasında etkili olmuştur. Günümüzde ise din ve medeniyet arasındaki ilişkiyi çeşitli argümanlar etkilemiştir. Din ve medeniyet arasındaki ilişki sürekli bir etkileşim içindedir ve toplumların yapılarını ve kimliğini oluşturmaktadır. Din ve medeniyetin arasındaki bu etkileşimin oluşmasında dinde önemli bir yeri olan kıssalarda yer almaktadır; bu kıssalar medeniyetlerin oluşmasında dinin somut adımıdır. Bu çalışmada, Hz. Süleyman (a.s) kıssası çocuklara yönelik kapsam ve içerikte hazırlanarak medeniyetlerin oluşmasında dinin kutsallığından yararlanılmak amaçlanmıştır. Çalışmanın problem cümlesi ise medeniyetin oluşmasından ve geleceğe taşınmasında önemli bir nesil olan çocuklara yönelik hazırlanan kutsal metinlerin katkıları nelerdir, cümlesidir. Çalışma, çocuklara yönelik olması ve Hz. Süleyman (a.s) kıssası ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada hazırlanan kutsal metin çerçevesinde çocuklara yönelik bir hikâye denemesi yapılmıştır. Çalışmada metin, iç yapı ve dış yapı özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Bu hikâyede amaç, kapsam ve içerik tercihleri açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmadaki hikâye kitabı on üç sayfa, bir ön kapak ve bir dış kapaktan meydana gelmektedir. Bu çalışma ile kutsal metinlerin medeniyetin şekillenmesinde ve değerlerin oluşumundaki rollerin betimlenmesi ile sonuçlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kutsal Metin, Çocukluk Dönemi, Hz. Süleyman Kıssası

⁷⁸ Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, atesmen.97@gmail.com, 0000-0001-8363-2254

İslâm Dini ve Ortaya Çıkarmış Olduğu Endülüs Medeniyeti

Yasin DEMİR⁷⁹

Dinin kendisinde yer almadığı ya da herhangi bir dinden etkilenmeyen bir medeniyetin var olduğu söylenemez. Çünkü medeniyet, bir toplumun maddi ve manevi alanda tecrübe ettiği ve yaşadığı bir hayattır. Din bir inanç unsuru olması hasebiyle toplumlar ve medeniyetler içerisinde varlığını daima gösterir.

Müslümanlar için İslâm tarihinin göz bebeği olan, kendisiyle övünmüş olduğu medeniyetlerden birisi de Endülüs İslâm devleti ve medeniyetidir. Endülüs medeniyeti, günümüzde İspanya olarak bildiğimiz, öncesinde de İber yarımadası olarak bilinen topraklarda inşa edilmiştir. Müslümanların Endülüs demiş olduğu bu medeniyetin Müslümanlar için bir medeniyet olma başlangıcı, Miladi 711’de Müslümanların bu topraklara girmesiyle başlamıştır. 1609 sürgünüyle bu topraklara veda etmeleriyle sona ermiştir. Bu yarımada Müslümanlara tam dokuz asır ev sahipliliği yapmıştır.

Bu çalışmada İber yarımadasının Müslüman olmadan önce nasıl bir durumda olduğu, İslâm dinine mensup olan insanların burayı fethetmesiyle beraber nasıl bir medeniyetin oluştuğu ortaya koymaya çalışılacaktır. Aynı zamanda bu yarımadada kurulmuş olan Endülüs İslâm medeniyeti gibi bir medeniyetin daha önceden var olup olmadığı, Müslümanların eline geçtikten sonra elde etmiş olduğu popülaritesinin daha önceden olup olmadığı, Müslüman olduktan sonra İslâm dininin orada nasıl bir medeniyet ortaya çıkardığını sunmaya çalışılacaktır.

Son olarak bu çalışmada Endülüs medeniyetinin sosyal, siyasal, entelektüel, kurumsal, teknik ve ekonomik alanda nasıl bir birikim ortaya koyduğu, hükmettiği insanlara nasıl bir yaşam standardı sunduğu, kendi

⁷⁹ Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, yasin_demir19@trabzon.edu.tr

dönemindeki diğer devletlere nasıl bir örneklik teşkil ettiği sunulacaktır. Bu çalışma, dinin ve medeniyetin birbirini nasıl etkilediği ve birbirinden bağımsız düşünölemeyeceğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Din, Medeniyet, Endölüs, Müslöman, İslâm

Ebû Hâtim er-Râzî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri

Yunus İNCİ⁸⁰

Tam ismi Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân b. Ahmed er-Râzî el-Versinânî (ö. 322/933-34) olan Ebû Hâtim er-Râzî, İslami fırkalar içerisinde değerlendirilen ve etkisi günümüze kadar devam eden Şia mezhebinin İsmaili koluna mensup önemli bir figürdür. Ebû Hâtim er-Râzî İsmaili doktrinlerin sistemleştirilmesi için çaba sarf etmiş bunun yanı sıra mezhebin geniş kitlelere ulaşabilmesi için bir takım siyasi faaliyetlerin de içinde yer almıştır.

İsmaili bir kelamcı olmasının yanında Ebû Hâtim er-Râzî hadis, Arap dili ve mezhepler tarihi gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır. Özellikle Ebu Bekir er-Râzî ile girdiği tartışmalar neticesinde ele aldığı ve nübüvveti akli temellendirmelerle ispat etmeye gayret sarfettiği eseri, üzerinde durulması gereken bir konudur. Ebû Hâtim er-Râzî'nin felsefi düşüncesinde dikkat çeken bir diğer mesele âlem telakkisinde Yeni-Eflatuncu görüşleri benimsemesidir.

Biz bu çalışmamızda İsmaili doktrinlerin gelişmesinde büyük emeği geçen ve girdiği siyasi faaliyetler sonucu İsmaililiğin geniş kesimlere ulaşmasını sağlayan Ebû Hâtim er-Râzî'nin hayatı, eserleri ve İsmaili bir dai sıfatıyla onun görüşlerini özellikle âlem telakkisinde sahip olduğu Yeni-Eflatuncu görüşleri ve nübüvvet kitabında değindiği konuları ele almaya çalışacağız.

AnahtarKelimeler: İsmaililik, Yeni-Eflatunculuk, Dai, Nübüvvet, Şia

⁸⁰ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yunus-u.inci@hotmail.com, 0000000159680731

Modern Dünyada Dindarlığın İmkânı

Yusra ÖZER⁸¹

Modern dünya klasik dünyadan farklı olarak insanın hakikatin yegane ölçüsü kabul edildiği dünyayı ifade eder. Pek çok süreçten geçen bu dünya hali hazırda, ciddi bozuklukları olan, bir tahakküm aracı olarak kullanılan ve insanın yaşamını anlamlandırması konusunda iç dünyasında boşluklar bırakan modern ideolojinin hakim olduğu dünyadır. Geleneksel dönemde dinin insan hayatında tartışılmaz ve ulvi bir noktada olmasından farklı olarak modern dünyada din ya vitrin konumundadır ya da tesiri yok denecek kadar azdır denebilir. Bu anlayışın dünyaya yayılma başlamasıyla birlikte değişen doğa-insan anlayışı ve diğer olaylardan müslümanlar da paylarını almışlardır. Farklı hayat tarzlarının oluşması, sekülerizm, milliyetçilik ve hümanizm gibi meselelerle karşı karşıya kalan müslümanların gelişen süreç içinde dindarlık algılarında değişimler yaşanmıştır. Uzun süre modern etkilere maruz kalınması dindarlık derecelerinin farklılaşmasına, herhangi bir dini gerekliliği yerine getirmediği halde kendini müslüman olarak tanımlayan ciddi bir kesimin oluşmasına neden olmuştur. Dini gerekliliklerin bir kısmını yerine getirip öte yandan aynı dini anlayışla bağdaşmayan davranış ve tutumlar sergileyen dindar insanlar da yok değildir. ‘Modern Dünyada Dindarlığın İmkânı’ başlıklı bu bildiride; modern yaşantılar sürdürürken aynı zamanda dindarlık olgusunun hayatımızda hakettiği yerde olabilmesinin imkanı tartışılacaktır. Modern ideoloji (geçirdiği evreler, geline nokta vs.), geleneksel dindarlık, modern-gelenek ayrımı, modern dünyada dindarlık başlıkları incelenecektir. Ayrıca varolan problemin çözümünün sadece geleneksel hayata dönüp dönmek ile ilgili olup olmadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dindarlık, Gelenek, Modernizm, Toplum

⁸¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, y.dagilma@gmail.com, 0000-0001-8688-852X

İstanbul'un Fethi ve Fatih Sultan Mehmed

Zeynep ADIYAMAN⁸²

İstanbul birçok padişah döneminde kuşatma altına alınmış fakat fethihte başarılı olunmamıştır. II Mehmet tahta geçince en büyük hedefi İstanbul'u fethetmek olmuştur. Bunun nedeni de İstanbul'un Rumeli ve Anadolu'nun ortasında olmasıdır. Bunun üzerine II Mehmet kuşatma için bir planlama yapıp hazırlıklara başlamıştır. Bizans İmparatoru şehri ciddi bir tehdit altında olduğunu anlamış, bunun için Ortodoks Kilisesini Vatikan'la birleştirmiştir. Kuşatma hazırlıklarının hızlı bir şekilde yapılmasının temel sebebi düşman safına destek birliklerinin ulaşmasını engellemek amacıyla yapılmıştır. Savaşın seyrini değiştiren II Mehmet İslam'a uygun bir şekilde İmparatorun şehri bırakmasını istemiştir. Fakat İmparatorun bunu reddetmesi üzerine İstanbul'un fethi için harekete geçilmiştir. Bu savaşta topların kullanılması, karadan gemilerin yürütülmesi gibi daha önce kullanılmayan yöntemlerle savaşın hâkimiyetini elinde tutmuştur. Deniz üzerinden Bizans'a yapılan yardımları engellemek için Hisar inşa etmişlerdir. Cenevizliler gönderdiği üç gemi ile Hisarı geçmeyi başarmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı ordusunun Savaş psikolojisi her ne kadar etkilenmiş olsa da buna karşılık olarak karadan gemileri yürüterek Haliç'e indirip Bizans'ı şaşkınlığa uğratıp morallerini bozmuştur. Haliç'e indirdiği gemiler sonucunda Osmanlı Devleti surları aşarak içeri girmeyi başarmıştır. Bu gelişmelerle şehri alan Osmanlı ordusu Fethi tamamlamıştır. Fetih sonucunda tebayı çağırarak Ayasofya'ya toplayan Fatih Sultan Mehmet Hayati güvencelerini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Bizans, Fetih, İstanbul, Fatih Sultan Mehmed

⁸² Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, adiyamanzeynep51@gmail.com

Semûd Kelimesinin Hz. Osman Mushaflarında Yazılışı ve Kıraatlerdeki Farklı Okuyuş Şekilleri

Zeynep EMLİK⁸³

İslam ilim geleneğinde Kur'anı Kerim metninin okunma keyfiyetini inceleyen Kıraat İlmi'nin en önemli amacı, Kur'an'ın doğru bir şekilde okunmasını sağlamaktır. Bunun için kıraatlerin nesilden nesile doğru bir şekilde aktarılması ve sahih kıraatlerin sahih olmayandan ayrılması gerekmektedir. Biz de bu çalışmamızda kıraat ilminin bu amaçlarına uygun olarak Semûd Kelimesinin Hz. Osman mushaflarında yazılışı ve Kıraatlerdeki farklı okuyuş şekillerini ele alarak Kur'an'ın daha iyi anlaşılması konusuna katkıda bulunmaya çalıştık. Semud kelimesinin Kur'anı Kerim'de geçtiği yerler ve kelimenin dil bilimsel açıdan kökenleri incelenmiş Hz. Osman mushaflarındaki yazılışları ve kıraatlerdeki farklı okuyuşları özellikle karşılaştırmalı metin analizi yöntemi kullanılarak, kıraatler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca, Semud kelimesinin kıraatlerdeki farklı okuyuşları tek bir çalışmada ele alındığından bu konu üzerinde kendisinden sonra yapılacak çalışmalara da kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Kıraa, Mushaf, Semûd, Osman

⁸³ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, zeynep-gfb@outlook.com

Dizilerle Oluşturulan Din İmajı

Zilan DENİZ⁸⁴

Dizilerle hayatımıza lanse edilmeye çalışılan din imajının temel hedefi, bilinçaltına din, din adamı imajını olumsuz bir şekilde yerleştirmektir. Televizyonun insan hayatına girdiği tarihsel süreç tetkik edildiğinde, onun kısa süre içerisinde insanın hayatına girdiği ve yaşantısının vazgeçilmezlerinden biri haline geldiği görölmektedir. Televizyonun varlık sürecine sonradan adapte olan diziler de günümüzde onun vazgeçilmezlerinden biri haline gelmiştir. Ekranlarda sıklıkla yer bulan dizi senaryoları incelendiğinde genellikle ahlak kurallarının çiğnendiği, toplumun sahip olduğu kültürü küçümseyen sahneler; din ve din adamı karakterlerinin alt tabakaya mahsus, kötü ahlak sahibi, tek bir alana hitap eden sahneler ile karşılaşılmaktadır. Oysa toplumun normları ve din, dini argümanlar insan tabiatının ve hayatının her yönüne hitap eder.

Yediden yetmişe her bireye işitsel ve görsel özelliğiyle hitap eden televizyon ve diziler, gerek dolaylı gerek doğrudan din karalaması, toplum kurallarını küçümseyici bir amaca hizmet ederler. Bu yolla zihinlere yerleştirilen ideolojik fikirler, zamanla yeni neslin yaşadığı toplum, aile ve çevreye karşı duyarsızlaştırırken din ve dini argümanlara karşı katı olumsuz bir tutumun oluşmasına sebebiyet verir. Peki gerçekten dizilerle gösterilen imajlarla gerçekte imajlar bir midir? Bu çalışmada amaçlanan dizilerde sahnelenen ideolojik meta unsuru karakterlerin aslının gerçekte ile bağdaşıp bağdaşmadığını ifade etmektir.

Anahtar Kelimeler: TV, Kültür, Din, İdeoloji, Meta

⁸⁴ Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, zilandeniz96@gmail.com

Endülüs'te Din ve Medeniyetin Zirvelere Çıktığı Dönem: Eyyâmü'l-Arûs

Zülfü DİNÇ⁸⁵

Yaklaşık sekiz asır boyunca İspanya'nın tamamına yakını ve Portekiz'in bir kaç bölgesini yönetimi altında barındıran Endülüslü Müslümanlar, İslâm'ın ilkelerini ve İslâm medeniyetini Mağrib-i Aksâ coğrafyasıyla tanıştırmışlardır. Özellikle Endülüs tarihinin altı farklı yönetim dönemi içerisinde istikrarın büyük oranda sağlandığı Endülüs Emevîleri döneminde Eyyâmü'l-Arûs yani *"Düğün/Balayı Günleri"* olarak ifade edilen bu dönemde din ve medeniyet alanında önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Endülüslü Müslümanlar, İslâm dininin özünde yer alan barışçıl tutumlarını bu coğrafyaya nakşederek Convivencia yani *"Birlikte Yaşama Ahlâkı"* düsturunu gayri müslim tebaa ile tanıştırmak din alanındaki İslâm'ın hoşgörü ve barış ilkesini prototip olarak sunmuştur. Endülüslü Müslümanlar Convivencia akımıyla aynı zamanda toplumların farklı inanç ve kültüre mensup olmalarına rağmen bir arada yaşayabilme potansiyeline sahip olduğunu dönemin örnekliği ışığında ortaya çıkarmıştır. Öte yandan siyasî ayaklanmaların asgari seviyeye düştüğü II. Abdurrahman zamanında medeniyet alanındaki gelişmeler Eyyâmü'l-Arûs ile topluma tanıtılmıştır. II. Abdurrahman, cami, saray, köprü ve alt yapı gibi bir çok inşaa sürecine öncülük ettiği gibi sulama kanalları çalışmalarında da bulunmuştur. Bu yönüyle İspanyol yöneticilerin bile sahip olamadığı görkem ve ihtişam üzerine sarayını donatmıştır. Yine bu dönemde farklı inançlara sahip olmalarına rağmen gayri müslim tebaa Müslümanların geleneklerini hayatlarında tatbik etmiştir. Hatta İslâm dininin ilkelerini ve kültürünü tamamen içselleştirenler *"Mozarabes"* olarak anılmışlardır. Nihayetinde Endülüs, gerek din gerekse medeniyet alanında İslâm tarihi içerisinde yerini hep ön planda tutmuştur.

⁸⁵ DİB, zulfu_dinc@hotmail.com, 0009-0006-3983-4346

Anahtar Kelimeler: Endülüs, Eyyâmü'l-Arûs, Convivencia, Din, Medeniyet